

ΝΕΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΥ

Φυλότες Βιβλίων (Κριτική μελέτη)

Σελ 446-

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ	Περιπέτεια (Ποίημα)
ΠΕΤΡ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ	Ἐρωτική φωταύγεια (Μελέτη)
ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ	Μύθος
ΧΡ. Ν. ΚΟΥΔΟΥΡΗΣ	Ὁ Νίκος Παπᾶς (Μελέτη)
LIONELLO FIUMI	Ἡ θέση τῆς σύγχρονης Ἰταλικῆς ποιήσεως (Μετ. Ρίτας Μπούμη - Παπᾶ)
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ	Στὰ καλυθόσπιτα (Σιγήμα)
ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ	Ἡ Γερακίνα (ποίημα)
Κ. ΣΥΡΙΓΟΣ	Ἐθνικὸ ποιητὴ — Βᾶρος (ποίηματα)
ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ	Ὁ Οὔτιμαν (μελέτη)
ΜΠΕΜΠΑ ΜΠΟΥΤΙΝΙΩΤΟΥ	Φυγὴ (ποίημα)
ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΓΑΝΗΣ	Νυχτερινὸ (ποίημα)
LOUIS BAKELANTS	Στήλη γιὰ τὸ Μαίτερλιχ (μελέτη - μετ. Ἀγνῆς Σωτηρακοπούλου)
ΡΟΣΟ ΝΤΙ ΣΑΝ ΣΕΚΟΝΤΟ	Ἡ πεντάμορφη ἀποκοι- μισμένη (Θεατρικὸ - μετ. Ἀλκ. Γιαννί- πούλου).

Ο Μ Η Ν Α Σ

Σημειώματα — Κριτικὴ βιβλίου — Θέατρο — Εἰδήσεις
Ἐπιθεώρηση Τύπου

ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΑΡΙΣΤ. ΜΑΥΡΙΔΗΣ

6

ΑΘΗΝΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1949

Ν Ε Ο Ι Ρ Υ Θ Μ Ο Ι

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΤΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΧΕΙΜΑΡΡΑΣ 59 - ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΜΑΥΡΙΑΔΗΣ

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 11 - ΑΘΗΝΑΙ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἐσωτερικοῦ ἔτησίᾳ Δραχμ.	50.000
» Ἐξάμηνῃ »	25.000
Ἐξωτερικοῦ ἔτησίᾳ Δολλάρια	20
Δίρες	5
Ἐμβάσματα στὸν ἐκδότη Α. ΜΑΥΡΙΑΔΗ	
Θεμιστοκλέους 11 - Ἀθηνῶν	

ΓΡΑΦΕΙΑ:

ΟΔΟΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 11 - ΑΘΗΝΑΙ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται
Βιβλία κρίνομε ὅσα μᾶς στέλλονται
σὲ δύο ἀντίτυπα

Στό ἐρχόμενο

NICOLO SIGILINO : «Ἡ Νέα Ἑλληνική Ποίηση»
ἄρθρο τοῦ διαπρεποῦς κριτικοῦ, δημοσιευμένο στὸ «Ρο-
πολο» τῆς Ρώμης.

ΤΗΛ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ : «Τὸ μεθυσμένο καράδι» τοῦ Ρεμπώ,
μετάφραση, εἰσαγωγή καὶ σχόλια.

ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΠΑ : «Στὰ σταυροδρόμια τοῦ 1950» Νέα
Ποιήματα.

ΘΑΛΑΣΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΑΚΗ ΒΑΣΙΑΜ

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

I

Μέσα από ανέμων δάση προχωρούσα
κι' ανάμεσα από τής βροχής τούς πλοκαμούς
τὰ χέρια μου άπλωνα μ' άπελπισία
Ο κόσμος φυλακή μαύριζε άπέραντη
μέ τοῦ άτσαλιού τὸ χρώμα φωτισμένος
Μήτε δμιλίες ύπήρχαν, μήτε βλέμματα
μονάχα αντίλαλοι άγνωστων βημάτων
μπερδεύαν διασταυρώναν τούς όνθμούς των
καθώς κλαγγές σπαθιδών σὲ σκόπιες μάχες
Κι' όλοι οί ήχοι όπως βουερης καμπάνας κύματα
κάτω από θόλους χάλκινους ανέβαιναν.

Πολύ καιρό είχα ως τότε περπατήσει
μέ κάποιο άνομολόγητο προαίσθημα
Άκροαζόμενι στῆς σιωπῆς τὸ κρύσταλλο
σάν τοῦ κορδαλλοῦ ή «φωνή» θ' ανάβρυνζε
και μιὰ Μορφή θ' άνάτειλε μπροστά μου
Τότε μέ μιᾶς οί πάγοι όλοι θὰ ράγιζαν
κι' ο ποταμός τῆς μουσικῆς θ' άνάλωνε
άργά κατακυλώντας τὰ νερά του
μέ κοσμογονική βουή μεγάλη
Ένα άστρο θὰ προσέγγιζε χορεύοντας.

Μέσα από ποιό όνειρο θαμπό περπάτησα ;
Οί κρῆες πνοές φουσοῦσαν άπ' τὰ χάσματα
Τὰ έρέβη ξεχειλοῦσαν άπ' τούς δρόμους
Και θάρρεψα ή μορφή πὼς ξάφνου άνάτειλε.

Σάν σέ ἄβυσσο μπροστά τὰ μάτια μου ἔκλεισα
πάρα πολὺ ἀσημένιο φῶς, σὰ δάκρυα
πλήθαινε, κάτω ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου
Ἄλλὰ δὲν εἶδα τίποτα ὅταν τ' ἀνοιξα
πολὺ πυκνὴ ἦταν τῆς βροχῆς ἢ αὐλαία
πολὺ πυκνὴ ἢ αὐλαία τῶν δακρῶν μου.

Σάν τὸ λεπτὸ γυαλί ἢ σιωπὴ ἦταν εὐθραυστή
μπέρδευεν ἢ βροχὴ τ' ἄγρια πλοκάμια τῆς
στοὺ πρόσωπό μου ποῦταν ὄλο δάκρυα
καθὼς μιανῆς νεκρῆς τὸ πρόσωπο
ἀπ' τοῦ ἔραστή τὰ δάκρυα μουσκεμένο
Ἀκάλυπτη μὲς στὴ βροχὴ προχώρησα
μέσα ἀπὸ δάση ἀνέμων πλανημένη
δίχως ν' ἀφήσω μιὰ κραυγὴ στὴ νύχτα.

II

Πολλὲς φορὲς στοὺ δάσος ξαναγύρισα
στοὺ δάσος μὲ τίς χίλιες ἀέρινες καμπάνες
νὰ βροῦ τίς περασμένες ὀμιλίες μας
Τὴν ὥρα πὺν ἀνατέλλουν τὰ μεσάνυχτα
καὶ σκαλοισιὲς ἀπὸ ἄσπρο φῶς μᾶς ρίχνει
τὸ φεγγάρι στίς χῶρες του ν' ἀνέβουμε
ἐκεῖ πὺν κοίτονται οἱ νεκροὶ σὲ θῆκες
σὲ θῆκες ἀπὸ φίλντισι καὶ κρύσταλλο
θολές ἀπὸ τὴν πάχνη τῶν δακρῶν
Τότε στοὺ δάσος μόνη μου ξανάφυγα
στοὺ δάσος μὲ τίς χίλιες ἀέρινες καμπάνες
Ἐπειτα πάλι πρὸς τὴν πόλη γύρισα
μὲ βουτηγμένο στὴ βροχὴ τὸ πρόσωπό μου.

III

Μιὰν ὀμιλία νὰ θυμηθῶ γυρεύω
σὰν νᾶτανε ἑνὸς τραγουδιοῦ τὸ ἀρχίνισμα
ἢ νᾶτανε ἑνὸς τραγουδιοῦ τὸ τέλος
Σὲ μουσικὴ τὴν ξαναβρίσκω κάποτε
βαθειὰ καθὼς στοὺ λήθαργο τοῦ ὄνειρου
Στὸν ἦχο τὴν κρατῶ τῆς πορσελάνης
ὅταν ραγίζει, ἢ σπάει σὲ χίλια θρύψαλα
. . . Μὰ δὲν θυμᾶμαι πὰ ἄλλο . . . Δὲν θυμᾶμαι

Ἡ ὀμίγη τώρα σκέπασε τὰ πάντα
καὶ δὲν μπορῶ ἄλλο πὰ νὰ θυμηθῶ
Ἡ θάλασσα ἢ μεγάλη μένει ἀτάραχη
μ' ἕνα ἔλαφρὸ ρίγος στὴν ἐπιφάνεια.

IV

Σφύριζε ὁ ἄνεμος δαιμονισμένα
καὶ πλάι μου τὴ φωνὴ σου δὲν ξεχώριζα
Νὰ μὴ χαθοῦμε σοῦ ἔδωσα τὰ χέρια
καὶ προχωροῦσαμε μὲς στοὺ σκοτιάδι
Μετὰ ἔφυγα χωρὶς νὰ πισωστρέψω
οὐρλιαζεν ὄλη νύχτα ὁ ἄνεμος
πρὸς τὴν ἀγῆ ἄρχισε νὰ σιγοβρέχει
στοὺ ἄρωμα τῆς βρεγμένης ζωῆς θυμῆθηκα
Ἄσα παράπονα ἔχουνε σωπάσει
ἀπὸ καιρὸ μὲς στῶν νεκρῶν τὰ στήθη.

V

Τὸ θέρος πὺν ρηχαίνουν τὰ ποτάμια
πῆγα καὶ στάθηκα κοντὰ στὴν ὄχθη
Ἐσκυψα πάνω ἀπ' τὸ νερὸ κυττάζοντας
πὺς τὴ βροχὴ διψοῦτε ὡς τὰ δάκρυα
τὴν κοίτη του γιὰ νὰ βαθύνει πάλι
Ἐρριξα τότε μέσα τὴ φλογέρα μου
καὶ μὲ κλειστὲς γροθιές ἀπομακρύνθηκα
Ἄλλὰ τὴν κλέψαν οἱ ἄνεμοι ἀπ' τὰ κύματα,
καὶ κλαῖν τίς νύχτες ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα μου
Μὰ ἐγὼ τ' αὐτιά μου σφράγισα στὸν ὕπνο.

ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ

στική κλίση, γλυκό όνειρο, γενικά κάτι το άπιαστο και το άσυμπλήρωτο, από την ώρα εκείνη παίρνει αξία πνευματική, ύψώνεται σε μεγάλη υπόθεση για τον καλλιτέχνη.

Μά ο έρωτας, μά η αγάπη, η **ανάγκη λατρείας** δεν εξαντλείται έως εδώ. Θαυμάζουμε, προσκυνούμε, νοσταλγούμε, άνακαλούμε τό κάθε τι, που δεν μπορούμε να υπάρξουμε χωρίς αυτό. Είναι μεγάλη αλήθεια, ότι αν η γυναίκα είναι άνυπαρκτή για έναν άντρα, όπως για έναν άσκητή αυτή εκδικείται τό διώξιμό της από την άντρική καρδιά και επανέρχεται σαν ρουφίχτρα λάμια, νεράιδα, στο όνειρό του ή και στά ξυπνόνειρά του, όπου τό δραμά της καίει τό βλέφαρα του άρνητή της αγάπης σκληρά, γιατί ο άρνητής της αγάπης είναι ο άρνητής της ίδιας της ζωής. Όμως η γυναίκα **υπάρχει** για τον καλλιτέχνη όχι γιατί είναι ή μοναδική έμπνευστριά του, αλλά γιατί είναι μία **Μορφή**, με κεφαλαίο, από τις μεγάλες λατρευόμενες μορφές, που έστησε μέσα του ο παντοτεινός άνθρωπος. Η αγάπη δεν έχει ένα αποκλειστικό αντικείμενο. Είναι άπλώς μία ζεστασιά της ψυχής για κάτι, μία έλξη, μία **ανάγκη** του ανθρώπου, όπως είπα στην αρχή, να δοθεί, αλλά και να χάσει τον έαυτό του μακάριά μέσα σε κείνο. Αν θέλατε, μπορείτε αυτή τή στιγμή να σταματήσετε μαζί μου στο τι σημαίνει ο Θεός, ή Φύση, ή Πατρίδα, ο Άνθρωπος, για τον καλλιτέχνη που δε θα σταματούσε στη γυναίκα. Είναι δυνατόν να αγαπά ο άνθρωπος κάτι, χωρίς αυτό να είναι γυναίκα: ν' αγαπά τό Θεό, την Πατρίδα του, τή Φύση, τον Άνθρωπο, τή Ζωή και να θέλει να δοθεί, να χαθεί, να εξαφανισθεί μέσα σ' αυτό, για να βγει από τον έναγκαλισμό αυτόν ένα τέκνον, ένα δημιουργήμα, ένα καλλιτέχνημα. Ο Ίωβ θά μιλήσει για τό Θεό, ο Αισχύλος για τή μοίρα του ανθρώπου, ο Shakespear για τον άνθρωπο με την ανεξάντλητη ποικιλία του, ο Dostojevski για τον έσωτερικό, τον υπόγειο άνθρωπο, ο Carducci για τήν Πατρίδα, ο Dante για τήν άγνωστα της καρδιάς που μάς ύψώνει ως τό Θεό, ο Rousseau για τή Φύση. Πόσο πλατύτερος είναι ο κόσμος απ' ό,τι αρχικά μπορεί να υποθεθεί!

Απ' όλες τις μεγάλες αγάπες του ανθρώπου μεγαλύτερη συγγένεια έχουν αναμεταξύ τους τρεις: ή θρησκευτική, ή καλλιτεχνική και ή έρωτική. Η συγγένειά της περισσότερο από κάθε άλλο κάτι συνίσταται σε τούτο, ότι υπάρχει και στις τρεις αυτές ένα λατρευόμενο αντικείμενο, ή και αν δεν υπάρχει, πλάθεται.

Θά μπορούσαμε ακόμα να μιλήσουμε για μία ναρκισσική αυτόλατρεία, αλλά ή τελευταία αυτή στάση δε θά μάς ενδιαφέρει εδώ. Θά σταματήσουμε στην περίπτωση, που ο άνθρωπος άγναντεύοντας ένα πρόσωπο ή και ένα πράγμα, στο όποιο δίνει αξία, τό λατρεύει θρησκευτικά, τό λατρεύει καλλιτεχνικά.

Και στις τρεις αυτές περιπτώσεις ο άνθρωπος τείνει να βγει από την υπόστασή του και να τή μεταδιδάσει στο αντικείμενο και να συγχυθεί μ' αυτό.

Από τις τρεις αυτές γάπες θά μάς ενδιαφέρει σήμερα ή δεύτερη: **ή λατρεία του έρωτικού αντικειμένου**. Δε σκοπεύουμε να κάνουμε μελέτη για τον έρωτα στη σημερινή επαφή μας με τό θέμα αυτό. Θά σπουδάσουμε μόνο τις μεταμορφώσεις, που έφτασε να υποστεί στην παγκόσμια λογοτεχνία ή έρωταγάπη, ώστε μαζί της να παρακολουθήσουμε και τήν άνοδο από τό στοιχειώδες στο καλό, αλλά πάντοτε βιολογικό έρωτικό αίθρημα, ως τήν πιο αιθέρια και πιο ύψηλή και πιο άγνή εξέδανέυσή του. Δε θά είναι δυνατόν όμως να σταθούμε στις άπειρες παραλλαγές και υποχρεώσεις. Θά προχωρήσουμε με μεγάλα θέματα σημειώνοντας, τι μπορεί να δώσει άφορμή για να κατακτήσουμε κυκλικά τό θέμα μας: **ποιά δύναμη έχει και ποιά αξία μπορεί να πάρει στην ψυχή του ποιητικού ανθρώπου ή λατρεία ή έρωτική και ή απ' αυτή αναδινόμενη έρωτική φωταύγεια**.

Η Σαπφώ, ή αρχαία ποιήτρια, αγαπά και αναμένει με μάταιη άγωνία εκείνον που δε θέλει να μάθει πόσο τό κορμί της υποφέρει. Και αγιάτρευτος μένει ο έρωτικός καημός της. Άγναντεύει τον άντρα μέσα στο ξυπνόνειρό της αυτή τή νύχτα, στη μαγεμένη άκρογιαλιά της Μυτιλήνης. Η Σαπφώ γράφει τήν έρωτική αυτή στιγμή:

Νά, τό φεγγάρι έδωσε, μαζί κ' ή πουλία κ' |είναι
μεσάνυχτα ή ώρα περνά κ' έγώ κοιμάμαι μόνη.

Εκεί μακριά, στο βάθος του σκοτεινού δρίζοντα, σιγονικνείται τό άπειρο φάσμα του αγαπημένου άντρα. Ο πόθος της γράφει με πύρινα γράμματα τήν άπροκάλυπτη αλήθειά του:

κ' έγώ κοιμάμαι μόνη...

Ο έρωτάς της είναι ή γνήσια, ή άπλή και άπροκάλυπτη φωνή της φύσης. Η αρχαία αυτή έλληνίδα, ειδωλολάττρια ως τά βάθη του είναι της, λατρεύει, ότι είναι αίσθηση, σάρκα σόμα ζεστό και ποθητό και ο άμεσος και υλικός αυτός πόθος, που προηγείται από κάθε συναίσθημα έρχεται σε επαφή με ό,τι, άρχέγονο και πρωταρχικό υπάρχει στον άνθρωπο, με τήν ίδια τή φύση στής οποίας τήν άγκαλιά ποθεί να ριχτεί, να ένωθεί μ' αυτή, στην πιο ολικά μεταφυσική ένωση, έτσι δά, θά λέγαμε, όπως Έμπεδοκλής εκείνος ο Άκραγαντινος, που ρίχθηκε μέσα στον κρατήρα της Αίτνας για να ζήσει με τον τρόπο του τήν ένωση με τή φύση: «Έν και πάν».

Η Σαπφώ μάς έδωσε τό έρωτικό άγνάντεμα στην πιο άρχέγονη, τήν πιο φυσική μορφή του. Τή μορφή του πόθου. Νομίζει κανείς, ότι τώρα ο άνθρωπος είναι ένα ώρατο ζώο, που άγναντεύει τό αντικρινό του και τό καλεί για να ίερωρήσουν μαζί τό μυστικό προσκύνημα της γενετήσιας θυσίας, που είναι θέλημα του πανάρχαιου θεού.

Η Λέσβια ποιήτρια βρίσκεται πολύ κοντά στις πρώτες πηγές της ζωής και τήν αισθάναται τή ζωή με όλη άκόμη τή θερμην και τή νιότη της. Πρέπει να πάμε πάλι στο φυσικό άν-

Ο Ήλιος άγναντεύει τήν κόρη και ακούοντας τον ήχο τάργαλειού της, όπου αυτή κάθεται και τραγουδάει, σταματάει θαμβωμένος, έκστατικός, μαγεμένος. Το άγνάντεμα κ' εδώ είναι ή γενεσιουργή αίτία του μύθου, μέσα στον όποιο ο άνθρωπος συγγέεται με τή Φύση: ή ώραία θωριά της κόρης, που τραγουδάει μπορεί και σταματάει και τον ήλιο ακόμα. Ο πόθος εδώ δεν κάνει τον άνθρωπο άπλώς να σιωπά και να μελετά τό αίθρημά του είναι πιο θαθύ και αποφασιστικός: κάνει τον άγναντευτή ν' άκινήτησει. Με ώρισμένες προϋποθέσεις, θά μπορούσε να τον μαρμαρώσει, αν ή έκταση έφτανε ως τή βαθειά κατάπληξη

Κάτι πολύ όμοιο με τήν **κατάπληξη** αποδίδουν οι παρακάτω στίχοι:

Και μία της θειά, μία πρωτοθειά, μία πρώτη (της ξαδέερφ,
τρεις μέρες την χτένιζαν, τρεις μέρες πλίαν
βάνουν της ήλιο πρόσωπο και τό φεγγάρι (άστήθι
και του κοράκου τό φτερό βάνουν καμαρο
φρύδι.
Έπηρε ντάντες από μπρός και δουίλες από (πίσω,
Κι όταν τήν είδ' ή έκκλησιά, απ' άκρη σ' (άκρη έσειστη,
παπās τήν είδε, σώπασε' διάκος, δεν έλει (τούργα
κ' εκείά ταναγνοστόπουλα φήκαν τά συνα' (ξάρια

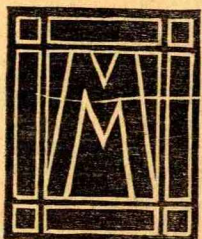
Το έρωτικό άγνάντεμα είναι πάντοτε υλικό. χωρίς να είναι τώρα σωματικό. Η όμορφιά του σώματος είναι που ανατρέπει, όχι τό ίδιο τό σώμα.

Μπορεί κανείς να συμπράνει τώρα, ότι, όταν ο αρχαϊκός άνθρωπος **άγναντεύει** τήν κόρη που αγαπά, εκφράζει είτε μία διάθεση να κατακτήσει τό αντικείμενο του πόθου του, να τό υποτάξει και να τό εξαφανίσει μέσα του είτε τήν έγκατάλειψη στο αντικείμενο και τήν άπορφόση του μέσα σ' αυτό. Και από τή στιγμή αυτή της άπορφόσησος δεν υπάρχει πια ο άνθρωπος που αγαπά' όλο τό προσκύνιο καταλαμβάνεται από τό αγαπώμενο πρόσωπο και τις

μαγικές του ιδιότητες. Η σύσταση της αγαπημένης μορφής άλλαξε. Η κόρη (ή νεαρή γυναίκα) έχουν κάτι το μαγικό. Και ο άγναντευτής ζή αυτό τή μαγική ώρα, ο ποιητής ζή αυτή τή μυθική στιγμή, ή όποια δεν είναι άλλο, παρά πλάσμα της ίδιης του φαντασίας. Ο αρχαϊκός ποιητής είτε ποθεί, είτε άγναντεύει, ποθεί και άγναντεύει με τή φαντασία. Έτσι πρέπει να είναι, γιατί με τον όρο αυτόν είναι ποιητής: ξαναζεί μέσα στη φαντασία του τό αντικείμενό του και τό μεταμορφώνει.

Τό **μεταμορφώνει**, δεν τό **μετουσιώνει**. Χρειάζεται να προσέξουμε πολύ, γιατί ή διαφορά είναι κολοσιαία.

Πριν να προχωρήσω επιθυμώ να ξεκουραστώ για μία στιγμή μέσα στο στοχασμό μου, που με διακόπτει, και στον όποιο δεν μπορώ ν' αντίσταθώ. Στοχάζομαι, πώς ό,τι πλησιάζω με άφορμή τό θέμα μου από τήν αρχαϊκή λογοτεχνία ή ό,τι θά άποφέρω εδώ από κείνη, που ώνομάσθηκε «έξελιγμένη», μου δίνει μία ποιότητα πολύ διαφορετική από κείνη, που ο σύγχρονος άς πώ: ο μοντέρνος ποιητικός άνθρωπος κατορθώνει να μου υποβάλει. Ο σημερινός άνθρωπος, μακριά από τά γενικά ή ριζικά αισθήματα, και ακόμα από έναιία αλλά άτομικά, διαλυμένος μέσα στο σύνολο που ζή. Αλλά και ο ίδιος διαταραμένος και ασυμβίβαστος με τον έαυτό του, έρημος καθώς είναι από ιδέες και συναίσθηματα που συγκεντρώνουν, δε μπορεί να δώσει ούτε τήν αίσθηση της μαγικής αλήθειας των αρχαϊκών, λαϊκών ποιημάτων, ούτε πια τή συγκίνηση τήν καλλιτεχνική ή τήν ψυχική των κλασσικιστικών. Έγκατέλειψε τις βαθειές φυσικές πηγές του, έγκατέλειψε τήν ψυχή του και τήν αίσθηση της βαθιάς δόνησης και άπλώθηκε σε άναζητήσεις μεταφυσικές και μυστικές, που είναι προνόμιο των εξαιρετικών φύσεων, μία θεία χάρη. Όλοι σήμερα κάνουν ποίηση μετανθρώπινη ή ανάνθρωπη. Ναι, θά ήταν αυτό μεγάλο κάτι, αν όλοι μπορούσαν να είναι Rilke. Αλλά ή μεγάλη πλειονότητα των ποιητών, που θά μπορούσαν να είναι εξαιρετικοί καλλιτέχνες, τί κάνουν; προδίδουν τον έαυτό τους και τήν ύπόθεση της ποίησης. Άς έπιστρέψουμε στην ένανθρωπισμένη ποίηση. ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΩΝΙΔΗΣ [συνεχίζεται]

ΙΑ μέρα, είδα πώς όλα τα στολίδια μου ήταν ψεύτικα και πολύ φτηνά και λοιπόν, τη μέρα κείνη, άρχισα να πετώ όλα τα στολίδια μου, όχι μόνο σάν άχρηστα και περιττά, μα και σά βλαβερά για τους προορισμούς μου. Πέταξα, τότε, όλες τις ιδιοτροπίες μου κι όλες τις περιέργειές μου, κ' ύστερα, επειδή ένιωθα ακόμα πολυ βαρύν, βαρύν τόσο, πού τó βήμα μου σκόνταβε στο πρώτο λιθάρι, άρχισα να πετώ και τις καλωσύνες μου—δ,τι δηλαδή αγάπησαν οι άνθρωποι άπάνω μου. Πέταξα και τις ιδιότητές μου, γιατί θά μ' εμπόδιζαν, τó προαισθανόμουν καλά αυτό, να ξεπληρώσω τó μεγάλο χρέος μου. Μα ποιός ήταν αυτό τó χρέος; Και ποιός ήταν αυτός ó προορισμός; Ξεκίνησα χωρίς να ξέρω. Ή πορεία μου, πού θά πρέπει να είναι πολυ δδνηρη ή πολυ χαρούμενη, θά μου τόν δείξει τόν προορισμό τούτο, διαλογιζόμουν. Μα ακόμα σκόνταβα κ' έπεφτα και μάτωνα και τά μάτια μου μένανε τυφλά κ' ή άκοή μου δέ συλλάβαινε τούς μυστικούς ήχους. Πέταξα με πολλές και μεγάλες δυσκολίες άπό πάνω μου και κλαίοντας με πύρινα δάκρυα, τόν πολυτίμο μανδύα τών περασμένων. Ήταν τόσο όμορφα στολισμένος! Με τόσα χαμόγελα! Με τόσες ύποσχέσεις! Μα ναί, λοιπόν! Τά χαμόγελα μπορούσαν να σβήσουν, ένιωθα καλά πώς θά μου ήταν αδύνατο, και μόνο αν ή ύποψία ενός μειδιάματος βάραινε τις παλιές μου μέρες, να προχωρήσω. Μόνο ó πόνος θά μ' έκανε να δώ. Μα ή παιδικότητά μου, τόξερα καλά, θά με περιμενε στην πρώτη στροφή τού δύσκολου δρόμου. Κ' οι ύποσχέσεις και κείνες θά μπορούσαν να σβήσουν, δέν ήμουν και τόσο σίγουρος για τόν άστερισμό μου . . .

Όταν πέταξα και τά ύστερα ψίχουλα τών τραγουδιών μου, ένω άκουγα τόν ήχο τους μέσα άπό τις πιό φευγαλέες αισθήσεις να με χαιδεύει, ένιωσα πώς ήμουν ελεύθερος. Χωρίς γονείς, χωρίς αδέρφια και φίλους, χωρίς χαρά και χωρίς πόνο, πήρα τόν ελεύθερο δρόμο. Ήμουν σάν έρημο δεντρί, πού ποτε δέν τó λίπανε χέρι ανθρώπινο, χαμένο κάτω άπό τó μάτι μιάς πατριικής θεότητας—ένα θετό παιδί της μεγάλης φύσης. Κι αυτή τη φορά, οι φωνές ήταν πιό ευδιάκριτες. Τά ψιθυρίσματα είχαν πάρει τó νόημά τους κ' έγώ δεχόμουνα την ψυχή μου.

Προχωρούσα γυμνός, νύχτα και μέρα, χειμώνα και καλοκαίρι. Τά φυλλώματα μ' έντυναν στους πηχτούς ίσκιους των, άνοιγα τó στήθος κ' ó ήλιος έτρεχε να κρυφτεί μέσα μου. Έστελνα χαιρετισμούς στα γεράνια πού περνούσαν ψηλά στο γαλάζιο κ' αυτά μ' αντιχαιρετούσαν διαγράφοντας σχήματα στους ουρανούς. Ύψωνα σκάλες μέσα στις γόνιμες καλοκαιριάτικες νύχτες κ' έφτανα τó μελισσόκηπο τού Γαλαξία, άνοιγα τις κερήθρες μου και μάζευα όλο τó μέλι τού στερεώματος. Πηδούσα άπό τó ένα άστέρι στο άλλο σά σπουργίτι ή όπως ό έρωτας άπό τή μιά καρδιά στην άλλη κ' έπαιζα τη γή σάν ένα μικρό πρωτοχρονιατικό τόπι. Μακριά άπό τή

* Συνέχεια από τη σελίδα 287.

γή συνάντησα τεράστιες άεροβολίδες πού έκαναν τη συγκοινωνία ανάμεσα σε άγνωστα πλανητικά συστήματα. Έπαιζα όλόκληρες μέρες τραβώντας τους κομήτες άπό την ούρα κ' αυτοί πάσκιζαν να ξεφύγουν σέροντάς με σά γραμμή άστραπής στο λιγγιάδες πέρασμά τους μέσα στους αϊθέρους. Ξεκαρδιζόμουν στα γέλια όταν στη βιάση τους άφηναν ένα κομμάτι άπό τις ούρές τους στα χέρια μου κ' έγώ λίχνιζα τις ούρές αυτές κομμάτια κομμάτια πάνω άπό τά κεφάλια τών ανθρώπων της γής. Έμπαινα μες στο βαθύν ύπνο της κουρασμένης ανθρωπότητας, της γαργαλούσα τά ρουθούνια και μετεωριζόμουν στα παράδοξα όνειρά της, πού την ήμέρα, πρωί-πρωί, δέ μπορούσε να βρει την εξήγησή τους στους Όνειροκοίτες. Κ' ήταν, σās λέω, όλα αυτά, συνέβαιναν όλα αυτά, τούς πρώτους, τούς πολυ εύθυμους καιρούς της ελευθερίας μου. Τά παιχνίδια μου, τότε, έφεραν γενικήν αναστάτωση ανάμεσα στους άστερισμούς. Προσπάθησα, μάλιστα, ν' αλλάξω τη σειρά σε μερικούς, έτσι πού ν' αλλάξω την τύχη πολλών ανθρώπων, μα γκρέμισα τόσα άστέρια, όσα ποτε άλλοτε δέ γκρεμίστηκαν άπό τόν ουρανό. Τότε όμως μιά Μεγάλη Δύναμη μ' άρπαξε άπό τ' αυτά και με ξανάφερε πίσω στη γή. Δέ μπορεί ένα παλιόπαιδο, είπε, να χαλά την ισορροπία τού κόσμου. Έ, και λοιπόν; Γιατί γεννήθηκα, αν όχι για να παίζω; Άπάντησα, κ' εκείνη μου έδωσε ένα μπάτσο τόσο δυνατό, πού κυλήστηκα άπάνω στο χώμα κ' άρχισα να κλαίω και δέυοντας τó πρισμένο μου μάγουλο. Ύστερα έτρεξυ και κρύφτηκα δέκα μέτρα κάτω άπό τη γή, γιατί όλόκληρη τη γή τη σκέπασε μιά καταιγίδα, πού βάσταξε τρεις όλόκληρες μέρες. Άρχισα τότε να σουλατσάρω μέσα στα σκοτάδια, ανάμεσα σε χιλίες ζωές, άγνωστες στους ανθρώπους τού άπάνω κόσμου. Κ' έδω κάτω, για πρώτη φορά σ' όλη μου την περιοδεία μες στο μεγάλο Πάν, τρώμαξα πολυ.

Έδω ή ζωή ήταν κρυφή. Δέν είχε τίποτα άπό τούς θορύβους, πού είναι τόσο ενοχλητικοί, μα και τόσο άπαραίτητοι και αγαπητοί στους ανθρώπους. Ένιωθα μιά άπέραντη μοναξιά. Μιά άληθινή και τρομαχτική ερήμωση γύρω μου και την ίδια στιγμή μιά πολυσύνθετη αίσθηση μου έδιδε τη συνειδηση μιάς ύπερζωής, ενεργητικής, πιό βέβαιης και πιό πραγματικής άπό κείνη πού γνώριζα. Προσπαθούσα να θυμηθώ όλες τις ιστορίες, όλα τά παραμύθια, όλα τά βιβλία πού διάβασα για τά σκοτάδια, για τά ήφαιστεια, για τόν Άδη. Μα όλη ή σοφία τών ανθρώπων δέ στάθηκε ικανή νά με κάμει να καταλάβω τι ήταν ó τόπος αυτός έδω πού βρισκόμουν, ó τόπος πού δέχτηκε τó ελεύθερο βήμα μου, ποιές ήταν αυτές, οι άλάλητες φωνές πού άκουα—άκούτε; άκουα!—γιατί κρατούσα στέρα δεμένη με τó κορμί μου την άνάμνηση της αίσθησης. Τά χώματα, άπ' όπου κ' αν περνούσα, διαλύονταν, άνοιγαν διαδρόμους, στοές, πλατείες. Σκοτάδι βαθύ, σκοτάδι βαρύ για την καρδιά τού ανθρώπου. Ως πού θά πάω, λοιπόν, ως πού θά προχωρήσω μες στην ύπερλογη ζωή τούτη, πού με κυκλώνει ασύλληπτη και γιομίζει τρώμο την ψυχή μου; Προσπαθούσα να βρω μιά τρύπα, ν' ανοίξω μιά χαραματιά και να βγω στόν φαρόν άέρα της έξοχής, της γλυκειάς και γελούμενης έξοχής, πού γιομίζει έλπίδα τ' ανθρώπινα στήθη. Μα όσο προσπαθούσα να λυτρωθώ άπό τó δέος μου, τόσο χωνόμουν πιό βαθειά μέσα στο ζόφο και στα φλούδια της γής. Κάθισα σε μιάν άκρη μη ξέροντας πια τι να κάμω. Ήταν σά να βρισκόμουν μέσα σε μιά βάρκα ριγμένη στην πιό φοριχτή θαλάσσια δίνη. Ξάπλωσα και θάρρεψα πώς ένιωσα κάτω άπό τó σάμα μου την κίνηση τού σκάφους πού τρέμει και σπαράσσει άπάνω στα τρικυμισμένα κύματα. Σερνόμουν γυμνός σάν τó σκουλήκι άπάνω στα ύπόγεια χώματα, χουφτιάζοντας πέτρες και χαλίκια, προσπαθώντας ν' άκούσω και να δώ κ' οι προσπάθειές μου ήταν πολλές κ' ήταν και μεγάλες, μα μάταιες. Ήμουν λοιπόν χαμένος για όλόκληρη την αιώνιότητα πια; Μη και δέ γδύθηκα αρκετά; Όχι, τίποτα δέ μ' έδενε με τη ζωή τού άπείνω κόσμου, πού πόσο ήταν ζεστή, πόσο ήταν εύθυμη με τ' ανοιξιάτικα χρώματά της και τ' άγέρι της. Μα έπρεπε και την άνάμνηση τούτη, πού τόσο άρωρα βρέθηκε στην κίβδηλη

κι' άχρηστη μνήμη μου, να τήν πετάξω. Καί ξαφνικά, μέσα σ' αυτό τὸ άχρωμο σκοτάδι, τὸ μυαλό μου λούστηκε ἀπὸ χείμαρρο φωτός. Ἀπὸ τὴ στιγμή κείνη πού κατέβηκα ἐδῶ, καμιά εικόνα δὲν ἔθρεψε τίς αἰσθήσεις μου. Ὅλες βουβάθηκαν μαζί κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιταγή ἑνὸς άγνωστου νόμου καὶ τὸ ἀποφάσιμα : οἱ αἰσθήσεις μου δὲ μοῦ ἦταν μόνο άχρηστες μὰ μ' ἐμπόδιζαν κιόλας. Γδύθηκα τὴν ἐπιδερμίδα μου, ἐξόρυξα τὴ γεύση μου, κατάστρεψα τὴν ὄραση καὶ τὴν ἀκοή καὶ τὴν ὄσφρηση μου, ὕστερα ἔγειρα κι' ἀποκοιμήθηκα γιατί ἤμουν κουρασμένος ἴσαμε τὸ πὸ τελειωτικούς χωρισμούς πολυαγαπημένων. Ὅχι, δὲν ἀνῆκα πιά στὴ ζωὴ ! Πέ- ρασε σὰν ἕνα φαντασμαγορικό ὄνειρο, πού ἔλυσε σιγά σιγά ἀπάνω στὴ σκοτεινὴ μου συνείδηση. Τὰ πρόσωπα πού τόσο θερμὰ ἀγάπησα καὶ πού μπορεῖ νὰ μ' ἀγά- πησαν ἔφυγαν μακριὰ κι' ἀγύριστα. Ὁ θεῖος ἔρωτας κλείστηκε γιὰ πάντα πίσω μου. Ἦμουν πεθαμένος γιὰ ὄλο τὸν κόσμο, καὶ θυμώμουν, ἄχ πόσο μποροῦσα ἀ- κόμα νὰ θυμᾶμαι τ' ἀγαπημένα σώματα πού μιλοῦν, τὰ γυμνά μὲ τὰ ἑκατὸ χέρια σώματα, τὰ χέρια πού μὲ χαίδευαν, τὰ μάτια πού μ' ἀγκάλιαζαν, τὰ γλυκύτατα χέ- ρια, τὰ γλυκύτατα μάτια. Naί, τώρα θυμώμουν βασανιστικά, ἄγρια, ὅ,τι μάζεψαν οἱ πέντε κυνηγοὶ τοῦ κορμιοῦ μου αὐτὰ τὰ μακριὰ χρόνια πού ἔζησα. Μὰ ὄχι τὴ μάνα μου, ὄχι τ' ἀδέρφια μου, ὄχι τὸν ἀγέρα τῆς ἀνοιξῆς καὶ τὸν ἥλιο, παρὰ μόνο τὸν ἔρωτα, τὴν ὕστατη χαρὰ τοῦ ἔρωτα, τὴ μόνη ἀληθινὴ ἀπάνω στὴ γήινη ζωὴ. Τίς συναντήσεις μὲ τίς βαθεῖες λαχτάρες τῆς ψυχῆς, τὰ χεῖλη πού χαμογελοῦν πάνω ἀπὸ ποιήτρια γιομάτα, τὰ μάτια πού κοιτάζουν μὲ ὑπέρτατο ἐνδιαφέρον, πὸ πάνω ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ χαρτοπαίγνιου, τὰ θεσπέσια λόγια πού εἰπώθηκαν. Ψιθυρίσματα, χίλια ψιθυρίσματα, λόγια ἀνόητα καὶ γλυκά, λόγια ψεύτικα πού τὸ ἤξερα μὰ τὰ πιστεύα, λόγια γιομάτα πείσμα κι' ἀγωνία καὶ καρτερικότητα, λόγια πού μέσα στὸν ὕστατο ὕπνο μου αὐτὸ ἔρχονται κι' ὄλα ἔχουν τὸ νόημά τους, καὶ κανένα δὲν εἶναι πιά ἀνόητο κι' ἀδιάφορο καὶ μικρό, κανένα δὲν εἶναι πιά παράταιρο, ὄλα το- ξεύονται μέσα στὸ ἄπειρο τῆς ψυχῆς μου. Κλαίω, κλαίω καὶ θυμᾶμαι, κλαίω καὶ πονῶ κι' ἀγαπῶ τὴ ζωὴ αὐτὴ πού τὴν πέταξα ἀπὸ πάνω μου σὰν ἕνα άχρηστο ροῦχο, ἐνῶ ἦταν τὸ πὸ ἀναγκαῖο μου. Μέσα στὸ πὸ γήινο ἀπ' ὄλα τὰ γήινα ὄνει- ρα εἶχε ξυπνήσει ἡ συνείδησή μου ἐκδικητικὴ, γιὰ μιὰ τελευταία φορὰ κ' ἦταν σὰ νὰ μοῦ ζητοῦσε τὸ λόγο τῆς προδοσίας μου. Ὅταν ξύπνησα αὐτὴ θρυμματί- στηκε γιὰ πάντα. Ἄκουσα τὸ κλάψιμό της νὰ φεύγει ὀλοένα μακρύτερα, ἀνεβαί- νοντας πάνω ἀπὸ τὴν ὑποχθόνια ζωὴ τούτη. Καὶ τότε εἶδα κι' ἄκουσα κ' ἔψαν- σα μ' αἰσθήσεις κοσμικῆς.

Βρισκόμουν στὴν ἀγκαλιὰ τῆς γῆς. Τὰ χέρια της μὲ χαίδευαν, μοῦ ἔδιδε τὸ γάλα της καὶ τὴ ζωὴ της. Μὲ λίκνιζε δεξιὰ κι' ἀριστερά, νανουριστά. Τὰ μάτια μου εἶχαν στεγνώσει ἀπὸ τὰ δάκρυα. Μέσα μου ἐνιωθα μιὰν εὐφροσύνη, άγνωστη ὡς τὰ τότε. Ἦμουν ἕνα παιδί καὶ τὴν ἴδιαν ὠρα ἕνας μεστωμένος ἄντρας. Πίεσα τὸ κορμί μου ἀπάνω στοὺς μεγάλους γήινους μαστοὺς καὶ τὸ γάλα χύθηκε σὲ ἄσ- πρη πηχτὰ ρυάκια, ἐνίωσα τοὺς δυνατοὺς παλμούς τῆς μεγάλης μάνας ἀπάνω στὸ στέρνο μου κ' εἶδα πλήθος ἀνθρώπων νὰ πίνουν τὸ παχὺ ρευστό. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, δίχως ἡλικία καὶ δίχως φύλο ἦταν σὰν ἴσκιοι, σὰν ὄντα κρυσταλλικά διά- φανα, πού κατέβαιναν ἀπὸ ψηλά. Ἐστρεψα τὸ κεφάλι μου πρὸς τὰ πάνω κ' εἶδα καὶ κατάλαβα. Ὅλη ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία ἄρχιζε ἀπὸ δῶ κάτω, ἀπὸ τὸ πηχτὸ τοῦτο γάλα τῆς γῆς καὶ τέλειωσε σ' αὐτὰ τὰ διάφανα ὄντα. Ὁ φλοιὸς τῆς γῆς ἦταν μιὰ, διάφανη κι' αὐτὴ, σκιὰ ρευστή. Ἀνάμεσά της, προχωροῦσαν οἱ ρίζες τῶν δέντρων, ἀπειράριθμες κλωστὲς καὶ σκοινιά, πού ἔφτα- ναν ἴσαμε κάτω βαθεῖα. Οἱ νεκροὶ ἄφηναν τοὺς σκελετούς των μέσα στὰ φέρετρα μα- ζὶ μὲ τὴ χωματένια σάρκα τους, καὶ κατέβαιναν σὲ μᾶς, ἐγκαταλείποντας γιὰ πάντα σὰν κάτι ξένο καὶ προσωρινὸ ὅ,τι γιόμισε πάθος τὴν ἐφήμερη ζωὴ τους. Οἱ νεκροὶ ἔγιναν οἱ ἐκτελεστὲς μιᾶς ἐξωφρενικῆς φαντασμαγορίας ἀνήκουστης στὸ εἶδος τῆς.

Οἱ γνωστοὶ ἀπὸ τὴ γήινὴ τους ζωὴ συναντιόντανε ξανά μέσα στοὺς κόλπους τῆς γῆς κι' αὐτὴ τοὺς καθάριζε ἀπ' ὄλα τὰ ξένα στοιχεία πού κουβαλοῦσαν μαζί της ἀπὸ πάνω, τ' άχρηστα καὶ τὰ βλαβερὰ καὶ γίνονταν καὶ πάλι ἄγνοι καὶ κα- θάριοι σὰν κρυστάλλα, σὰ σταγόνες χεμικονιάτικης βροχῆς, κ' ἔτσι μποροῦσαν νὰ ξανασιμῶν καὶ νὰ χαροῦνε ἀνάμεσά τους τὴ χαρὰ ὅπως τὴ ζοῦνε ὄλοι ἐδῶ κάτω. Ὅπως τὴ ζοῦνε ἐκεῖνοι, γιατί ἐγὼ δὲ μπόρεσα. Προσπάθησα νὰ βρῶ κ' ἐγὼ τοὺς δικούς μου, μίλησα σὲ νεκροὺς άγνωστους ἂν ξέρουν πού βρίσκονται τ' ἀδέρφια μου, τὰ τέσσερα δὲν τὰ θυμᾶμαι καλά, μὰ ἡ καρδιά μου θὰ μοῦ τὰ δείξει ἀμέ- σως. Καὶ τὴ μεγάλη μου ἀδερφή, ἄχ, Εἰρήνη ! ἡ καρδιά μου θὰ σκοῦξει ἀμέσως, σὰ λαβωμένο βουβάλι ὅταν σὲ δῶ, ἐδῶ κάτω, ἀνάμεσα στοὺς ἴσκιους. Μὴ τάχα δὲν ἦταν ἡ δικὴ σου ἀνάμνηση πού μ' ἔσπρωξε σ' ὄλη αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη περιο- δεῖα μέσα ἀπὸ τὴ γνώση ; Δὲ γυρεύω τίποτα, μόνο νὰ σὲ δῶ μιὰν ἀκόμα ὕστατη φορὰ, ἄχ, ἐγὼ, ὁ πὸ σπαραγμένος, ὁ πὸ δυστυχισμένος ἀπ' ὄλους αὐτοὺς τοὺς ἴσκιους πού σβαρνίζοντε τοὺς δρόμους καὶ τὰ μονοπάτια τῆς γήινης ἐπιφάνειας. Μὰ κανεὶς δὲ μοῦ μιλοῦσε, κανεὶς δὲ μ' ἀπαντοῦσε. Ὅλες οἱ σκιὲς ἔφυγαν γύρω μου, σὰν τρομαγμένα ζαρκάδια, προσπαθώντας νὰ μὴ μ' ἀγγίξουν. Ἐτρεξα, πήδησα, γύρεψα, ἀγοίεψα κ' ἤμουνα μόνος μ' ἕνα ἀβάσταχτο μούδιασμα σ' ὄλες μου τίς ἀρθρώσεις. Ἐάπλωσα ξανά ἀπαυδημένος ἀπὸ τὸ ἄκαρπο κυνήγημα στὴν κοιλιά τῆς γῆς κ' ἔκλαψα καὶ τὴν ἰκέτεψα :

— Γιατί, λοιπόν, μὲ γέλασες καὶ σύ, πὲς μου πού βρίσκεται, δὲν ξέρω νὰ τραγουδῶ πιά, δὲν μπορῶ νὰ ζῶ ὀλομόναχος ἀνάμεσα σὲ τόσοι ἴσκιους. Κανεὶς δὲ μοῦ μιλᾷ, ὄλοι φεύγουν σὰν τρομαγμένα κοπάδια, μόλις τοὺς πλησιάζω.

Κ' ἡ γῆ ἀπόμεινε βουβή, μ' ἀγκάλιασε σφιχτὰ καὶ μὲ νανουρίσισε πολλὲς πολ- λὲς ὥρες στὰ χέρια της, ἐνῶ μὲ τοὺς χίλιους μαστοὺς της ἐξακολοῦθοῦσε νὰ θρέφει τίς ρίζες καὶ τίς σκιὲς. Ἐβλεπα τοὺς νεκροὺς νὰ ἔρχονται ὀλοένα.

Ἐ, λοιπόν, ναί ! Τώρα μπορῶ νὰ καταλάβω πόσο μάταια σπατάλησα τὰ στολίδια μου, πὸς δὲν ἤμουν παρὰ ἕνας μισὸς ὄργανισμός, μιὰ ὕπαρξη χαμένη ἀνάμεσα ἀπὸ κούφιας ἐνέργειας κι' ὄνειροπολήσεις. Δὲν ἦταν ἡ γνώση πού μ' ἔδι- ὠξε, οὔτ' ἐγὼ ἔφυγα ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Κι' ἄλλωστε, τί θὰ ἦταν αὐτὴ ἡ ἀγνό- τητα, πού θὰ μ' ἔκανε νὰ στερηθῶ τὸν ἴδιο ἐμένα, πού θὰ μ' ἔβαζε σὲ ἴδιες σει- ρὲς τῶν ἴσκιων αὐτῶν, τῶν ἀπαράλλαχτα ὁμοίων ἴσκιων αὐτῶν ; Φερμένος ἀπὸ κόσμους ἄλλους, ἀπὸ τὸν ἴδιο κόσμο, ἴσως, σὰν καὶ τούτους πού ἐδῶ καταστάλαξαν, δίχως τὴ θεῖα ἔνταση τῆς γνώσης, τί θάμουν ; Ἐτσι ψιθυρίζα σιγὰ μιλώντας στὸν ἑαυτό μου κ' ἡ γῆ ὀλοένα μ' ἔσφιγγε πάνω της κι' ὀλοένα οἱ ἴσκιοι γιόμιζαν τὸν τόπο γύρω μου, τὸν τόπο αὐτὸ πού μηδένιζε τὸ νόμο τοῦ ἀδιαχώρητου : μόνο μέσα ἀπὸ τὸ δικό μου σῶμα δὲν περνοῦσαν οἱ ἴσκιοι. Ἦμουν λοιπόν ἕνας περι- τὸς ἐδῶ κάτω, στὴν τελματωμένη εὐφροσύνη τούτη καὶ στὴν ἐκνευριστικὴ ἀγνόητα τῶν καθαρωῶν ;

Ἀπὸ ὠρα ἔβλεπα ἕναν ἴσκιό πού πλάγιαζε δίπλα μου, μόνος κι' ἄγριος, πού δὲν ἔκανε οὔτε τὴν πὸ μικρὴ κίνηση, μὰ μὲ κοιτάζε μόνο μὲ τὰ δικά του μάτια, πού ἦταν γιομάτα ἀπὸ ἕνα φῶς πού πλημμυροῦσε καὶ τὴν πὸ βαθεῖα γωνία τῆς καρδιάς μου. Ἐμμενε ἀδιάφορος σ' ὄλα, κοιτάζοντάς με μονάχα, τόσο, πού ἐγὼ λη- σμόνησα νὰ σκέφτομαι τίς στερήσεις μου καὶ τίς ἀθλιότητες μου. Ἐνιωθα μόνο νὰ κυματίζει μέσα μου ἡ λαχτάρα νὰ φύγω ἀπ' αὐτὸ τὸ δίβουλο σκοτάδι, ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀμφίβολο φῶς, νὰ φύγω γιὰ τὴ γῆ, στὰ χορτάρια τῆς γῆς καὶ στὸν ἥλιο.

- Ἐμένα ἡ μοῖρα μου εἶναι ὁ ἄνεμος ! φώναξα.
- Ὅχι, μίλησεν ὁ ἴσκιος, ἡ μοῖρα σου εἶμαι ἐγὼ !
- Naί, καὶ σύ ! λάλησε ἡ ψυχὴ μου.
- Πὲς μου, τοῦ εἶπα, πλησιάζοντάς τὸν περισσότερο, πὸς μπορῶ νὰ φύγω ἀπὸ δῶ μέσα. Ὅλα μὲ πνίγουνε. Ὅλα εἶναι στενὰ κ' ἐγὼ εἶμαι ἀκόμα ζωντανὸς τόσο πού μόνο νὰ γεννῶ μπορῶ κι' ὄχι νὰ γεννοῦμαι . . .

— Πόσο ξμεινες δ' ἴδιος, πόσο δὲν ἄλλαξες, ἀδελφέ μου! Τόσο, πού ἀκόμα δὲ μπορεῖς νὰ καταλάβεις πὼς μόνο αὐτὸς πού μπορεῖ νὰ γεννιέται κάθε τόσο, μπορεῖ νὰ γεννᾷ!

— Ἐσύ! Ὡ ἀδερφή, πού σὲ γύρευα καιροὺς ὀλόκληρους, πού σὲ φώναζα μέσα στὸ ἔρημο σπίτι, πού ἐρχόσουν στὰ ὄνειρά μου καὶ ἦσαν ἀδύναμη καὶ γλωμῆ, σὰν ἓνα παιδί ἀσθενικὸ καὶ μοῦ φώναζες νὰ σὲ σώσω, ἔλα πάλι μαζί μας, ἔλα νὰ μοῦ ξαναδώσεις τὸ νόημα τῆς παιδικότητάς μου, ἔλα πίσω πάλι νὰ μᾶς σώσεις. Πόσους καιροὺς σὲ περιμέναμε, σὲ πόσους δρόμους δὲ σὲ γύρευα, δρόμους εὐκολοὺς καὶ κατηφορικοὺς καὶ σ' ἄλλους σκληροὺς καὶ δύσκολους, γιομάτους ἀγκωνάρια καὶ θυμάρια. Ἄκουα τὴ φωνή σου ὀλοένα πιὸ κοντά μου σ' αὐτοὺς τοὺς κουραστικοὺς δρόμους μου, μὰ ποτὲ δὲ σ' ἔφτανα. Ποτὲ δὲ σ' ἔβλεπα. Σ' ἄκουα μονάχα, κ' ἦσαν ἐσύ. Δὲν ἦτανε τοῦτο αὐταπάτη, δὲν ἦτανε φευγαλέες αἰσθήσεις. Ἦσαν ἐσύ ἢ ἴδια, παρθενικὴ καὶ ὁμορφη, ὁμορφη ἀληθινά, ὅσο μονάχα εἶσαι ἐσύ. Ἐγὼ τὴ φύλαξα τὴ μνήμη σου μόνο, γιατί ἐσύ εἶσαι ὁ νόμος μου, ἐσύ εἶσαι ἢ μοῖρα μου κ' ἢ ἐσωτερικὴ μου παρόρμηση. Ἐλα πίσω πάλι νὰ μᾶς σώσεις! Νὰ σώσεις καὶ τοὺς ἄλλους πού κινδυνεύουν! Ἐνας μεγάλος κίνδυνος κρέμεται πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια πού τόσο ἀγάπησες. Ἐσύ τὰ βλέπεις καὶ τὰ ξέρεις ὅλα. Ἐσύ ξέρεις τὴν ὀδύνη μου καὶ ὡς πού ἢ ἀγωνία μου εἶναι ἀληθινή...

Ἐπίασα τὸν ἴσκιό ἀπὸ τὸ χέρι, κ' αὐτὸς σύρθηκε μαζί μου ἀπάνω στοὺς μαστοὺς τῆς γῆς, ἔσκυψε κ' ἦπιε ὦρα πολλή ἀπὸ τὸ πλούσιο γάλα τῆς κ' ὕστερα μ' ἀνάγκασε νὰ πῶ κ' ἐγώ.

— Πιές! εἶπε. Μόνο τὸ γάλα τῆς γῆς εἶναι ἱερό. Θὰ σὲ θρέψει ἴσαμε τὶς ὕστερες ὥρες σου, θὰ γιομίσει ἐλπίδες τὴν καρδιά σου στὶς πιὸ δυσοίωνες στιγμές σου, ὅταν δὲ θὰ μπορεῖς νὰ μ' ἔχεις πλάι σου.

Καὶ τότε ἀκουστικὴ μιὰ φωνὴ μεγάλη, πού ἦταν σὰν ἓνας σβησμένος κεραυνὸς ἢ σάμπως νὰ ἐρχόταν ἀπὸ πολὺ μακριά, μιὰ φωνὴ φαρδεῖα σὰ νὰ γιόμιζε ὀλόκληρη τὴ σφαῖρα τῆς γῆς.

— Ἐμπιστεύομαι στὰ χέρια σου τὸν ἴσκιον αὐτό, πού θὰ τὸν φέρεις στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων σὰν προφητεία, σὰν τραγούδι καὶ σὰ θρησκεία. Κράτησέ τον ψηλά, ἄγρια καὶ ἀσκητικά, πού νὰ τέρπει τὴν καρδιά τῶν ἀνθρώπων, ν' ἀνυψώσει καὶ νὰ ζεστάνει τὴν ψυχὴ τους μέσα στὴν παγωμένη χειμωνιάτικη νύχτα. Ἐτσι μόνο θὰ σωθεῖς, ἐπιτελώντας τὸν προορισμό σου καὶ τὸ προγονικὸ χρέος σου!

Κι' ὁ ἴσκιος ἐγίνε ὀδηγός μου. Οἱ ἄλλες σκιές τώρα δὲ μοῦ ἦταν πιὰ ξένες κ' ἐγὼ τοὺς ἤμουν φιλικός. Μὲ πλησίαζαν, μ' ἔψαυαν, καὶ γιόμιζαν ψιθυρισμοὺς τὴν ἀκοή μου.

Μ' ἀπειρους ἴσκιους πέρασα ἀπὸ τὴ ρίζα μιᾶς ἀμυγδαλιάς. Κάναμε βάρκα μας τὸ τσόφλι ἑνὸς ἀμύγδαλου καὶ πλεύσαμε μέσα στοὺς χυμοὺς τοῦ δέντρου. Κρατοῦσα τὸν ἀδερφὸν ἴσκιό δίπλα μου, σφιχτά, κ' αὐτὸς σφιγγότανε κοντά μου μ' ἐμπιστοσύνη.

— Εἰρήνη! ψιθύρισα. Καὶ πάλι, Εἰρήνη! Εἰρήνη!

Ὅταν φτάσαμε στὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ μας, βρέθηκα μόνος, καθισμένος, σὰ μιὰ σταγόνα δροσιάς, σ' ἀρόκλιονα τῆς ἀμυγδαλιάς. Οἱ ἴσκιοι πού μὲ συντρόφευαν ἐγίναν ἀνθοὶ τοῦ δέντρου. Ὁ ἀνοιξιάντικος ἀγέρας κινοῦσε πρὸς ἐμένα τὰ πέταλά τους κ' ἐγὼ χαϊδεύοντας καὶ φιλώντας τα, ἐγέννησα τὸν ἴσκιό πού μοῦ ἐμπιστεύτηκαν: ἀνοιξα ὡς βαθεῖα τὰ στέρνα μου καὶ τραγούδησα ὅ,τι καὶ ὅπως δὲν εἶχα τραγουδήσει ποτέ!

ΜΟΙΡΑ

Ὅταν ξεκίνησα γιὰ τὴν κατακόρυφη πορεία μου ἤμουν δὲν ἤμουν δεκοχτὼ χρόνων. Πέρασα ἀπὸ μήτρα σὲ μήτρα, γνώρισα ὅλους τοὺς πατέρες τῆς φυλῆς μου.

— Ἐτοιμάσες τὴν ψυχὴ σου; μοῦ φώναξε ἓνας ἀνθρώπος ἀπὸ τὸν εἰκοστὸ αἰώνα.

— Ἐχασα τὴν ψυχὴ μου καὶ τὴ γυρεύω, ἀπαντοῦσα.

— Ποῦ ἔχασες, λοιπόν, τὴν ψυχὴ σου καὶ ποῦ θὰ τὴ βρεῖς; ἐπέμεινε ἡ φωνή, μὰ ἐγὼ δὲν τῆς ἀποκρινόμουν πιά, γιατί δὲν ἤξερα πότε ἔχασα τὴν ψυχὴ μου καὶ πῶς θὰ μπορούσα νὰ τὴ βρῶ. Μέσα στὴ δράση ἢ μέσα σ' ὄνειρο, στὴ μνήμη ἢ στὴν ἱστορία.

— Ποῦ πᾶς, λοιπόν; Μὲ ρώτησε πάλι. Εἶμαι ὁ Ἰουδας. Μὲ ξέρεις; Δὲ μπορεῖ, μὲ ξέρεις καλά!

— Πηγαίνω ὅπου δὲν ξέρω. Περνῶ. Μιὰ σκιὰ ὀνείρου, μιὰ ριπὴ ἀνέμου μυστικοῦ μὲ σπρώχνει πίσω στὶς πηγές. Ἀπάνω μου βαραίνει ὄλο τὸ ρῦπος τῆς Ἱστορίας. Κι' ἐσύ κ' ὁ Δάσκαλός σου μὲ βαραίνει. Τὸ δένδρο πού φύτρωσε μέσα ἀπὸ τὸ ἀπίθανο ἔθνος σου, ἐφούντωσε παράφορα. Κ' ἐπνίξε ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα τὸ φύλλωμά του. Φεύγω μονάχος μέσα ἀπὸ δρόμους πού δὲν ξέρω.

Καὶ τὸν ἄφησα πίσω μου.

Ἄλλ' ὅμως, μιὰ φέτα ψωμί κομμένη ἀπὸ τὸ σῶμα μου, ἓνα ποτήρι κρασί χυμένο ἀπὸ τὸ αἷμα μου, παρμένα ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, κοπίασα χίλια ἐνιακόσια τριάνταοχτὼ χρόνια νὰ τ' ἀποχτήσω. Μὰ οὔτε ὁ ἀφθονὸς ἰδρώτας μου, οὔτε ὁ πόνος τῆς καρδιάς μου κ' ἡ πληγωμένη μου θέληση ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ μὴ ρουφήξει ἢ διψασμένη ἔρημος τὸ κρασί μου καὶ τὰ κοράκια νὰ μὴ φάνε τὸ ψωμί μου.

Ἐτσι, περπατώντας νυχτοήμερα, λίγα χρόνια πίσω, συνάντησα μιὰ γυναίκα.

Μοῦ χαμογέλασε παρθενικά, κατεβάζοντας χαμηλά τὰ βλέφαρα, κ' εἶχε ὀλόκληρη ἢ στάση τῆς μιὰ τέτοια ἀγνότητα, πού καμιὰ γυναίκα ποτὲ δὲν εἶχε.

— Μεθυστικὸν ἄρωμα ἢ πνοὴ μου θὰ σὲ φαρμακώσει, φίδια τὰ μαῦρα μου μαλλιά στοὺς πλόκαμούς των θὰ σὲ πνίξουν, σ' ἓνα σφιχτὸ δέσιμο τῶν μελῶν μας θὰ πεθάνεις. Χρόνια περπατώντας ἀνάπνεα τὴν πυρωμένη ἄχνα τῆς ἐρήμου κ' οἱ ἥλιοι κ' οἱ χειμῶνες μ' ἔψησαν, μὰ δὲ σὲ βρήκα. Χρόνια περπατώντας ἄκουγα τὸ μυρωμένο ἀγέρα τῶν κέδρων νὰ μοῦ λέει πῶς ὑπάρχεις. Καὶ σὲ φώναξα. Ὡ πῶς σὲ φώναξα, ὅταν μονάχος, μονάχος ἐγύριζα τὰ μάτια στοὺς οὐρανοὺς καὶ δὲ μπορούσα ν' ἀνέβω. Γιατὶ ἤμουν φίδι, ἓνα φίδι φαρμακερὸ πού σέρνεται στὸ χῶμα μὲ τὴν κοιλιά, μὲ τὰ πόδια, μὲ τὰ χέρια σερόνιμονα στὸ χῶμα καὶ σὲ φώναξα, γιατί ἤξερα πιά πῶς ὑπάρχεις: γιὰ νὰ μοῦ δώσεις φτερά καὶ ν' ἀνεβοῦμε. Ἐγὼ θὰ σ' ἐντυνα τοὺς χειμῶνες καὶ θὰ σὲ δροσίζω τὰ καλοκαίρια κ' ἀπὸ σὲ δὲ θὰ γύρευα παρὰ νὰ μοῦ σκουπίζεις τὸν ἰδρώτα. Ἐτσι κ' οἱ δυὸ θὰ φτάναμε μιὰ μέρα ἐκεῖ πού μοναχός μου γύρευα νὰ πάω, μέσα ἀπὸ τὴ γνώση.

— Φοβοῦμαι! Φοβοῦμαι! ψιθύριζε. Κ' ἔβγαζε μιὰ μικρὴ φλόγα ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κ' ἐγλυφε τὰ χεῖλή τῆς. Κ' ἐγίναν τὰ χεῖλή τῆς μιὰ πληγὴ κ' ἐγίναν τὰ κατάσπρα δόντια τῆς, δόντια θεριοῦ. Κ' ἐπαίζαν τὰ ρουθούνια τῆς σὰ φτεροῦγες δεμένου πουλιοῦ κ' ἦταν τὰ χέρια τῆς δυὸ περιστέρια πού πετοῦσαν καὶ ξαναγύριζαν στὸν ἴδιο τόπο κ' ὀλόκληρη στριφογύριζε μεθυσμένα κ' ἦταν σὰν ἓνας λευκὸς δυσοίωνος Δαίμονας πού ἔπεσε μπροστά μου. Ὀλόκληρη ἢ προσπάθεια κ' ἢ ἔνταση μιᾶς ζωῆς κύλησε σὰν κουρέλι στὰ πόδια μου κ' οὐδ' ἤξερα πιά πῶς νὰ τῆς μιλήσω.

— Κουράστηκαν τὰ πόδια μου αἰῶνες νὰ περπατῶ πάνω ἀπὸ τὰ κύματα, αἰῶνες νὰ παλεύω πάνω ἀπ' τὶς σελίδες τῆς Ἱστορίας. Κουράστηκε ἡ ὄσφρησή μου

ν' αναπνέω τὸν ἴδιο πάντα ἀγέρα τῶν κέδρων τούτων. Ἀπαύδησεν ἡ ἀφή μου νὰ γλύφει, αἰῶνες τώρα, τὴν ἴδιαν ἐφήμεση στιγμή. Γύρεψα τὴν προστασία τῆς ἀγγό-
τητάς σου. Τί γυρεύεις ἐσὺ ἀπὸ μένα; Φεύγω. Πάνω ἀπὸ τὸ χάος τῆς Ἱστορίας,
στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, σὲ μιὰ γωνιά τῆς μεσογειακῆς Εὐρώπης, ἓνα πρόσωπο ποῦ
σὲ μαύρους κι' ἀριστεροὺς καιροὺς περιφρόνησα, μὲ περιμένει παρθένον. Ἔχω
δρόμο νὰ κάμω ἀκόμα πολὺ, ἔχω δοκιμασίες πολλὲς νὰ περάσω ὥσπου νὰ γεννηθῶ
μέσα μου. Δὲν πονέσαμε ἀκόμα ἀρκετὰ γιὰ νὰ γίνουμε ἄξιοι τῆς ἀληθινῆς ζωῆς
ποῦ ὄνειρευτήκαμε...

Ἔσυρα πάλι τὰ πληγωμένα μου πόδια καὶ τὸ αἷμα τους ἔγραψε γραμμὲς στοὺς
δρόμους τῆς Ἱστορίας. Στ' αὐτιά μου ἤχουσαν τὰ σαλπίσματα τῶν Ἑβραίων, τὰ
βούκινα τῶν Βαβυλωνίων κι' οἱ κραυγὲς τῶν δούλων. Οἱ προφητεῖες κι' οἱ κατάρτες
τῶν προφητῶν ἀρχίζαν νὰ χάνονται στὸ βάθος τοῦ δρόμου. Λησμονοῦσα τὰ πάντα
περπατῶντας στὴ γῆ τοῦ Ἰσραήλ. Ὑστερα, τὰ Σόδομα πέρασαν πλάι μου, πάρα
πολὺ κοντά μου, μὰ δὲ μ' ἄγγιξαν. Ἐνδόμυξά μου προσευχήθηκα στὸ Θεὸ εὐχα-
ριστῶντας τον: τὰ Σόδομα πέρασαν πλάι μου μὰ δὲ μ' ἄγγιξαν.

Καὶ ξαφνικά, στὸ γύρισμα ἐνὸς δρόμου, εἶδα τὸ ζευγάρι ἐνὸς ἄντρα καὶ μιᾶς
γυναίκας. Ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν ἔζησε ποτὲ σὰν παιδί, μὰ ποῦ ὥστόσο, ὀλό-
κληρη ἡ ζωὴ του, ἴσαμε τὴ μοιραία μέρα τῆς γνωριμιᾶς του μὲ τὴν γυναίκα ἦταν
διάχυτη ἀπὸ παιδικότητα. Ἦταν κι' οἱ δυὸ ἀφάνταστα γερασμένοι καὶ μόνοι.
Κάθησα χάμω στὰ χώματα κι' ἄρχισα νὰ κλαίω. Κ' ἔκλαια ἀπαρηγόρητα γιὰ
κάτι πολὺτιμο ποῦ τὸ εἶχα γιὰ πάντα χαμένο καὶ ποῦ ὅλες οἱ πηγὲς τῆς ἐλπίδας
εἶχαν στερέψει γιὰ νὰ τὸ ξαναβρῶ. Μὰ ὅπως μὲ ἀνάστροφα τὰ χέρια μου
σκοῦπιζα τὰ μάτια μου, εἶδα τὴν παιδικότητά μου νὰ κατεβαίνει ἀπὸ πέρα χορο-
πηδῶντας ἀμέριμνη καὶ σοφὴ κι' ἔγινα τόσο πράος, σὰν τὰ μάτια τῶν βωδιῶν,
κι' ἡ ψυχὴ μου γαλήνεψε σὰ σταγόνα λάδι.

Καὶ σ' ἓνα ὑπέροχο ἄρμα, ζευγμένο σὲ κινέζικους δράκοντες, ἐξακολούθησα τὴν
πορεία μου, ἔχοντας σφιχτὰ πιασμένο ἀπάνω μου τὸ πιὸ πολὺτιμο στοιχεῖο μου
ποῦ ξαναβρῆκα: τὴν ἐλικοινωμία μου μὲ τὸ Θεό. Εἶχα ξαναβρῆι τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο
ποῦ ὁ ἄνθρωπος ἔχει κοινὸ μὲ τὴ θεότητα. Ἦξερα πιά πὼς θὰ εὑρίσκα ὀλόκληρο
τὸ διασκορπισμένο ἑαυτό μου. Κ' ἔφευγα ὀλοένα. Ὀλοένα καὶ βυθιζόμουνα περισ-
σότερο στὶς παμπάλαιες ἐποχὲς ἐκεῖνες ποῦ πέρασαν δίχως ν' ἀφήσουν τὴν ἀνά-
μνησή τους, παρὰ σὰν κακοδιατηρημένη μούμια αἰγυπτιακῆς πυραμίδας στὴ μνήμη
τῶν σοφῶν. Τὰ ὄνειρα ὀδηγοῦσαν τοὺς δράκοντες, οἱ ἄνεμοι χαμογελοῦσαν δίπλα
μου, κι' ὀλοένα τρέχοντας μ' ἱλιγγιώδη ταχύτητα ἀφήναμε πίσω μας τὴν ἱστορία,
πετώντας πάνω ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες βουλές. Κι' ἀνθρώπινο εἶδος πιά δὲ ζοῦσε.
Τεράστια δένδρα ὑψωναν τοὺς κορμούς τους καὶ γύρω τους πελώρια φῖδια ἀνέβαι-
ναν καὶ κατέβαιναν. Τὰ φυτὰ ἀνάδιδαν δηλητηριώδη ἀναθυμιάματα ποῦ μόνο ἀπί-
θανα ἔντομα τὰ ζοῦσαν. Μεγάλια κήτη γιόμιζαν τὶς θάλασσες καὶ τὰ ζῶα εἶχαν τὶς
πιὸ φανταστικὲς ὄψεις ποῦ γνώρισε ἡ φύση. Κ' ἡ γῆ ὅλα τὰ ἔτρεφε, σ' ὅλα εἶχε
δοσμένους τοὺς εὐφροῦς καὶ ζωογόνους μαστοὺς της, σὰ σκύλα ξαπλωμένη κάτω
ἀπὸ τὸν ἥλιο, πού, μόλις ἔχοντας γεννήσει, δίδει τοὺς μαστοὺς στ' ἀνυποψίαστα
κουτάβια.

Μόνος! Ψηλά, βαθειά, δεξιὰ, ξερβά, βορεινὰ καὶ νότια, σ' ὅλα τὰ μέρη. Μό-
νος! Μόνος! Οὔτε θαλάσσια κήτη πιά, οὔτε ζῶα γιγάντια, οὔτε ἔντομα, οὔτε δέν-
δρα ποῦ τὸ φύλλωμά τους ἦταν κι' ἓνας οὐρανός, Ἦ Γῆ ἦταν παρθένα, καὶ σ'
ὀλόκληρο τὸ σῶμα της, ἓνα λεπτότατο πράσινο τρίχωμα ἀναδεύονταν ἀπὸ τοὺς
ἀκαταστάλαχτους ἀγέρες.

Ἀρχισα νὰ ξαφρανίζομαι στὶς πιὸ ἀκαθόριστες ἐποχὲς. Τὰ ἴχνη μου σβή-
νονταν ἀπάνω στὸ φλοιὸ τῆς Γῆς, ποῦ μόλις τὴ στέριωναν οἱ γιγαντιαῖες βροχές.
Ἦ Γῆ, ποῦ θάταν ἀνίκανη μὲ τὸ φτενότατο φλούδι της νὰ σκεπάσει τὸ πτώμα
ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἦ Γῆ, ποῦ γονιμοποίησε ὅλους τοὺς ἀγαπημένους μας καὶ πάλι

μᾶς τοὺς ξαναπῆρε στ' ἀχόρταγα χώματά της! Ἦ Γῆ, ποῦ πάνω της ἔπεσε τὸ Πᾶν
στὴν πιὸ γόνιμη συνουσία καὶ γέννησαν τὴ ζωὴ, ἦταν σ' ἐμβρυώδη κατάσταση.
Ἔτρεχα, μεθυσμένος καὶ τρελλός, παντοῦ. Ἐχόρευα κι' ὑψωνόμουνα κάθετα στὸ
χῶμα, κι' ὕστερα πάλι ξαπλωνόμουνα καὶ πάλι πηδῶντας συνέχιζα τὸν ξεφρενια-
σμένο χορὸ μου.

Ὅταν, ξαφνικά, εἶδα πὼς ἡ Γῆ ἔμεινε ἀκίνητη. Γύρω της στριφογύριζε, σὰ
μιὰ τεράστια κορδέλλα, ὁ Ζωδιακός, μ' ὅλα τ' ἄστρα, τοὺς ἥλιους καὶ τὶς φι-
γοῦρες του. Καὶ τότε τραγούδησα τὸ τελευταῖο κι' ὑψηλότερο ποίημα τοῦ ἄν-
θρώπου. Ἦ φωνὴ μου ἔφευγε στὸ χάος, ἄγγιζε τοὺς ἀστερισμοὺς καὶ τὸν ἥλιο
κι' ἔκανε νὰ μοῦ ἀπαντοῦν χίλιες ὅμοιες φωνὲς ἀπὸ τὸ στερέωμα.

Ὑστερα, ὁ οὐρανὸς ἔλαμψε μέσα ἀπὸ χίλια φῶτα ἀστραφτερά, κι' ὅλα σῶπασαν.
Ὁ Ζωδιακός εἶχε ἐξαφανισθεῖ. Ἦ Γῆ κάτω ἀπὸ τὸ χάος τοῦ καλοῦ φωτὸς εἶχε
σβήσει. Καὶ τὴν ὥρα ποῦ βυθιζόμουνα μὲς στὸ κέντρο τοῦ σύμπαντος, ἓνας ἴσκιος
λευκός, φευγάτος ἀπὸ τὸν φαντασμαγορικὸ οὐρανό, ἦρθε καὶ μ' ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι.
Τοῦ τὸ ἔδωσα γιομάτος ἐμπιστοσύνη, ἀναγνωρίζοντάς τον. Μὰ μόλις ἀναλήφθηκα,
ὁ ἴσκιος χάθηκε ἀπὸ τὸ πλάι μου, καὶ τότε εἶδα πὼς σῶμα πιά δὲν εἶχα. Ἀρχισε
νὰ σβήνει σιγά, σιγά καὶ νὰ ἐξαερίζεται. Ὁ ὕστατος λόγος ποῦ ψιθύρισα ἦταν
«Εἰρήνη ἡμῖν!». Κ' ἔγινα πνοή, κι' ἐξαφανίστηκα μὲς στὸ χαμένο παράδεισο ποῦ
ξαναβρῆκα.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀνήκει στὰ γραψίματα τοῦ πολὺ νέου ἀνθρώπου, τοῦ σχεδὸν ἐφήβου,
ποῦ ὑπῆρξα. Στὰ δεκοχτὼ μου χρόνια, ὅταν πρωτανέβηκα φοιτητὴς στὴν Ἀθήνα, τὸ βιβλίον
εἶχε τελειώσει, κιόλας, στὸ πρῶτο του σχέδιο, κι' εἶχε διαβασθεῖ στὴ στενὴ συντροφιά τῶν
φίλων, ποῦ συχνάζαμε στ' ἀξέχαστα φιλοσοφικὰ φροντιστήρια ἐκεῖνα τοῦ Κ. Δ. Τσάτσου
στὴν ὁδὸ Σόλωνος: στὸ Γιώργο Σαραντάρη, τὸ Γιάννη Σφακιανᾶκη, τὸ Ζήση Οἰκονόμου,
τὴ Μελισσάνθη... Μιὰ ἐποχὴ παραδείσιας γαλήνης, ποῦ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐγκυμονοῦσε
τὴν ἐκρηξὴ ἐνὸς τρομακτικοῦ ἡφαιστείου. Ἐποχὴ παιδείας, πνευματικῆς ἀσκήσης καὶ ἀνα-
ζήτησης. Ἄν νοσταλγῶ σήμερα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, δὲν εἶναι γιὰ τὴν μιὰ μακάρια κι' εὐτυ-
χησμένη ἐποχὴ. Δὲν ὑπάρχουν ἐποχὲς μακάριες ποῦ ὁ ἄνθρωπος νὰ νιώθει εὐτυχισμένος.
Μὰ τότε ὅλος ὁ κόσμος ἀνοιγόταν μπροστά μου, εἶχα τὴ δύναμη νὰ ὄνειρεύομαι, δὲν πί-
στευα, στὸ βάθος, πὼς εἶχα χάσει κανένα παράδεισο — πὼς κι' ἂν τὸν εἶχα χάσει (ἐγὼ ὁ
ὕστερος λόγος τῆς Ἱστορίας, ἡ συνιστάμενη τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας καὶ δυνατοῦ)
ἦμουν ἀπελπιστικὰ νέος ἀκόμα καὶ μπορούσα νὰ τὸν ἀναζητήσω, νὰ τὸν βρῶ ἴσως. Τὸ
βιβλίον αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ μιὰ ἐξομολόγηση: διηγούμαι, μὲ τὸν τρόπο μου,
τὴν ἀγωνία τῶν ἀναζητήσεών μου γιὰ νὰ βρῶ τὴν ὑπαρξή μου, τὸν παράδεισόν μου, τοὺς
λόγους ὑπάρξεώς μου.

Ὑστερα ἦρθε ὁ πόλεμος κι' ἡ δοκιμασία, ἡ φοβερὴ, τῆς γνώσης. Τὸ βιβλίον, ἀδημοσίευτο
ἴσαμε τὴ στιγμή ἐκείνη, ἐλεγγόταν κάθε τόσο. Κάτι ἔφευγε, κάτι καινούριο προσθενόταν
στὰ παλιά — μὰ τὸ καινούριο δὲν ἦταν τίποτα ἄλλο παρὰ οἱ ρυτίδες τοῦ συγγραφέα ποῦ
δὲν μπορούσε νὰ ἔχει πιά τὸν τρελλὸ ἐνθουσιασμό τοῦ ἐφήβου. Προσπάθησα νὰ ἀλαφρώσω
τὶς ρυτίδες αὐτὲς — ἔτσι, ὅσο μπόρεσα πιὸ ἐνθουσιασμένο, τὸ προσφέρω στοὺς
φίλους μου.

ΑΡΗΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ

Ο ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ο πόλεμος στάθηκε πάντοτε στοιχείο της πιο ζωντανής, της πιο ζωηρής επικαιρότητας. Από καθήκον επιβεβλημένο ο ποιητής έρμη-νεύει υπεύθυνα τον πυρακτωμένο καιρό του. Ζει τούτην ακριβώς την ώρα που ένασπώνεται το παγκόσμιο σκίρτημα στην ευαίσθητη ψυχή του. Ψάχνει

αδιάκοπα να βρει την επαλήθευση των προθέσεων, δημιουργεί και συγκρίνει καταστάσεις, τοποθετεί πρόσωπα και κείμενα στο χώρο που πρέπει.

Σ' αυτή την ατέρμονη έναλλαγή των πνευματικών ρευμάτων, ο ποιητής φιλοδοξεί να γίνει ο δέκτης των πιο σίγουρων διαθέσεων, των πιο ζωντανών χρωμάτων. Ο ποιητής είναι προφήτης. Είναι ο άνθρωπος που παρηγορεί την ανθρωπότητα στο μέγιστο δράμα της. Καρδιά που πάσχει στα σκληρά νοήματα των καιρών, φλέβα που συνδέει τ' όγρευο με το αντικείμενο.

Στο πάθος αυτό πρέπει να στηριχθεί όλη η θεωρία του συναισθηματισμού. Κάτι καινούργιο πηγάζει, άπαρχή μεγάλη ξεκινάει, οριστικού σχίσματος με τις παλιές αντιλήψεις. Η θεωρία της νέας τούτης σχολής με αρχηγό το ζωγράφο Τάκη Βαλσάμ έχει κι' όλες αναλωθεί με μελέτη και έχει προκαλέσει ζωηρή αίσθηση και προσοχή ανάμεσα στους πνευματικούς κύκλους. Ένας απ' τους θερμότερους όπαδους κι' έρμηνευτές του, είναι και ο Νίκος Παππας. Πρωτοπόρος στην όλη κίνηση ο ποιητής μας, ο μαχητής, ο αντιπροσωπευτικότερος νοός της σχολής. Κάνω την γνωριμία μου με τους κυρίους εκπρόσωπους του συναισθηματισμού, αρχίζοντας την πρόχειρη σπουδή, με το έργο του θεσσαλού ποιητή, γιατί νομίζω πως εδω δρίσκονται κοιτάσματα μιας ώριμης αξίας, σύνολο προβλημάτων σε μια και μόνη παρουσία.

Απ' τη γενιά του 30 ή καταγωγή του ποιητή Νίκου Δ. Παππά. Τότε στα 1931 έδωσε το πρώτο βιβλίο με στίχους «Μάταια Λόγια». Δε νομίζω πως στάθηκαν κείνα τα τραγούδια του Παππά μια επιτυχία. Στίχοι παραδοσιακοί που τίποτα δε μαρτυρούσαν για το φωτεινό του μέλλον. Ήταν μια άφετηρία όμως, ένας άγνωστος δρόμος που θα τον φέρει μέρα με τη μέρα πιο κοντά

σε σταθμούς μεγάλους. Γρήγορα αποκήρυξε το βιβλίο κείνο σαν πρωτόλειο, ξεδιπλώθηκε με καινούργια φτερά για πετάγματα πλατειά, για την κατάκτηση ενός κόσμου που άρχισε κιόλας να διαγράφεται ζωηρός. Δημοσιεύει τότε σε περιοδικά του καιρού του, περισσότερο στα «Νεοελληνικά Γράμματα» δίνει ποιήση και μελέτη μ' έκδηλη πιά προσωπικότητα. Δε άργησαν να του παραχωρήσουν θέση τιμητική, έφημερίδες και πολλά περιοδικά. Οι επιφυλλίδες του στην «Καθημερινή» είχαν ένα κοίταγμα πλατύ της αγωνίας, ένα χρώμα ιδιαίτερο. Ο χρόνος περνάει μαζεύοντας σύνεφα απελπιστικά, κοσμοχλασιά προμηνύεται, οι μέρες αναδίνουν τον πυρετό τους, όργη καλύπτει τις ιστορικές αποφάσεις των ανθρώπων, παντού τεντωμένα νεύρα.

Ο πόλεμος που ξέσπασε στάθηκε αίτια μιας μεγάλης εξέδου. Σήκωσε στα ξάρτια των ματωμένων ήμερών λάδαρα αγωνιστικά, μια λευτεριά πανανθρώπινη σφυρηλατείται στα πεδία των μαχών. Η ζωή μέσ' απ' τις όμοβροντίες των αντιπάλων ύπόσχεται ένα αισιόδοξο τέρμα στις αγωνίες. Κόσμος νέος ανατέλλει χωρίς αποτρόπαια θάρη, χωρίς συμβιβασμούς με το πνεύμα της φθοράς και της άπατης. Από τότε ο ποιητής έμαθε να ξεχωρίζει με την αλάτρη προαίσθηση τις κινήσεις για την κρυφή αντίσταση στο κακό. Άλλοι κινδύνοι έρχονται, που δεν απειλούν την προσωπική του άπλω εξάρτηση στο σύνολο, μα την καθολική πιά εξαφάνιση της ανθρωπίνης ύπαρξης. Έτσι λοιπόν στον πόλεμο αυτό, τον πιο τραχύ, τον πιο πολύχρωμο, ο ποιητής έδωσε συχνά το παρόν στην πρώτη γραμμή της φωτιάς, πάλαιψε και θυσιάστηκε. Κέρδισε όμως, απ' όλον αυτό τον αίματηρό, που κυλίστηκε άγωνα την πιο βαθιά συνείδηση. Πως δεν ανήκει άπλω τώρα, σ' ένα πολύμορφο κόσμο παράξενης ζωής, μα μέσ' απ' τη φωτιά και το αίμα γεννήθηκε υπέρμαχος στηριχτής κάποιας ιδέας ανώτερης. Ίδεας καινούργιου προσανατολισμού, που μέσ' απ' την πάλη του ατόμου προς τα φυσικά και ήθικα άμαρτήματα, προς το υπέροχο μυστήριο της προηγούμενης, η την άδιαφορία του πνεύματος, προβάλλει τώρα όσο ποτέ άλλοτε, πλατύ το πεδίο του ανθρώπινου πολιτισμού.

Άμέσως μετά απ' την απελευθέρωση ο Νίκος Δ. Παππας έδωσε το «Αίμα των Άθώων» πρωτότυπη όλη έργασία, ποιήματα γραμμένα κάτω

απ' τον παράνομο λύχο της κατοχής. Έδω υπάρχουν όλα τα σημεία μιας πλέριας αναγέννησης. Ζει ένας ρυθμός θαυμάσιος, μουσική έσωτερικού χώρου, κελόδημα λυρικό, πρόθεση και διάθεση τολμηρού άγωνα. Είναι η πρώτη μεταπολεμική συλλογή που αξιώθηκε έγκάρδια και γενική ύποδοχη θαυμασμού. Στο «Αίμα των Άθώων» σταμάτησαν μ' ενοϊκά σχόλια κ' οι πιο δύστροποι κριτικοί. Στα ποιήματα αυτά υπάρχουν σχήματα νοητικά, πολύ διάφορα απ' τις ποικίλες έγκεφαλικές άσυναρτησίες του τελευταίου καιρού. Είναι μια συλλογή αντιστασιακή που επέβαλλε όριστικά το συγγραφέα της, όχι μόνο σαν έλληνα ποιητή, μα που του κατοχύρωσε θέση διεθνούς κι' έγκυρης φήμης. Πολλές είναι οι καλές σελίδες του βιβλίου αυτού. Κανείς δε μπορεί να ξεχάσει ποιήματα σαν το «Λουτζι Ρομέο» ή «το κορίτσι που σκοτώθηκε στο πεζοδρόμιο» κι' άλλα που είναι έμπνευσμένα απ' την υπέροχη αντίσταση των λαών της Ευρώπης. Κλίμα πανανθρώπινο, καρδιά ελληνική, με τά σημάδια ενός ανθρώπου, που άκουσε βαθιά μέσα του να χτυπούν οι καρμπάνες της καινούργιας λυτρωτικής μέρας. Ο πόλεμος δίδαξε τον ποιητή: «Αν θέλεις ειρήνη αγωνίσου σκληρά για τήν. Αίτημα στη συνείδησή σου να γίνει, ή άποφυγή απ' το νέο ματοκύλισμα της γής. Αυτή τη σημασία—που άκολουθούν σήμερα χιλιάδες πνευματικοί άνθρωποι σ' όλον τον κόσμο—άκολουθεί ο Νίκος Παππας, ο ποιητής με την πιο γνήσια σημερινή φωνή στον τόπο μας. Αυτός ο προσανατολισμός στο ήρωϊκό, το αισιόδοξο, το πηγαίο νόημα της ζωής είναι που έμπνέει, που διδάσκει, που εκτελεί τις αποφάσεις του νοού στα κείμενα του πεζού και ποιητικού λόγου. Το τρωινό κοίταγμα του καιρού μας, μετά απ' τις τόσες κοινωνικές διαμορφώσεις θέλει σίγουρη πορεία, καταφανέστερη πραγματικότητα, επιτακτική και τραχεία θέληση. Κι' ο Νίκος Παππας περισσότερο από κάθε άλλον γνωρίζει καλά το δρόμο που βαδίζει, και που πρέπει να βαδίσει. Είναι ο δρόμος της ζωντανής τέχνης, ο δρόμος του συναισθηματισμού.

Στα 1946 ή «Τετράχρονη Νύχτα» συμπλήρωσε τον αντιστασιακό χώρο της προηγούμενης συλλογής. Ίπάρχουν κι εδω ποιήματα με ματωμένο αίσθημα, με πλούσιες άρετές αγωνιστικές. Ο ίδιος άνεμος με «το Αίμα των Άθώων» πνέει τις πυρακτωμένες απ' τη μάχη εκτάσεις, όμως υπάρχει τώρα μια αλήθεια πικρή, μια απογοήτευση στα ποιήματα αυτά. Ένας θρήνος για το θάψιμο της προσδοκίας, της λευτεριάς που πόθησε ο άνθρωπος των φασιστικών στρατοπέδων, ο ελεύθερος σκοπευτής της πολιτείας που δεν πρόφτασε να γελήσει. Έδω δε βροντοφωνεί ο ένθουσιασμός του προηγούμενου βιβλίου κι άς φλέγεται ακόμα ο ποιητής απ' τ' όραμα και την κρυφή χαρά. Σταλάζει το τραγούδι του ένα πικρό πιστό, μάς ναρκώνει ο πόνος της τετράχρονης νύχτας.

Όσοσο μετά από δυό χρόνια θα χαρούμε τον ποιητή σ' έναν άλλο χώρο. Έκει στα «Παραμύθια του Ύπνοδάτη» τη συλλογή με τον ώραιο αυτό τίτλο, που συγκεντρώνει τις πιο πα-

ράξενες συγκινήσεις του ανθρώπου, ξεδιπλώνονται πτυχές απ' τον πολύτιμο χιτώνα που καλύπτουν ένα σκίρτημα της ζωής άλλόκοτο, σχεδόν χιμαιρικό. Πάντοτε ο Νίκος Παππας αγωνίζεται να συγκινήσει με νέους παλμούς, με φυσικούς τρόπους, με ειλικρινή μάς λέγει πολλά, τόσα που ίσως δε χρειάζονται. Είναι πληθωρικός, είναι όμως μεστή έκφραση, έλλιψη στην έκτέλεση ποτέ δε θα σημειωθεί. Στο νέο του βιβλίο παρατηρούμε ένδεικτική προώθηση για την κατάκτηση πρωτότυπου μύθου, έκφραση λόγου λιγώτερο ρητορική. Ο στίχος του άκτινοβολεί αυτόφωτος, κέρδισε πλέον αξία προσωπική, στέλνει μήνυμα κρίσιμο, σίγουρο σε κατεύθυνση και πάλλεται διαρκώς μ' ένταση κι αυξανόμενο κραδασμό. Η ποίηση του Παππά είναι ποίηση κατακλυσματίας βροχής. Όμως κάθε φορά που τελειώνω ένα τραγούδι του, πιστεύω άπόλυτα πιά πως έτσι έπρεπε να δοθεί. Είναι μουσική άγρια που δε μπορεί να παίξει, δε μπορεί να χαριστεί σ' εύκολους ήχους. Ο ποιητής αυτός έννωσε βαθιά το ρίγος της ζωής, πόνεσε στο πέρασμα της θέλλας, τραγουδάει το ταξίδεμα του άνεμου στην ιδιαίτερη πατρίδα του με άφελεια και ύπομνη. Πιστεύει στ' άπλοϊκά όνειρα των χωρικών, νοσταλγεί την άγροτική εικόνα που έντυπώθηκε παιδί στην άπέραντη πεδιάδα της Θεσσαλίας. «Η πατρίδα μου» κρύβει μέσα της στοιχεία πρώτου χωρισμού, στιγμές ενός βαθύτερου στοχασμού. Δεν υπάρχουν δεσμά, ή έννοια ταξιδεύει πολυκύμαντη απ' την αρχή ως το τέλος χωρίς συμβιβασμό, χωρίς άόριστο συμβολισμό. Μπορεί να δέχτηκε επιδράσεις απ' τον Ούτμαν ο ποιητής, όμως ή φωνή του Έλιοτ ποτέ δεν άκούγεται στα τραγούδια του, που προδίνουν μια κατάσταση ψυχική μ' έκδηλη την ελληνικότητα, προπαντός του ύφους. Ο Νίκος Παππας είναι ο πρώτος μοντέρνος ποιητής που έναντιώθηκε στις ουρεαλιστικές και μεταουρεαλιστικές τάσεις, δίνοντας μια τέλεια προσωπική φωνή, ουσία και περιεχόμενο στη νέα ποίηση.

Πιστεύω πως ο Νίκος Παππας δεν πρόκειται να σταθεί πολύ στο σταθμό που έφτασε. Το στέρνο του φυσκάνει, ο πόθος του ρυθμίζει σταθερά το ξεκίνημα της νέας πορείας του. Στη σχολή του συναισθηματισμού ο ποιητής δραματίζεται κάτι καινούργιο και το θέλει από τώρα χειροπιαστό, το θέλει κρίσιμο στάδιο στην όλη του σταδιοδρομία. Όρθιος στο περιβάλλον του, φωτίζει, δίνει χρώμα στη ζωντανή πραγματικότητα, αξία εξέχουσα στο αντικείμενο αυτό που κρύβει τη σημαντικότερη και σπουδαιότερη αλήθεια.

Δε θάθελα ν' αποκρύψω τους γενικότερους ένδοιασμούς που άκούγονται γύρω στην ποίηση του Παππά. Έξέ άλλο τουτο δεν είναι παρά μονάχα οι άνησυχίες που έκδηλώνονται κι απ' τους ιδιαίτερους φίλους του. Θέλω να πω περισσότερο για το χειμαρρώδες ύφος, για τη χωρίς γεωμετρικό σχήμα κατασκευή του στίχου. Μακρόπνοες προτάσεις που έξαντλούνται κι άλλοτε μικρές άσπόνδυλες έκφράσεις, που μάλλον

έξασθενίζουν παρά προσθέτουν δύναμη.

Όσοι ο ποιητής και σε προφορικές συζητήσεις μας έδειξε, πώς έχει λόγους να πιστεύει και να επιμένει στο σημείο αυτό, προβάλλοντας έναν κόσμο ζωηρών επιχειρημάτων, αξιών κρίσης. Η ποίηση του Παππά δεν έχει άλφα, δεν έχει ωμέγα. Κύκλος πορείας, χωρίς όμως επαναφορά ίδιων μέσων, ανάπαυλα ποτέ δεν ζει, έξαρση που μας καθοδηγεί βίαια στον ύπουνειδομένο χώρο της ψυχής του. Σφυγμός υπέρροχης πάλης, κρούει τις φλέβες, τέντωμα δυνατό διατάζει. Στο δρόμο της νέας σχολής μας άνοιξε αποφασιστικές προεκτάσεις, εξασφαλίζει μαχητική διάθεση που πληροί απόλυτα τη θερμή ιδιοσυγκρασία του.

Ο Συναισθηματισμός δεν επιχειρεί να οικοδομήσει πάνω στον άμμο του μύθου την τεχνολογία του. Είναι αίτημα μεταπολεμικής ανάγκης, κρούση γερή με συνέπεια κι αποτέλεσμα. Ταξιδεύουμε σε μια εποχή που κάθε μέρα πεθαίνουν οι παλιές θρησκείες, ο συναισθηματισμός άνοιξε πλατιά προοπτική στην τέχνη, γεφυρώνει τους δύο πόλους την παράδοση με τα νέα ρεύματα της μεσοπόλεμης και μεταπολεμικής εποχής. Έδω ο ποιητής ψάχνει πάντοτε να βρει την πιο αίσθητή, την πιο ορθόδοξη επαλήθευση του κανόνα. Έξελλίσσεται με το χρόνο και δε χάνει ευκαιρία καμιά που να μη δώσει απόδειξη σημαντικής ανόρθωσης. Έχει υποχρέωση ο ποιητής του συναισθηματισμού να έρμηνέψει υπεύθυνα το έσωτερικό του δράμα, να δει με προσήλωση, με πίστη και κατανόηση τη ζωή στις ποικίλες εκδηλώσεις της. Δεν υπάρχει γεωγραφικός φραγμός, αφού περισσότερο ακόμα δεν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους ιδιαίτερους χώρους της γής.

Αν υπάρχουν, και τί κριμα ζούνε πολλοί ακόμα ανάμεσά μας, που παραμένουν ύστερικά ψυχροί, — όχι τόσο στη δική μας κίνηση, μα γενικά σε κάθε προοδευτική εκδήλωση — κι άμετοχοι στην κρίσιμη αυτή ώρα, απ' αυτούς όχι μόνο ο Νίκος Παππας μα και κάθε νέος ακόμα δεν πρόκειται να επηρεασθεί από τίποτε. Ούτε οι φτωχές τους πνευματικές προσφορές, ούτε ακόμα οι ανεργάτιστες λογοδιάρροιες μπορούν να εμποδίσουν το νέο ξεσκήνωμα. Όσο για τις ειρωνίες τους, αυτές οι ίδιες ξεσκεπάζουν τη μωρότητα τους, τη στενόψυχη υπαρέξή τους ή καλύτερα την ποιητική τους ανυπαρξία. Τους παρακολουθεί, ωστόσο, μοιραία το ουσιαστικό πρόβλημα, ή δραματική αγωνία του αναπόφευκτου, ενδόσημο σκληρό τους βασανίζει κι ως μη τὸ εκδηλώνουν πάντοτε.

Ο Συναισθηματισμός προστάζει να γίνουμε

απαιτητικοί στην ουσία, λιγότερο ταξίδεμα στην άοριστη έκφραση. Περισσότερο συγκέντρωση στον έσωτερικό ανεξερεύνητο χώρο. Το περιεχόμενο του καιρού μας είναι ο αναγκαίος πηλός που θα μεταχειριστούμε για να πλάσουμε προτομές, υποδείγματα νέας ζωής. Χρειάζεται απολύτρωση, ενέργεια προστακτική κι όχι υποταγή σ' ένα συρμό, σε μια παράδοση που τίποτα δε μας λέει, πώς οι θεοί της θάμεναν πιστοί στα δικά τους προαιώνια κείμενα, χωρίς να επιχειρήσουν βήμα αποφασιστικό προς τα μπρός.

Αυτή είναι ή μοίρα της γενιάς μας. Πόλεμοι, ξεριζώματα, μεταναστεύσεις πληθυσμών, αναστατώσεις οικονομικής ζωής των ανθρώπων, συγκρούσεις ιδεών, δεν είναι δυνατό να μείνουν χωρίς επακόλουθα, χωρίς ριζικές αλλαγές και στο πνευματικό πεδίο της ζωής. Η τέχνη έχει όρισμένη άντοχή για να δέχεται μεταβολές, έχει πρόσφορους χώρους για να δέχεται επαναστάσεις. Κι όταν τα μέτρα ξεπεραστούν, υπάρχει για πολύ καιρό ένα τρομερό κενό, αποτέλεσμα διατάραξης της ισορροπίας. Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος δημιούργησε αυτό το προηγούμενο και αυτή τη διάσταση λοιπόν, που οι ποιητές του συναισθηματισμού καταβάλλουν προσπάθεια να γεφυρώσουν. Κατέβηκαν σήμερα με πρόθεση σοβαρού κι έντιμου ανδρισμού να οικοδομήσουν το πέραςμα. Έχω εμπιστοσύνη στην πορεία του Παππά, γιατί ξέρω πώς τώρα διαγράφονται για την ποίησή του κίνδυνοι λιγότεροι, είμαι βέβαιος πως ποτέ δεν υπάρχει φόβος να επαναληφθεί ολίσθημα όμοιο με τὸ 'Αραγκόν. Ο Παππας ξέρει, διαισθάνεται ποιες μάχες πρέπει να δώσει ακόμα για να κερδίσει αυτός που πιστεύει, για ν' ανυψωθεί στο βάθος που τὸ αξίζει.

Όσοι ο κύκλος δεν εκλείσει, ούτε άρνηση προσφοράς αξιών θάτανε σοβαρή. Η κρίση της μορφής εξακολουθεί ν' αποτελεί την κορυφή της αγωνίας και της πάλης. Από δω πηγάζει, από δω ξεκινά ελο το συναίσθημα της απόλυτης εθύνης. Ο συναισθηματισμός δεν έχει κι ούτε θα μπορούσε να έχει δεσμά τεχνικής μορφής, άλλος είναι ο σκοπός του. Έδω ανεπιφύλακτα οι μορφές θα πάρουν βήμα καινούργιο, σταθερό, δε θάταν μετέωρες πιά, ούτε απελπιστικά μονότονες μονωδίες. Ο Νίκος Δ. Παππας αξιόθηνε εμπιστοσύνης μεγάλης απ' τους νέους, έχει υποχρέωση λοιπόν να οδηγήσει την αγάπη, που σρέφεται αποκλειστικά και τὸν περιβάλλει σε δρίζοντες αισιόδοξους, σε ιστορικούς για τὴ μεταπολεμική τέχνη σταθμούς.

Έκάλη 29.7.49.

ΧΡ. Ν. ΚΟΥΔΟΥΡΗΣ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ν εξετάσουμε από κοντά τη θέση της σύγχρονης ιταλικής ποιήσεως, θα παρατηρήσουμε πως, οι επιδράσεις του D' Annunzio και του Pascoli, έχουν από πολύ καιρό έντελως εξαπληθεί κι' ο φουτουρισμός, αυτό το κίνημα που είχε λάβει κατά τη διάρκεια του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, την ανεπίδεκτη άρνησης αξία κ' ανανεώσει τὸν ιταλικὸ Παρνασσό, έχει όριστικά εξαφανιστεί. Για να πούμε την αλήθεια, οι καλύτεροι μαχητές του, οι Govoni, Buzzzi, Palazzeschi, Folgore, D'Alba, Manzella Frontini είχαν άποσπαστεί από καιρό απ' τὸ αισθητικό τούτο ρεύμα που δεν επιζούσε πιά, παρά από μια πνοή όλωσδιόλου τεχνική, που έπέμενε να τὸ έμφυσα, ο έφευρέτης και άρχηγός του, Marinetti. Ο θάνατος του θορυβώδους και παράδοξου αὐτοῦ συγγραφέα του «Mafarka», που έφτασε σε κατάλληλη στιγμή, (άκριβως δυο μήνες πριν απ' την άπελευθέρωση) για να μην τελειώσει στο ικρίωμα της πλατείας Λορέτο, με τὸν «Ντούσε» του, στὸν όποιο έμεινε πιστός μέχρι παραφροσύνης, άποτέλεσε την επιτύμβιο πέτρα σ' αυτό τὸ κεφάλαιο της ιταλικής ποιήσεως τὸ πρώτου τέταρτου τὸν παρόντα αἶώνα. Ο επιδημικός συρμός τὸ φουτουρισμού, είχε άλλωστε ήδη ξεπέσει απ' τὸ 1915, μπροστά στο κίνημα τὸ ἀβανγκουαρισμοῦ, που πολέμουσε ἐξ ἴσου τὴν προβατένια δουλοπρέπεια πρὸς τὴν παράδοση και τις πλάνες τὸ φουτουρισμοῦ, και που ζητούσε, κοντολογίης, τὸ δρόμο τὸν ὀρθοῦ κέντρου. Τὸ κίνημα αὐτό, που άρχηγός του υπήρξε ο υπογράφων τις γραμμές τὸ-

τες, και ο όποιος αναμφισβήτητα είχε πολυάριθμους όπαδούς μέσα στη νεολαία, από τὸς όποιους οι πιὸ υπέρμαχοι υποστηρικτές, οι πιὸ σπουδαίοι, έχουν από τντε άποκτήσει φυσιογνωμίες έντελως αὐτόνομες.

Έν τούτοις, τὸ ένδιαφέρον τὸ κοινοῦ στρέφονταν τὰ τελευταία τούτα χρόνια με περιέργεια και μάλιστα με κάποια έχθρότητα, κληροδοτημένη άλλοτε απ' τὸ φουτουρισμό, στὸ αισθητικό έκείνο ρεύμα, που στην Ιταλία όνομάστηκε έρμητισμός. Πρόκειται για τὴν ποίηση που πλησιάζει κατά μια όρισμένη έννοια τὸ σουρεαλισμό, και που οι ποιητές της αντίλοῦσαν μέσα απ' τις θεωρίες τὸ Μαλλαρμέ, τὸ Βαλερό, τὸ Μπρετόν, ή μέσα απ' τὰ παραδείγματα τὸ Λωτρεαμόν, τὸ Ρεμπώ, τὸ 'Αραγκόν ή τὸ 'Ελυάρ, τὸ μάθημα και τὴν πίστη για τὴν άποστολή τους. Τότε που οι Ιταλοί ποιητές της άρχής τὸ 900, οι κρηπουσκολάροι έπηρεασμένοι απ' τὸν Ζάμ, Ρόντεμπαχ, τὸ Λαφόργκ ή τὸ Σαμαίν, μας έδωκαν μια ποίηση ταυτόχρονα άπλή και σαρκαστική, τρυφερή και όδυνηρή, οι κωπηλάτες αὐτοί τὸ τελευταίου πλοίου, σήκωσαν έμβλημα τους τὸ μαλαρμικό αξίωμα της υποβολής. Ο έρμητικός ποιητής, όπως τὸ έλεγε ο ήρωας τὸν Valvins, Théodore de Wyzewa, «προσπαθεί να στοιβάξει στους στίχους του, όσες μπορεῖ, περισσότερες πρόσθετες έννοιες». Η φιλοδοξία, κοντολογίης, τὸ Βαλερό όλόσωμη : «Οι σίχιοι μου έχουν τὴν έννοια που τὸς δίνει ο καθένας».

Αὐτὸ όμως είναι σφάλμα, που προσβάλλει αὐτὴ τὴν ίδια τὴ φύση της ποιήσεως, που θα ήτανε και θανάσιμο ακόμα αν άπαιτούσαμε από κάθε ποίημα ν' άντιστοιχεί σε μια έννοια πραγματικά μο-

ναδική και ανάλογη ή ταυτόσημη με κάθε στοχασμό του συγγραφέα. Η ασάφεια, που είναι απόρροια μιας παρόμοιας αισθητικής, δεν γεννιέται για νάρεσει σε όλους, και εξουσιοδοτημένοι κριτικοί, σαν τον Galletti ή τον Flora, έχουν καθήσει στο σκαμνί τόν ερμητισμό με αυστηρά κατηγορητήρια. Το ρεύμα αυτό εν τούτοις, πρέπει να δημολογηθεί, έχει κερδίσει πολλές συμπάθειες και οι άρχηγοί του ακολουθούνται από πολλούς ιδίως νέους. Αναφέρουμε τόν Giuseppe Ungaretti, πού, ως σημειωθεί εδώ, πρωτοπαρουσιάστηκε στα 1916 απ' τὰ περιοδικά του φουτουρισμού «Lacerba» και του άθανγκουαρντισμού «La Diana», και πού ακολουθούσε στην αρχή του ποιητικού του σταδίου τη συντομία του γιαπωνέζικου χαί-κάι, πού ακριβώς τότε εκλαΐκευε στην Ιταλία «Η Ντιάνα». Από τότε είναι πού ο ποιητής αυτός, άπόκτησε μιὰ αξιολογία προσωπικότητα, με τὸ βιβλίο του «Αἰσθήματα τοῦ καιροῦ», πού πλάι απ' τις γαλλικές επιδράσεις δὲν περιφρονούσε και τὸ δίδαγμα τῆς μεγάλης ἰταλικῆς λυρικής παράδοσης, τοῦ dolce stil novo, απ' τὸν Πετράρχα ὡς τὸ Λεοπάρντι, τὸ Λεοπάρντι, με τὴν ὑπέροχη λυρική του ἀγνότητα πού είναι πάντα και ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. ἡ μαγεία πού σαγηνεύει, πρὸ πάντων, τοὺς πιδ συνειδητοὺς σημερινοὺς ποιητές.

Ὁ Eugenio Montale, στὸν ὁποῖο χρῴσθαμε μιὰν ἀδρῆ ποιήση, πετρώδη, με τις ἐρεθισμένες ἀπὸ αἰχμηρὲς ρίμες στροφές της, πού μοιάζει με τοῖχο σὺν ἀστράφτει στὸν ἥλιο, ἀπ' τις σκληρὲς λάμπεις τῶν σπασμένων γιαλιῶν τῆς ράχης του», και πού ὄχι τόσο ἀπὸ «Τὰ κόκκαλα τῆς σουπιᾶς» του, ὅπου δίνει μιὰ ποιήση ἀπὸ ὀδυνηρὴ παραφωνία ἀνάμεσα στην ὑπαρξή του και τὰ πράγματα, ποιήση δυνατὴ και ἐντελὴ σαφῆ, ὅσο ἀπὸ τις «Εὐκαιρίες» του, ὅπου τὸ βιογραφικὸ τεκμήριο δὲν ὑψώνεται στην παγκοσμιότητα και παραμένει, ὅπως φαίνεται θεληματικά, ἕνα γεγονός προσωπικό. δημιουργώντας τὸ ἀκατανόητο, είναι πού, ὁ Montale γίνεται ὁ κορυφαῖος μιᾶς τέχνης, πού διδάσκει τὴν ασάφεια σὺν νόμο και σὺν κόσμημα.

Ὁ Salvatore Quasimodo, συγκεν-

τρώνεται κι' αὐτὸς στοὺς δασκάλους μιᾶς διανοητικῆς ποίησης, ὅπου τὸ αἶσθημα δὲν είναι παραδεκτό, παρὰ μόνο ἀφοῦ φιλτραριστῆ ἀπ' τὴ λογική, κι' ὅπου ἡ ἐκλειψη κι' ὁ ὑπαινιγμὸς ἀραιώνουν τὴν ἀτμόσφαιρα και διασκορπίζουν τὰ ἐρμητικά ἡμίφωτα.

Ἄλλοι ποιητές, ὄχι λιγότερο χτυπημένοι ἀπ' τὸ γαλλικὸ ἐξτρεμισμὸ, μὰ περισσότερο ἀπ' τὸν Ἑλυάρ παρὰ ἀπὸ τὸν Ἄραγκόν, και πού ἀπὸ καὶ φτάνουν μέχρι τις πηγές τοῦ Ρεμπώ και τοῦ Ἀωτρεαμόν και πού ἔδωσαν, ἀλήθεια, κάποια χάρη στην ἀσυνάρτητη ποίηση και στὸ φυσικὸ αὐτοματισμὸ, είναι ὁ Alfonso Gatto, ὁ Leonardo Sinisgalli, ὁ Mario Luzi, ὁ Sandro Penna, ὁ Libero de Libero, ὁ Beniamino Dal Fabbro, ὁ Vittorio Sereni, για ν' ἀναφέρουμε τοὺς πιδ γνωστοὺς. Ἡ ποίηση τῶν παραπάνω, δὲ στερεῖται καθόλου λυρικής οὐσίας και, ἀπὸ κοντὰ τους, είναι ἀλήθεια, φεύγει κανένας πάνω στὶς φτεροῦγες τῆς πιδ καθαρῆς ποίησης, ἀν και γι' αὐτὴ τὴν ἀπόλαυση, είναι ἀπαραίτητες ὁρισμένες εἰσηγήσεις.

Εἶναι πολὺ λυπηρό, πὼς ἡ γνώμη πού ἔχει σχηματιστῆ για τὸν ἐρμητισμὸ με κάθε θυσία, ὁ προσδιορισμὸς του σὺν μειωτικῆ ἔννοια, ἔννοια ἀπορρέουσα ἀπ' τὸν ἀρχαϊσμὸ (arcano=μυστήριον), ἐπιτάχυνε τὴν ἀπομόνωση αὐτῶν τῶν πεποιθήσεων μέσα σὲ χέρσες, ἄγρονες και ἄφωνες ὄχθες μιᾶς αἰνιγματικῆς γλώσσας, πού κανένας δὲν είναι βέβαιος ἀν τὸ κλειδί της κατέχουν οἱ ἐρμητικοί κριτικοί, μιᾶς και οἱ ἐρμητεῖς αὐτῶν τῶν τελευταίων, πού ὤφειλαν νὰ μᾶς δώσουν προσιτὰ εὐκρινεῖς τοὺς προστατευομένους των, είναι ἀντίθετα, πιδ σκοτεινὲς και ἀπὸ τὰ σχολιαζόμενα ποιητικὰ κείμενα!

Τὸ ρεύμα τοῦ ἐρμητισμοῦ, πού μέσα στὸ ἄμεσα προπολεμικὸ διάστημα κόμιζε γλαῦκα στην Ἀθήνα, φαίνεται πιδ νᾶχει καλὰ συμπληρώσει τὸν κύκλο του. Ὅχι πὼς οἱ ποιητὲς πού εἶχανε γράψει ἀπὸ συνήθεια και φοιτήσε σ' αὐτὴ τὴ σχολὴ εἶχαν πάψει νὰ γράφουν. Ἀντίθετα, εἶχαν κι' ὄλας ἀπαρνηθῆ αὐτὴ τὴ γλώσσα, και ἀποσκιρτήσε ἀπ' τις περιφημες αὐτὲς ασάφειες, πού με τὴν εὐκολία σκανδαλοθήρευναν κερδίζοντας ἔτσι τὴ φήμη, μὰ και ἐξερεθίζοντας τόσο ἐνοχλη-

τικά τοὺς ἀντιπάλους των, ὥστε ἕνας εὐαίσθητος λόγιος και με νεωτερικὲς τάσεις και προτιμήσεις, ὁ Guido Piovene, νὰ μπορέσει ἀναλύοντας αὐτὴ τὴν ἐκ τῶν ἔσω κρίση, ν' ἀναγγεῖλει μ' ἕνα παταγωδὲς ἄρθρο, τὸ τέλος τοῦ ἐρμητισμοῦ.

Δὲν μποροῦσε νὰ συνέβαινε διαφορετικά, ἀφοῦ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ γαλλικοῦ σουρεαλισμοῦ ἔκανε κι' αὐτὸ ὀπισθεν... (Ὁ Ἑλυάρ θαδίζει σταθερὰ πρὸς τὰ πίσω: vercoors dixit!). Βέβαια ἀφοῦ στὴ Γαλλία ἀναπτύχθηκε με τις πολεμικὲς συνθήκες «ἡ δεσμευμένη ποίηση», μποροῦσε στὴν Ἰταλία νὰ μὴν ἐπαναληφθῆ τὸ ἴδιο, ἀπ' τοὺς ποιητὲς πού δὲν εἶχαν μάτια νὰ ἴδουν τίποτ' ἄλλο, ἔξω ἀπ' τοὺς γάλλους σουρεαλιστὲς; Ἔ, λοιπὸν και στὴν Ἰταλία δημιουργήθηκε μιὰ τέτοια ἐθελόντρια ποίηση, με φιλοκομμουνιστικὲς κατὰ προτίμηση τάσεις. Προσωπικά, θὰ εἶχαμε πολλὲς ἐπιφυλάξεις νὰ διατυπώσουμε, για ἕτι ἀφορὰ τὴν ποίηση, στοὺς περισσότερους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς στίχους. Αὐτὴ με λίγα λόγια, είναι συχνὰ κακὴ, πολὺ κακὴ ποίηση, και νὰ με συμπαθεῖν πολλοὶ σύγχρονοι Βερανζέροι... Μὰ, ὡς περιοριστοῦμε σὲ μιὰ παρατήρηση ἠθικῆς πλευρᾶς πολὺ ἐντονη στὴν πατρίδα μας Ἰταλία. Ἐδῶ, ἡ ὁμαδικὴ διάθεση είναι ὄρσιμῶς ἐκείνη τῆς συγγνώμης, τῆς ἐπιείκειας, τῆς λήθης, και δὲ θᾶμαστε ἔμεῖς ἐκείνοι πού θᾶνταχθοῦμε ἔστω και με παράπονα, ἐνάντια στὸ εὐαγγελικὸ πνεῦμα. Ἀλλά, πὼς μποροῦμε ἔμεῖς νὰ πιστέψουμε στὴν εἰλικρίνεια τῆς σημερινῆς στάσης τῶν ποιητῶν μας, ὅταν βλέπομε, πὼς οἱ πιδ ἐξτρεμιστικὲς ἰδέες διακηρύσσονται ἀπ' αὐτοὺς ἀκριβῶς, πού μέχρι τὴν τελευταία στιγμή τῆς ἐπονεϊδιστῆς πτώσης τοῦ «Ντοῦσε», ἐγλείφαν τὰ πόδια τοῦ τυράννου με τὴ μεγαλύτερη ἀδιαντροπία, μόνο και μόνο για νᾶχουν ὡς ἀνταλλάγματα ἔδρες στὴν Ἀκαδημία, στὰ Πανεπιστήμια, και ἄλλες ὀλικὲς ἐξακριβωμένες προσόδους. Νὰ γιατί ἔμεῖς, οἱ ἐλεύθεροι, δὲν μποροῦμε ν' ἀντιπαρέλθομε χωρὶς μιὰν ἀηδία ἀνάμικτη με θλίψη, τὴν «κατάχρηση ἐμπιστοσύνης» πού οἱ ἴδιοι αὐτοὶ συγγραφεῖς σφετερίζονται, με τὸ νὰ παρουσιάζονται σήμερα στὰ μάτια τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού δὲ γνωρίζει πὼς ἔχουν τὰ πράγματα, σὺν ἄγνοῖ σημασιφόροι και

ἀγωνιστὲς τῆς Ἀντιστάσεως, αὐτοστρατευμένοι στὴν ὑπόθεση τῆς ἐλευθερίας, καθὼς τοὺς εἶδαμε νὰ φιγουράρουν σ' ἕνα παρισινὸ περιοδικὸ ποιήσεως, αὐτοὶ πού στάθηκαν μέχρι τὴν τελευταία στιγμή τῆς παντοδυναμίας τοῦ φασίστα ὑπουργοῦ Μποτάι, τὰ καλοθερμμένα βρέφη του... Μὰ, ὡς ἐπιστρέφουμε στὸ θέμα μας.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν παράταξη τῶν ἐρμητικῶν παλαιῶν και νέων, ἄλλες ὁμάδες φανατικὰ ἀνεξίθρησκων, πού τὰ μέλη τους δὲν ἀνήκουν σὲ κανένα ἀπὸ τὰ πολιτικὰ «παρεκκλήσια», ζοῦν και δημιουργοῦν, κι' εἶναι ποιητὲς με ταλέντο και προέλευση διάφορη. Χρέος είναι πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ν' ἀναφέρουμε δυὸ πρόωρα χαμένους ποιητὲς πρώτης γραμμῆς, τὸν Dino Campana και τὸν Arturo Onofri, καθὼς ἐπίσης και μερικὸς ἄλλους, πού ἀν και δὲν ἤτανε σκοτεινοί, ἀπολάμβαναν για διαφορὲς αἰτίες τὴ συμπάθεια τῶν ἐρμητικῶν. Ὁ Vincenzo Cardarelli, πού ὁ ρόλος του στὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία ὑπῆρξε οὐσιαστικός, ἀφοῦ σὺν ἰδρυτῆς τοῦ περιοδικοῦ «La Ronda», ἐκήρυξε στὰ 1919, μέσα στὴ σύγχυση τῆς πρώτης μεταπολεμικῆς ἐποχῆς, τὴν ἐπιστροφή στὶς κλασσικὲς ἀξίες τῆς παράδοσης. Ὁ Καρνταρέλλι, ποιητὴς με σπάνια και πολὺμοχθη παραγωγή κι' ἐντατικὴ διανοητικὴ ἀνάπτυξη, κι' ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ὁ Umberto Saba, πού με πολλὴ ἀπλότητα, τέτοια πού νὰ πλησιάζει τοὺς ποιητὲς πού ὀνομάστηκαν κρεπουσκολάρι στὶς ἀρχές τούτου τοῦ αἰῶνα, ποιητὴς πού μαθήτεψε και στὸ Λεοπάρντι και τραγούδησε τις ἀνθρώπινες λύπες, τὴν καθημερινότητα, τὰ οἰκογενειακά αἰσθήματα, τις παθητικὲς γωνίες τῆς Τεργέστης του, και με μεγάλη διάκριση, ἀκόμα και κάποιο παράπονο τῆς κνηνημένης φυλῆς του, σὺν ἔβρατος πού ἦταν.

Ἀνάμεσα στοὺς ποιητὲς τῆς ἄλλης ἄκρης, δὲν παραλείπομε νὰ ἀναφέρουμε τὴν Ada Negri πού πέθανε τὸ 1945, τὴ μεγαλύτερη ἰταλὶδα ποιήτρια, πού γυρνώντας ὁριστικὰ τὴν πλάτη στὴν εὐκολὴ στιχογραφία, πού τῆς ἔδωσε ἀπ' τὰ 1890 τὴ δόξα, τραγούδησε με μιὰ σκωτεινὴ και πρωτοφανῆ πένθιμη ὁρμὴ ἕνα τραγικὸ ἔρωτα, «Βιβλίο τῆς Μάρας» κι' ἀργότερα στὸ «Ἐσπερινὸ» και στὸ «Δῶρο», παρουσιάστηκε σὺν μιὰ ἀποσαρκωμένη αὐτὴ

γυναίκα, με μιὰ ψυχὴ γονατισμένη μπροστά στὸ Θεό.

Ὁ Corrado Govoni, πιστὸς στὴν ποίηση ἀπ' τὸ 1903, πρωταθλήτης πολλῶν διαδοχικῶν τάσεων, ἀπ' τοὺς κρεπουσκολάρι, ὡς τοὺς φουτουριστὲς καὶ τοὺς ἀθανγκουαρντιστὲς, ἐκπληκτικὸς δημιουργὸς παρομοιώσεων καὶ εἰκόνων, ποὺ θρέθηκε ἀκμαῖος με ἀνεξάντλητη φλέβα, ὕστερα ἀπὸ 15 ποιητικὲς συλλογές, νὰ θρηνηθεῖ στὸ βιβλίο του «*Αλαντίνο*» (1946) τὸν πρωτότοκο γιό του, ποὺ μαζί με ἄλλους 350 δμήρους, σφάχτηκαν ἄγρια ἀπ' τοὺς γερμανοὺς στὴν τοποθεσία Φόσσε Ἀρντεαίνε, ἔξω ἀπ' τὴ Ρώμη. Ἔργο γεμάτο σκληρὸ καὶ ἄγριο πατρικὸ παράπονο.

Ὁ Paolo Buzzì, ποὺ ὑπῆρξε μέσα στὶς γραμμὲς τοῦ φουτουρισμοῦ ὁ πιὸ ἀπολογητικὸς λυρικός τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ κινδύνου, τοῦ λιμανιοῦ καὶ τῶν μηχανῶν, δὲν ἔχει παραιτηθῆ παρὰ τὰ 75 χρόνια του ἀπ' τὴ διακονία τῆς Μούσας, πάντα λίγο εὐγλωττης μὰ εὐγενικῆς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ πρωταγωνιστὲς φουτουριστὲς, ὁ Aldo Palazzeschi, ἀπὸ ποιητῆς ἔγινε ἕνας θαυμάσιος διηγηματογράφος, καὶ ὁ Luciano Folgore ἔχει πρόσφατα πάψει νὰ φαίνεται.

Ἀπ' τοὺς ποιητὲς ποὺ προήλθαν ἀπ' τὸ περιοδικὸ «*Ἡ Ντιάνα*», ἀπ' τοὺς ἀθανγκουαρντιστὲς δηλαδή, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε πιὸ πάνω, ἀπουσιάζει ὁ Nicola Mascardelli, ποὺ τὸ χαμό του θρηνήσαμε τελευταία. Εἶναι ὅμως ἄλλοι ποὺ ζοῦν καὶ θὰ μπορέσουν νὰ δώσουν ἀξιόλογους ἀκόμα καρπούς. Ὁ Giuseppe Villaroel, ὁ ποιητῆς τῆς ἀγάπης, ποὺ ἔφτασε σὲ στοχασμοὺς μεταφυσικὸς με τὸ βιβλίο του «*Ἐἶσοδος μέσα στὴ νύχτα*». Ὁ Diego Valeri ὁ μυστικός, ποὺ μεταμορφώνει σὲ τρυφερὴ καὶ λεπτὴ μουσικὴ τὶς πιὸ ἀνεπαίσθητες ψυχικὲς διακυμάνσεις. Ὁ Eldipio Jenco, ἐγαλμένος ἀπὸ μιὰ διασταύρωση ἐκλεπτυσμένου ἀσιατισμοῦ καὶ δανουντσιακοῦ θέλγητρου, καὶ ποὺ φτάνει σὲ μιὰ οὐσιώδη ἀγνόητα. Ὁ Auro d'Alba, ποὺ προσέρχεται κι' αὐτὸς ἀπ' τὸ φουτουρισμὸ καὶ τὸν ἀθανγκουαρντισμὸ, καὶ σήμερα τρυφερὸς ποιητῆς τῆς ἀγάπης τοῦ βιβλίου «*Ριόν*» καί, ἂν ἐπιτρέπεται, ὁ ὑποφαινόμενος ποὺ τὸ βιβλίο του «*Ἐπιβιώσεις*», διαδέχτηκε τὸ ποί-

ημα τῆς ὀριμότητάς του «*Ἐξέλιξη Ἐποχῆ*», ἔργο νεωτερικὸ σὲ κλασσικὸς τόνους.

Ἄλλοι ποιητὲς τοῦ περιοδικοῦ «*Ἡ Ντιάνα*», ὅπως ὁ Titta Rosa, ὁ Giuseppe Ravegnani, ὁ Mario Venditti, ὁ Salvatore Baganaani, ὁ Guido Marta, ὁ Lorenzo Guisso, εἶναι ἀξιοσημείωτοι. Ἀλλὰ, μιὰ ἔλως ξεχωριστὴ θέση, κατέχει ὁ ποιητῆς Ugo Betti, ποὺ μᾶς ἔδωσε μέσα ἀπ' τοὺς μύθους ἰσχυρὴ καὶ συγκεντρωτικὴ μιὰ σκεπτικτικὴ φιλοσοφία γιὰ τὴ ζωὴ, τὴ συνείδηση τῆς υπερβολικῆς εὐθραστότητάς μας, μπροστὰ στὸν ἐπικείμενο θάνατο, τέλος ἕνα κοσμικὸ δράμα τῆς μικρῆς αὐτῆς σφαίρας ποὺ διασχίζει τὸ σύμπαν καὶ ποὺ πάνω στὴ φλούδα τῆς, δὲν κάνομε ἄλλο τίποτα, ἀπὸ τὸ νὰ περνοῦμε πιὸ ἐφήμεροι κι' ἀπὸ τὶς πτήσεις τῆς πεταλούδας.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ὄνματα ποὺ ἀναφέρονται μ' εὐχέρεια καί, ποὺ βρίσκονται σ' ὅλα τὰ φεστιβάλ τῆς Ποιήσεώς μας, τὰ ὀργανωμένα ἀπ' τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς περιοδεύοντες ἐρμηνευτὲς ποιημάτων, Riccardo Picozzi, Arnaldo Ferriguto καὶ Dora Setti.

Ἔστερα ἀπ' ὅσους ἔχομε ἤδη ἀναφέρει καὶ ποὺ ὅλοι εἶναι πρσανατολισμένοι σὲ μιὰ νεωτερικὴ ἔννοια ποιητικῆ, δίχως νᾶχουν καμμιά σχέση με τὸν ἐρμητισμὸ, θάπρεπε νὰ προσθέταμε καὶ τοὺς: Betocchi, Grande, Vigolo, Fallacara, Dazzi, Prampolini, τὸν θαυμάσιο ἱστορικὸ τῆς Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, κι' ἀκόμα δίκαιο εἶναι, νὰ μὴν ἀφήσουμε ἔξω μιὰ μικρὴ μερίδα ἀπ' τοὺς πιστοὺς τῆς πιὸ αὐστηρῆς παράδοσης: Τὸ Giuseppe Lippardini, ποὺ κι' ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη πορεία, ἐπιστρέφει καὶ γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο κλασσικός, τὸ Giuseppe Zoppi, τὸν ποιητὴ τῶν Ἀλπεων, τὸ Nicola Vernieri. Ἀλλὰ ἀργήσαμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τοὺς πιὸ νέους, ἢ γιὰ τοὺς ἀσταθεροποίητους τῶν τελευταίων χρόνων. Ἀναφέρομε τὸν ἀπαράμιλο τῆς γενεᾶς του Aldo Capasso, ἰδιοσυγκρασία πολὺ πλούσια καὶ εὐαίσθητη, ποὺ μέσα στὰ βιβλία του «*Τὸ βῆμα τοῦ Κύκνου*» καὶ «*Ἡ χώρα δίχως χρόνον*», ἀπέδειξε πόσο μπορεῖ ἢ ποίηση νᾶναι μοντέρνα με κλασσικισμὸ. Ὁ Giuseppe

valentini, ὁ Renzo Laurano, ὁ Antonio Barolini, ὁ Giuseppe Gerini καὶ πολλοὶ ἄλλοι θὰ ἀξίζαν περισσότερο ἀπὸ μιὰν ἀπλή μνεία.

Μιὰ ἀξιοσημείωτη ὁμάδα εἶναι κι' αὐτὴ ποὺ συγκεντρώνεται γύρω ἀπ' τὴ διεθνή λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση «*Misura*», ποὺ ἐκτὸς ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ ὄνματα ποὺ ἀναφέραμε ἀπ' τὴν ἰταλικὴ ἐρμητικὴ ποίηση, εἶναι καὶ οἱ τιμημένοι ποιητὲς τοῦ Βραβείου San Pellegrino, ἐνὸς ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐθνικὰ βραβεῖα τῆς Ἰταλίας: Giacomo Falco, Luigi Bartolini, Mario Stefanile, Eldipio Jenco, Mariano Rugo, Pier Luigi Mariani, David Invrea, Franco Matacotta, Ignazio Drago, Luigi Fiorentino, ἐπινοητῆς τοῦ συγχρόνου αἰσθητικοῦ ρεύματος αὐσωνισμός, καὶ ἴδρυτῆς τοῦ εἰδικοῦ περιοδικοῦ «*Ausonia*» τῆς Σιένας. Ὅλα τούτα εἶναι ὄνματα ποὺ μαρτυροῦν τὴν ἀδιάλλακτη καὶ μεταλαμπαδευόμενη ἰταλικὴ ποιητικὴ ζωτικότητα.

Dulcis in fundo . . . Ἀφήσαμε στὸ τέλος τὶς γυναῖκες. Ἀπ' τὴ γηραιὴ Sibila Aleramo, ποὺ ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τῆς Ἀντα Νέγκρι, εἶναι ἡ ἡγουμένη τῆς γυναικείας ἰταλικῆς ποιήσεως σήμερα, μέχρι τὴ νέα αὐτῆ Ain Zara Magno, Fernanda Regalia Fassy, ποὺ τιμήθηκε στὰ 1946 ἀπ' τὸ Βραβεῖο Σάν Πελεγκρίνο, καὶ ὅπου τελευταία, «*Les Lettres Françaises*» τὴ σύγκριναν «*γιὰ τὴ δροσιά τῆς ἐμπνευσεῶς τῆς καὶ τὸ φλογερὸ λυρισμὸ τῆς με τὴ Βαλμόρ*», καὶ μέχρι τὴν Ida Baglione Dumonal, τὴ Mimma Mezzadri, τὴν Alba Florio, τὴν Orsola Nemi, τὴ Milena Milani καὶ ἄλλες, ποὺ εἶναι λουλούδια καὶ δὲν ξέρεις πῶς νὰ τὰ συνάξεις ἀπ' τὸν κήπο τους Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφύγομε νὰ παρομοιάσουμε τὴν παρουσίαισά τους με κατάλογο μαθητριῶν ἃς τελειώσουμε με τὸ ῥαβδὸ φύλο, ἀναφέροντας ἕνα νέο βραβεῖο Σάν Πελεγκρίνο (1947) τὴ Maria Lilith, συγγραφέα μιᾶς λυρικῆς συλλογῆς ἀξιόλογης με τίτλο τὸ γνωστὸ ποίημα τοῦ Ἀπολλινάρι: «*Ἐχω δεῖ μιόλας τᾶνθος τῆς Κολχίδας*».

Εἶναι ἀκόμα πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ διαχωρίσουμε καὶ νὰ καθορίσουμε μιὰ ὅποιον ἀπὸ τὴν ἐπίδραση, στὴν ποίηση, μέσα στὴ

νέα θέση τοῦ πολιτικοῦ πρσανατολισμοῦ καὶ μέσα στὸ νόημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας, ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιτριῶν χρόνων καταπιεζόμενης καὶ διευθυνόμενης κοινῆς γνώμης. Ὅμως, δίκαιο εἶναι νὰ προσθέσουμε, πῶς στὸν τομέα τὸν αὐστηρὰ λογοτεχνικὸ, ὁ φασισμὸς δὲν ἄσκησε ποτὲ αὐτὸ τὸν ἄγριο ρόλο τῆς «*δικτατορίας στὴν ἐμπνευση*», ποὺ φαίνεται πῶς ἐγκλητήριζε καὶ χαρακτηρίζει ἀκόμα καὶ τώρα, ἄλλα δολοκληρωτικὰ πολιτεύματα. Ἀνάμεσα στὴ μεταχείριση τῶν λογοτεχνῶν στὶς δυὸ αὐτὲς ἀντίθετες ἄκρες, μεσολαβεῖ ἡ σοβαρὴ διαφορά, ὅτι στὴ μιὰ, οἱ ποιητὲς κι' οἱ συγγραφεῖς ἀληθινὰ προστατεύονται μαζί με ἄλλες μεγάλες κατηγορίες πολιτῶν, καὶ ὅτι στὴν ἄλλη ἐπεβλήθηκε ἕνας ὀρισμένος ἀριθμὸς λογοτεχνῶν με προνόμια ἠθικὰ καὶ πολιτικά, ποὺ ὁ φασισμὸς ἀγωνίζονταν νὰ τοὺς δελεάσει, χρησιμοποιῶντας τοὺς ἔτσι σὰν χρυσὲς γέφυρες με τὸ πλῆθος, ποὺ ἦταν ζωτικὴ ἀνάγκη νὰ τρέφεται με ὕμνους καὶ διθύραμβους γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ «*Ντοῦτσε*». Φυσικὰ αὐτὴ ἡ χρυσὴ γέφυρα ἀντανάκλωσε γυμνὰ συμφέροντα, ὀρέξεις ἠθικῆς κατακτῆσεως, πολλὰ ὀικονομικὰ ἀνταλλάγματα, κι' οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς ποιητὲς μας ἐδάγκασαν τὸ δόλωμα. Ἐχω τὴν τιμὴ νὰ θρίσκομαι ἀνάμεσα σ' ἐκείνους, ποὺ ποτὲ δὲν ὑπάκουσαν γιὰ νὰ γράψουν τὴν «*Ὠδὴ στὸν Ντοῦτσε*», καὶ τὸν ὕμνο στοὺς «*Δεγεωνάριους τοῦ Ἰμπέρο*». Κι' εἶναι αὐτοὶ τόσο λίγοι, ἀλλοίμονο! Ὅλοι ὅλοι, μποροῦμε νὰ μετρηθοῦμε στὰ δάχτυλα τοῦ ἐνὸς μόνο χεριοῦ!

Τὸ σημερινὸ πολιτικὸ κλίμα, δὲν θάχει λοιπὸν ν' ἀλλάξει καὶ μεγάλη πράγματα, ἀφοῦ ἀληθινὰ λογοτεχνικὸς φασισμὸς δὲν προηγήθηκε ἄλλος, ἀπὸ ἕνα ψευτοβερνίκωμα κολακείας κι' αὐτὸ πολὺ ἐπιπόλαιο.

Ἡ δημοκρατικὴ ἐλευθερία τῆς Ἰταλίας τοῦ Ντέ Γκάσπερι δὲ θάχει με ἄλλα λόγια, νὰ ποδώσει ὅτὸ συγγραφέα παρὰ, ἂν εἶναι δυνατὸ, τὴν ἀξιοπρέπειά του, δηλαδή τὴν εὐκολία ν' ἀντλεῖ τὶς ἐμπνεύσεις του ἀπ' τὶς πηγὲς τῆς ἀρεσκείας του, δίχως ν' ἀνησυχεῖ γιὰ λογοκρισία καὶ νὰ φοβᾶται κυρώσεις.

LIONELLO FIUMI

ΣΤΑ ΚΑΛΥΒΟΣΠΙΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΑΛΛΑ ξυπνητούρια, Μαργαρώ. Πάλι μονάχη σήμερα ;

Είπε ο Θωμά-Μπάλτας ο δραγάτης κ' ἔρριξε πίσω τὴν καρμπίνα του πὸν χτύπησε, καθὼς κατέβαινε, σ' ἓνα σκαλί.

— Καλή σου μέρα.

Ἀκούστηκε νὰ τ' ἀπαντᾷ μιὰ φωνὴ κάτω ἀπ' τὴ γυρτὴ κρεββάτα τῆς ἀντικρυνῆς καλύβας.

— Ὁ Ἀνέστης ἀλήθεια τί γίνεται ; Πές του ν' ἀφήσει τὶς πολλὲς ὀλονυχτίες, γιατί θ' ἀδυνατίσει, μάτια μου.

Ἡ γυναίκα στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς αὐλῆς, μιὰ κρεατερὴ χωριάτα μὲ ψηλὴ κορμωστασιά καὶ σαρκωμένα στήθη, τοῦ γύρισε τὶς πλάτες καὶ μπῆκε μέσα.

Ὁ Θωμά-Μπάλτας φόρεσε τὴν τραγιάσκα του ἀπὸ πετοὶ ἀλεποῦς καὶ ἴσωσα τὴν πλατιά ζώνη του.

Ὁ ἥλιος ἔσκασε στὴν τραχηλιὰ τῆς ἀντικρυνῆς Κιάφας, γλύστρησε στὴ γέριχια κληματαριά, κοιτάχτηκε κατὰματα μὲ τὰ μεγάλα βόδια τῆς αὐλῆς μπρὸς στὸ χαγιάτι καὶ βρῆκε, ὅπως πάντα, τὸ Θωμά-Μπάλτα νὰ δένει πάνω στὸ πεζούλι τὶς φαρδιὲς μπότες του. Μὲ αὐτὲς μπορούσε καὶ νὰ βουλιάζει ὡς τὰ γόνατα, σὰν κυνηγοῦσε μελεκίτσες στὰ βαλτονεῖρια.

Κατόπι ἔκοψε μιὰ λυγαριὰ στὴ διπλανὴ λαγκάδα καὶ κατηφόρισε μὲ σιγοτράγουδα καὶ ξεφωνητὰ.

Ἡ αὐλὴ ἔμεινε πάλι ἄδεια, μὰ γιὰ λίγην ὥρα μονάχα.

Ἐνας ἄντρας προβάλλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη. Στὴν ἀρχὴ φάνηκε τὸ κεφάλι του, μὲ κάτι μαλιὰ σγουρὰ κ' ἀνακατερὰ, ὕστερα οἱ τετράγωνες πλά-

τες του καὶ τελευταῖα τὰ σκέλια μὲ τὶς πλατιὲς πατοῦσες του. Ὁ ἥσκιος του, μεγαλωμένος κ' ἀχνός, σκέπασε τὸ κατώφλι, πέρασε τὴν αὐλὴ μὲ τρεῖς πλατιὲς δρασκελιές, σκυφτός κ' ἀμίλητος σὰν κανένας βαστάζος.

Ἡ Μαργαρὼ τὸν περιέμενε πάντα στὴν πόρτα.

— Καλωσῶρισε, εἶπε θυμωμένη. Τί ὦρα εἶναι τούτῃ πὸν κουβαλιέσαι στὸ σπίτι σου μωρὸ Γαυρανέστη ;

Ἔτσι τὸν ἔλεγε στὶς κακὲς τῆς γιὰ τὴν ψηλοπερφάνια του καὶ τοῦμεινε.

Τῆς ἀποκρίθηκε μουγγὰ.

— Ξεφορτώσου με.

Κ' ἔπιασε νὰ τραβᾷ ἓνα ψαθὶ ἀπὸ τὴ σκεπὴ τῆς σπιτοκαλύβας.

— Ὁ δέσποτας. Μμ, σίγουρα αὐτὸς θὰ σὲ κράτησε κ' ἀπόψε, καταλαβαίνω, καταλαβαίνω ! Κι' ὅλη τὴν ὥρα κουνοῦσε πέρα δῶθε μὲ σημασία τὸ κεφάλι τῆς.

Παράτησε τὸ ψαθὶ νὰ μισοκρέμεται καὶ τὴν τίναξε μὲ τὰ δυνατὰ του χέρια.

— Τί θέλεις νὰ πεις ;

— Δὲν ξέρω. Μὰ τούτα τὰ ξενύχτια δὲν τὰ χωρᾷ ὁ νοῦς μου. Ἀγιορίτες καὶ σκάνταλα, λέγει ἡ παροιμία. Ὅλος ὁ κόσμος τ' ὄχει φόνασμα. Νά, κ' ὁ Θωμά-Μπάλτας πρὶν λίγη ὥρα...

Τὴν ἔκοψε.

Ὁ Θωμά-Μπάλτας εἶναι καλὸς γείτονας καὶ μὴν τὸν κακομελετᾷς, ἀκουσες ; Λέμε κ' ὅλας ν' ἀνοίξουμε μαζὺ μιὰ ρεμματιά, νὰ βάλουμε ποτιστικὰ περιβόλια τὰ Βαλτοχώρια. Ὑστερα, μὴ ξεχνᾷς, μᾶς ἔπιασε προχτὲς ἀκόμα τὴ γελάδα νὰ ξενοβοσκᾷ καὶ δὲ τὴν παράδωσε. Μποροῦσε καὶ νὰ τὴν παραδώσει, γιατί τάχα δὲ μπορούσες ; Μὲ παρασκότισες, γυναίκα.

Κ' ἐπειδὴ τὴν ἀνάφερε τραβῆξε δί-

πλα γιὰ τὸ παχνί.

Ἡ Μαργαρὼ στὸ τέλος ξέσπασε, δὲ βιάσταξε :

— Δὲ ντρέπεται τοῦ λόγου του, ἅγιος ἄνθρωπος, καὶ νὰ ξελογιάζει τὸν ἄντρα μου. Δὲ ντρέπεται νὰ φέρονται σὰ γυναίκα. Μὴ χειρότερα !

Τὸν εἶδε πὸν ἔστριβε γιὰ τὸ χαγιάτι. Ἡ γελάδα τὸν ἄκουσε κ' ἔβγαλε τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ὄζω.

— Ἀγγέλκα, Ἀγγέλκα μου ! τῆς παραπονέθηκε ἐκεῖνος κ' ἄρχισε νὰ τριβεῖ τὴν τραχηλιὰ τοῦ ζωντανοῦ.

Ἀγγέλκα λέγανε τὴν πρώτη γυναίκα του. Πρὶν τὴν ἀναγκάσει νὰ γκρεμιστεῖ στὴ λαγκάδα ἀπὸ τὴν κακοπόρεια τὴν ἀγαποῦσε φαίνεται πολὺ τὴ γυναίκα του. Τὴ γελάδα τὴν εἶχε φέρει προῖκα ἀπὸ τὴ μάνα τῆς, τὸ λοιπὸν σὰν ἔλειψε ἐκείνη ἔλεγε τὴ γελάδα τῆς Ἀγγέλκα.

Ὁ ἴδιος εἶχε νὰ λέγει πὸς διάβαζε τὴν ψυχὴ καὶ τὴ θέληση τῆς πεθαμένης στὰ μάτια τοῦ ζωντανοῦ, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὸς εἶχε φιλιές καὶ μπέσα μαζὺ τῆς. Μπέσα ! Ὅση μπορούσε βέβαια νάχει ἔνας Ἀνέστης Γαυρανέστης.

Θυμᾶται τότε μὲ τοὺς ξένους στὴν κατοχὴ. Φόβος καὶ τρόμος. Κ' ἡ Ἀγγέλκα στὸ μήνα τῆς. Ὡρα τὴν ὦρα περιέμενε ἢ φαμελιὰ τὸ γάλα τῆς. Κ' ἐκείνη ἢ εὐλογημένη τότε βρέθηκε ν' ἀπορριζεῖ, μὲ τὴ μεγάλη πείνα.

Πιάνει τότε καὶ ἐτοῦτος καὶ παραγεμίζει τὸ δέρμα μὲ χορτάρι, στεριώνει μὲ κάτι ρόδες καὶ τὰ πίσω πόδια τῆς ἴδια μοσκαροῦλα. Θυμᾶται πὸς πολὺ τ' ἄθελε τὰ θηλυκὰ ἢ μακαρίτισσα.

— Ἀγγέλκα Ἀγγέλκα μου ! ξαναλέγει καὶ κυλιέται μὲς στὸ παχνί.

Ἡ γελάδα ἔτσι γελάστηκε κανένα μῆνα καὶ τὸ γάλα κατέβαινε μὲς στὴ γαβάθα. Μὰ μιὰ μέρα καθὼς ἔγλειφε τρυφερὰ τὸ μοςχάρι τῆς ἢ ραφὴ σκίστηκε καὶ γιόμισε τὸ στόμα τῆς χορτάρι.

Ὁ Ἀνέστης χρόνια τώρα καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ξεχάσει τ' ἄγρια μάτια τῆς, μεγάλα καὶ βουρκομένα, στυλωμένα ἀπάνω του. Ἴδιος ἄνθρωπος ! Τότε εἶδε κ' ἔπαθε ὥσπου νὰ τὰ ξαναφτειάξει μαζὺ τῆς ἀκόμα καὶ στὴν ἄλλη γέννα τῆς ἔσπαγε τὸ κορμί, περνοῦσε τὴ μακριὰ μου-

σούδα τῆς μὲ τὴν καφετιὰ βούλα μπρὸς ἀπ' τὰ πεινὰ τῆς σκέλια καὶ βύζαινε ἀπομόνη τὸ γάλα τῆς. Τέτοια κακία !

Ἡ Μαργαρὼ βγήκε ξανά στὴ σκάλα. — Ἐλα πιά, στρίγκλισε. Συγγίστηκα μὲ τὶς παραξενιές σου. Λύσ' τὴν νὰ βοσκῆσει στὰ ψηλώματα. Καὶ ξεκουμπίσου, νὰ φᾶς. Πῆγε μεσημέρι, δὲν ἀκούς ;

* *

Τὸ κωδονοστάσι τώρα χωρίζε καθαρὰ δίπλα στὸ κοιμητήρι, τρία βήματα παραπάνω, στὴν πλαγιὰ τῆς Ρωμιάς.

Ὁ Θωμά-Μπάλτας κατηφόρισε τὸ μονοπάτι μὲς ἀπ' τὰ καλυβόσπιτα, κάπου μιὰ νιόγεννη σκύλα οὐρλιάζε, καλημέρισε τὰ μεγάλα λιοτόπια, διψασμένα μὲς στὴ γυμνὴ παλάμη τοῦ καλοκαιριοῦ, καὶ χάθηκε κατόπι μὲς στὰ ψηλὰ καλαμπόκια καὶ τοὺς πικνοὺς στοχασμοὺς του.

— Γυναίκα, εἶπε. Νά, γυναίκα καμωμένη σὰν τὴν παρθένα γῆς γιὰ ὄργωμα.

Ὁ Λοῦρος λίγα μέτρα κάτω ἔστριβε ἀθόρυβα μὲ τὴ βαθιὰ κοίτη, τὶς βουβὲς ρουφήχτρες καὶ τὰ πρασινωπὰ νερά του, βουλιαγμένος κάτω ἀπ' τὶς γυρτὲς ἱτιές, σὰ μιὰ πελώρια δεντρογαλιὰ, πὸν παραμονεύει μὲ πνιχτὰ ἀναφυλλητὰ μὲς στὰ βραδνὰ θάμνα. Ὁ ἥλιος ἀπάνου μεσουρανοῦσε τὴ δόξα του.

Κάπου-κάπου διάβαινε ἓνα χορτονόμι, κατέβαινε μιὰ ρεμματιά, ἔσπαγε τὰ καλαμπόκια θραπερὰ κ' ἀλύγιστα, κάποτε ἀνέβαινε σ' ἓναν ὄχτον, ἀπ' ὅπου ἔβαζε ἀντίφωνα τὰ χέρια του καὶ χούγιαζε, τρώμαζε τὴν ἐρημιά, τρώμαζε καὶ κανένα κοπάδι παραστρατημένα ζωντανά. Χαιροτοῦσε τὰ περαστικὰ γερακοπούλια καὶ ξεφώνιζε ἀπὸ χαρὰ.

— Νά ζῆς σὰν τὰ λεύτερα πουλιὰ καὶ νὰ καρφολογᾷς ἀπὸ παντοῦ, μονολογοῦσε.

Ἐκείνη τὴ μέρα δὲν ἔπιασε τίποτα, μῆτε πάλι δοκίμασε ν' ἀλλάξει τὰ δόκανα ἢ καὶ νὰ χτυπήσει ψηλὰ καμμιά ἀγριόπαπια. Μονάχα τὴν ὦρα τοῦ δειλινοῦ ἀνέβηκε γιὰ τὸν Ἀνέστη. Τὸν βρῆκε νὰ προσηλιάζεται κατάχαμα ὄζω ἀπὸ τὸ μετόχι.

Ὁ Ἀνέστης τὸν καλησπέρισε κ' εἶπε

— Στην Ἀρβανιτιά, θυμάσαι, πού περάσαμε μαζί ὅλη τὴ μάχη τῆς Τρεμπερίνας, Θωμά ;

Πῶς δὲν τὸ θυμόταν ! Μοναχὰ πού τώρα εἶχε ἐρθεῖ νὰ τὰ ποῦν γιὰ τὰ Βαλτοχώρια.

Ὁ Ἀνέστης εἶπε.

— Γιὰ τὰ Βαλτοχώρια ; Σὰν γρήγορα δὲ σοῦ φαίνεται πῶς τὰ μελετᾶμε γείτονα ;

Καὶ βύθισε μὲ ἠδονὴ τὰ χοντρά του δάχτυλα βαθιὰ μέσα στ' ἀχτένιστα μαλλιά του.

— Δὲν εἶναι γρήγορα, δὲν εἶναι γρήγορα, εἶπε κι' ὁ ἄλλος. Δὲν τὸ πῆρε ἀκόμα στὰ ζεστά, σκέφτηκε.

Κ' ὕστερα δυνατὰ.

— Πρέπει νὰ ξεκόψουμε ἀπὸ τὸ ποτάμι τὴ ρεμματιά. Κ' ὕστερα νὰ κουβαλήσουμε ξυλῆια γιὰ τὴ γέφυρα. Τὶ καροῦμε ; Ἐχοῦμε ν' ἀρματώσουμε μεγάλη γέφυρα.

Πάνω στὴν ὥρα μιὰ φωνὴ λεπτὴ καὶ τραηγμένη, σὰν βυζαντινὴ μουσικὴ, πολὺ γυναικωτὴ, ἀκούστηκε μὲς ἀπ' τὸ μετόχι καὶ τοὺς ἔκοψε τὴν κουβέντα. Ὁ πᾶτερ-Μελέτιος τὸν ἤθελε.

Ὁ Ἀνέστης σηκώθηκε καὶ πρὶν πηδῆσαι τρία-τρία τὰ σκαλιὰ γύρισε καὶ τοῦκλεισε τὸ μάτι.

— Τώρα, σὰν πού βλέπεις, μὲ χρειάζονται, γείτονα. Πέριναγε μιὰ ἄλλη φορὰ νὰ τὰ ποῦμε καλλίτερα.

* *

Ὁ Θωμά-Μπάλας πολλὲς φορὲς ἀπὸ τότε τὴν ἔτρωγε μὲ τὰ μάτια του τὴν Μαργαρώ.

Μιὰ μέρα τῆς εἶπε.

— Μαργαρώ, ἂν δὲν σ' ἀποχτήσω θὰ τρελλαθῶ μὲ τὴν ἀπονιά σου. Ἡ καὶ θὰ φυτέψω καμμιὰ σφαῖρα στὴν καρδιά μου κατ'ἀσπίθα' νά, ἔτσι.

Κ' ἔδειξε μὲ τὴν καρμπίνα του.

Ἡ Μαργαρῶ τρόμαξε.

— Μή, μὴ τὸ κάνεις, εἶπε. Κ' ὕστερα γιὰ τὴ τάχα νὰ θέλεις ἐμένα ; Γιωματός εἶναι ὁ κόσμος ἀπὸ γυναῖκες. Γιὰ τὴ νὰ θέλεις ἐμένα, Θωμά ;

— Γιὰ τὴ εἶσαι ὁμορφη καὶ σ' ἀγα-

πῶ, Μαργαρώ. Στὰ Βαλτοχώρια πηγαίνω, δραγατεύω στοὺς κάμπους, στοὺς λόφους ἕνα γύρω ἀνεβαίνω, ὅπου κι' ἂν γείρω βρίσκεσαι μπροστά μου. Τὸ κορμί σου βεργολυγᾷ καὶ χωρίζει σὰν τὴν ξεμοναχιασμένη λεῦκα ! Ζαγοριανὴ πέρικα ἀπαράλλαχτη μοῦ φαντάζεις τὰ μάτια σου εἶναι βαθιὰ σὰν σκοτάδια, βαθιὰ σὰν ἀξημέρωτα ρουμάνια μὲς σὲ πυκνὰ δάση. Κ' ἡ σάρκα σου, ἔτσι φλογερὴ καὶ σταρένια, σὰ νὰ ζυμώθηκε σ' ὅλα τ' ἀλώνια τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ἡ Μαργαρῶ εἶπε.

— Πολὺ πού μ' ἀρέσει ἡ φωνή σου σήμερα, Θωμά. Καλά-καλά δὲν καταλαβαίνω τί λές, μὰ πῶς ζαλίζομαι, πῶς ζαλίζομαι. Ὁ Ἀνέστης δὲν ξέρεي νὰ μοῦ πεῖ τέτοια λόγια. Κανένας ἄντρας ποτὲ δὲ μοῦπε τέτοια λόγια. Μὰ ἀλήθεια, πές μου, δὲν ἔχεις κατὰ νοῦ σου κακὰ πράγματα, δὲν ἔχεις, ἔτσι δὲν εἶναι ;

Κι' ὁ Θωμά-Μπάλας.

— Κακὰ πράγματα ; Γιὰ σένα ; Κάψε με καλλίτερα, μεγαλοδύναμε. Μονάχα, πού ἂν δὲν σ' ἀποχτήσω θὰ σκοτωθῶ μιὰ μέρα μὲ τὴν τρέλλα μου, νὰ τὸ ξέρεις. Μπορεῖ καὶ νὰ γκρεμιστῶ βαθιὰ στὴ λαγκάδα, κάτω ἀπ' τὸ κατώφλι σου. Νά, κάτι τέτοια μπορῶ νὰ τὰ κάνω. Ὁ Λοῦρος, εἶδες κάποτε πῶς φουσκώνει καὶ πλημμυρίζει τὰ σπαρτὰ καὶ τ' ἀμπέλια στὴ χώρα μας ; Ἐτσι κ' ἐσὺ πλημμυρίζεις ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὴν καρδιά μου καὶ θὰ μὲ πνίξεις ὥρα τὴν ὥρα σὰν χείμαρρος.

Ἡ Μαργαρῶ ξανάπε.

— Τὶ ὁμορφα πού μοῦ κουβεντιάζεις, ἐσύ. Τὶ γλυκὰ.

Καὶ καθὼς ἔμπαινε μέσα ἀνετρίχιασε σύγκορμη. Κι' ἀνετρίχιασε σύγκορμη καὶ τὴν αὐγὴ πού τὰ σκέφτηκε καὶ πολλὲς μέρες κατόπι ζοῦσε μὲ τὰ λόγια του.

Κ' ἕνα βράδυ τὴ φώναξε ἐκεῖνος, τάχα νὰ τῆς δώσει μιὰ ἀγριόπαπια, πούχε σκοτώσει ἀνήμερα.

— Θαρθῶ σὰν σκοτεινιάσει γιὰ καλά, εἶπε. Δὲ βαστῶ πιὰ. Κι' ὅλη τὴ νύχτα δὲ θὰ φύγω. Ὅλη τὴ νύχτα θὰ σπαρταρᾷ σὰν καταρράκτης μὲς στὴν ἀγκαλιά μου.

Ἐκεῖνη δὲν ἀποκρίθηκε. Μὰ τῶχε κι' ὅλας μέσα τῆς ἀποφασίσει.

* *

Ὁ Ἀνέστης γύρισε περασμένα μεσάνυχτα.

Πρὶν ἀνοίξει τὴ μεγάλη ξύλινη ποριά, ἔσπρωξε ἕνα κοτρῶνι κ' ἐνοιωσε μιὰ χαρὰ ἄγρια, πού τ' ἄκουσε νὰ βροντολογᾷ βαθιὰ μὲς στὴ λαγκάδα.

Κοίταξε τὴν καμπάνα τοῦ διπλανοῦ νεκροταφείου στὴν ἄλλην ὄχτη τοῦ γκρεμοῦ.

— Σοσσ ! ἔκανε ἀπομόνος του. Σιγά, μὴν ξυπνήσει κανένας πεθαμένος. Καὶ τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος σκέφτηκε, μιὰ σκοτεινὴ λαγκάδα, πού στὰ βάρη τῆς δὲν ξέρεις τί γίνεται.

Σοβάρεψε κι' ἄρχισε νὰ συλλογᾶτα βαθυστόχαστα πράγματα. Πάντα τοῦ ἔλεγε, πῶς ἂν πέθαινε μιὰ μέρα, δὲ θάβαζε καὶ σὲ πολλὰ ἔξοδα τοὺς δικούς του, ἔτσι πού συνόριζε μὲ τοὺς σταυρούς.

Νά, μιὰ σκέψη πού πολὺ τὸν συγκίνησε τὸν Ἀνέστη Γαυρανέστη καὶ πῆρε νὰ κλάψει. Ὅχι, αὐτὸς δὲν ἤθελε ποτὲ του νὰ πεθάνει. Δὲν ἤθελε.

Ἀπὸ τὴν ὥρα τούτη πατοῦσε πολὺ προσηχτικὰ στὶς φτέρνες του, μὴ τυχόν κι' ἀδικήσει κανένα μυρμήγκι ἢ καμμιὰ πέτρα' ἔδωσε κι' ὅλας μιὰ καὶ πῆρε τὰ παπούτσια παραμάσκαλα.

Στὸ χαγιατί ἔσκυψε νὰ δεῖ τὸ βίος του, μάντεψε τὰ χωρίσματα γιὰ τ' ἄλογα καὶ τὸ χορτάρι, μὲ πλήθος τὶς θρονιδοφωλιές. Ἐνα γουρούνι γούλιζε μὲς στὰ πόδια του, μιὰ νυχτερίδα πέταξε καὶ τὴν χτύπησε καταπρόσωπα, μὰ κείνος ἔπιασε κουβεντολόγι μὲ τὴν γελᾶδα του. Μύριζε ἔδῳ μέσα δυνατὰ σκοτάδι καὶ κόπρισμα.

— Ὁ Ἀνέστης, διάβολε. Ἐγὼ μαι ὁ Ἀνέστης, εἶπε κ' ἔτριψε τὰ μάγουλά του στὴ μουσοῦδα τῆς, ὥσπου ἐνοιωσε νὰ τὸν ἰδρώνει κατάσαρκα ἡ λεπτὴ ἀνάσα τοῦ ζωντανοῦ.

— Πᾶτερ Μελέτιε, πολὺ μ' ἀγκυλώνεις ἀπόψε μὲ τὰ γένια σου, μουρμούρισε.

Κι' ὅπως ἄνοιγε τὴν πόρτα, μπρὸς στὸ κατώφλι, πῆρε νὰ σιγοτραγουδήσει :

» Τὰ μεσάνυχτα μωρὸ τὰ μεσάνυχτα

» τὰ κόρφια σου εὐρηκα ἀνοιχτά.

Τὸ φεγγάρι μὲς ἀπ' τὴ μισάνοιχτη

πόρτα μπῆκε καὶ σκόρπισε ἀσημένια θάμψη, ἴδιες κηλίδες αἶμα, πάνω στὰ μαυρισμένα δοκάρια καὶ στὸ πάτωμα.

Ὁ Ἀνέστης εἶπε :

— Σωστὰ ναπολιόνια ! καὶ τρίκλισε γιὰ μιὰ στιγμή καταμεσίς στὴ σπιτοκαλύβα μὲ τὸ τσουλούφι πού τοῦκρυβε τὰ μάτια.

Πῆρε τὴ στάμνα καὶ τὴ γλουγλούκισε τ' ἀνάστροφα, ὥσπου νὰ ξεδιψᾷ κ' ὕστερα στάθηκε ἀσάλευτος κ' ἔκανε τὴν προσευχή του μὲ πλατιὰ σταυροκοπήματα καὶ μεροδεμένα λόγια. Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὠφελήματα ἡμῶν.

Ἄ, ὅλα κι' ὅλα ! Ὁ Ἀνέστης Γαυρανέστης εἶχε σὲ πολλὴ ὑπόληψη τ' ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ κανένας συντοπίτης δὲν τὸν ἄκουσε ποτέ του νὰ βλαστημήσει.

Εἶπε τρεῖς φορὲς «ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς», «ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς», «ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς» κ' ὕστερα πασπατευτὰ βροῆκε τὸ κρεββάτι δίπλα στὸ παραγόνι κ' ἔδωσε μιὰ καὶ χώθηκε μὲ τὰ ροῦχα κάτω ἀπ' τὰ σκεπάσματα.

— Ἐ ! Μαργαρώ, σὰν διπλὴ νὰ μοῦ φαίνεσαι ἀπόψε, εἶπε. Νὰ μὴν τάχα μοῦ φορτώσεις στὴν πλάτη τίποτα καινούργιους Γαυρανέστηδες ;

Γέλασε. Ἐκλείσει τὸ μάτι πονηρὰ στὸ φεγγάρι, ὕστερα ἀνάπαυσε τὸ χέρι του πάνω στὰ σκέλια τῆς καὶ δὲν ἄργησε νὰ ροχαλίζει βαριά.

* *

Ἡ Μαργαρῶ, σὰν ἐνοιωσε τὸ χᾶδι, γιὰ μιὰ στιγμή ταλαντεύτηκε ἀνάμεσα στὴ διπλὴν ἀντρίκια ζεστασία, ἀνακλαδίστηκε κ' ὕστερα τινάχτηκε ἀπάνω κ' ἔβαλε τὶς φωνές.

— Συμφορὰ μου ! μὲ κοιμοῦνται δυὸ ἄντρες. Δυὸ ἄντρες.

Ὁ Θωμά-Μπάλας, πού ὡς τὴν ὥρα λούφαξε μ' ὀρθάνοιχτα ματόφυλλα πετάχτηκε πρῶτος. Ὁ Ἀνέστης ἔτριψε τὰ μάτια καὶ βρέθηκε ὀλόρθος. Παραπατοῦσε μισοκοιμισμένος ἀκόμα. Τὸν εἶδε πού κάτι ξεκοιμοῦσε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα, πετάχτηκε καὶ τοῦφραξε τὸ πέρασμα.

Ἀκούστηκε ἕνα χλιμίντρισμα ἀπὸ τοὺς σταύλους.

Ἡ νύχτα ζυγιάστηκε ἀνάμεσα στὰ δυὸ κορμὰ πού μπλέκονται μανιασμένα στὰ τυφλὰ κ' ἡ γυναίκα βρῆκε καὶ φώναζε στὸ κατώφλι.

— Γειτόνοι, σκοτώνονται, σκοτώνονται.

Καὶ σωριάστηκε κάτω. Ἡ μοῖρα κινημένη λίγην ὥρα πρὶν μὲς ἀπ' τὰ σκέλια τους καὶ τὶς σγουρὲς πλεξοῦδες μιᾶς γυναίκας τώρα ἀνεβαίνει κ' ἀνάβει μὲ λύσσα, γίνεται ἄγριος πυρετὸς καὶ λάμπει στὰ φρενιασμένα τους μάτια. Τὸ φεγγάρι κρεμάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή στὰ χεῖλη τους κ' ἔπαιξε παράταιρα μὲ τοὺς τρεῖς ἥσκιους.

Ὅσπου μιὰ ἀστραπή φάτισε ὡς μέσα καὶ σπιποκαλύβα κ' ἀκούστηκε ὁ βρόντος μιᾶς ντουφεκιᾶς κ' ὕστερα ἓνας διπλὸς βόγγος κατάχαμα.

Βαθιὰ σιγαλιὰ βασίλευσε γιὰ λίγες στιγμές.

Ἀπὸ τὰ γειτονικὰ σπίτια ἀκούγονται κατόπι φωνὲς καὶ πιλαλητά.

— Μὴν ἀκουσες κατὰ πού ἔπεσε ; Μὴν εἶδες τίποτα ;

— Κατὰ δῶ, κατὰ δῶ.

Ὁ Ἀνέστης σύρθηκε κ' ἀπὸ τὴν τραγιάσκα πού ἔπιασε, γνώρισε τὸ Θωμᾶ Μπάλα.

Τώρα κ' ἡ γυναίκα του εἶχε ριχτεῖ μπροστὰ στὴν πόρτα κ' ἔκλαιγε δυνατὰ. Ἡ καρδιά του τὴν ἀκουσε καὶ πῆγε νὰ σπάσει. Φάνταζε πιθόμορφη ἔτσι, μὲ τὰ λυτὰ μαλιὰ καὶ τὴν ξαναμμένη σάρκα της. Ὁ κόρφος της γυμνὸς κ' ἀνακατεμένος ἀνετριχίαζε μὲς στὸ σκοτάδι.

— Σκύλε, γιατί μου τόκανες ;

— Τὴν Ἀρβανιτιά. Δὲ θυμήθηκες τὴν Ἀρβανιτιά, εἶπε, πού τόσες φορὲς σ' ἔσωσα ἀπὸ τὸ βόλι.

Κ' ὕστερα, κάπως ἡσυχασμένα.

— Ἐννοια σου, καὶ θὰ μοῦ τὸ πληρώσεις ἀκριβὰ κάποτε, μονολογοῦσε. Ὁ πάτερ Μελέτιος θὰ τὸ πῶ καὶ θὰ σ' ἀφορίσει, ἄτιμε. Θὰ σ' ἀφορίσει.

Ἡ γυναίκα δυνάμωσε τὸ κλάμμα της Ἀναζήτησε μὲ τὴν παλάμη τὸ κεφάλι της μὰ κείνη τραβήχτηκε.

Ὁ ἄλλος πεσμένος σ' ἀπίστομα, μὲ τὰ σκέλια κρεμασμένα στὴ σκάλα, κοιτοῦσε τὴ γῆς ἄγρια καὶ δὲ μιλοῦ-

σε. Τὸ δεξιὸ χέρι του ἀκουμποῦσε ἀπάνω στὴ βελανιδιά, τὴ χαραγμένη ἀπὸ τὶς κόψες τοῦ μπαλντᾶ, καθὼς σφάζαν ἐδῶ τὰ γουρουνία.

Πάνω στὴν ὥρα πρόβαλλε ἀπὸ τὸ μονοπάτι στὸ φράχτη τὸ κεφάλι ἑνὸς γέροντα.

— Ἐ! σεῖς, αὐτοῦ μέσα. Τί πάθατε ;

Γιὰ λίγην ὥρα ἔγινε πάλι σιγαλιὰ κ' ἐκεῖνος ξαναφώναξε.

— Ποιὸς χτυπήθηκε αὐτοῦ μέσα ; Ἐσᾶς φωνάζω, δὲν ἀκούτε ;

Ὁ Γαυρανέστης ἔβαλε τὰ δυνατὰ του.

— Κοιτᾶτε καλλίτερα τὴ δουλειά σας, λέγω. Τὶ σᾶς νοιάζει γιὰ τὰ ξένα σπίτια. Τίποτα δὲ γίνεται. Νά, κάτι διάφορα ἔχω λόγου μου μὲ τὸ δραγάτη. Κοιτᾶτε τὴ δουλειά σας, καλλίτερα.

Τὸ κεφάλι τραβήχτηκε καὶ πίσω τὸ πλῆθος σκόρπισε. Τίποτα δὲν εἶναι, μιὰ παρεξήγηση γιὰ τὰ ζωντανὰ τους εἶναι. Καὶ ἓνας-ἓνας χωρίζονται.

Χάραζε κ' ἡ πλάση πέρα, ἄγρια κ' ἀναμαλλιασμένη φέγγριζε. Ἡ λαγκάδα μονάχα κοιμόταν ἐκείνη θάμενε ὡς τὸ μεσημέρι κατασκότεινη. Τὰ σπιτοκάλυβα κάτω στὰ πόδια της ἀνακλαδίζονται ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ νάρκη, εἶναι κ' ὅλας κάπως τρομαγμένα σήμερα, ἔτσι ἀρσδιασμένα κατηφορικά, τὸ καθένα μὲ τὴν αὐτὴ παραφορτωμένη μὲ σκάφες, πηγᾶδια, μικαοὺς κήπους μὲ λίγα δέντρα καὶ μεγάλες ἀθημωνιὲς ξύλα γιὰ τὸ χειμῶνα. Παρακάτω ἔπιανε ὁ κάμπος ἀτέλειωτος καὶ στὸ βάθος ἡ Κιάφα σὰ νὰ γενιόταν τώρα μέσα σὲ χρυσὰ σύννεφα.

Ὅπου νᾶναι θὰ σκάσει κ' ὁ ἥλιος νὰ βιγλίσει τὴν πλάση του, νὰ γλυστρήσει ὅπως πάντα μέσα στὴ γέροια κληματαριά, νὰ κοιταχτεῖ κατάματα μὲ τὰ βόδια τοῦ Γαυρανέστη.

Ἐνας κνηγάρης σκύλος μὲ τ' αὐτιά κρεμαστὰ ἦρθε κ' ἄρχισε νὰ γλύφει πλαταγιστὰ τὸ κατώφλι.

Ὁ Θωμᾶ-Μπάλας δοκίμασε νὰ σηκωθεί.

Ὁ Ἀνέστης ξαναμίλησε πρῶτος.

— Εἶναι οἱ ἴδιες τοῦ Ἰταλοῦ λοχαγοῦ, πού σκοτώσαμε στὴν Τρεμπεσίνα ; δὲν εἶναι ;

Κ' ἔδειξε τὶς φαρδιὲς μπότες τοῦ ἄλλου, πνιγμένες στὸ αἷμα. Ἐνας γλυκὸς ἀγέρας φυσοῦσε τώρα ἀπὸ τὴ λαγκάδα καὶ τοῦ μαλάκωνε τὰ σπλάχνα.

Ὁ Θωμᾶ-Μπάλας ἔγνεψε καὶ ὀρθοπάτησε. Λίγην ὥρα κατόπι παραπατοῦσε μὲ τὸν τσακισμένον ἀγκώνα του καταμεσίς στὴν αὐλή. Πρῶτη προσπάθεια, μιὰ δευτέρη, τὴν τρίτη δίχως νὰ γυρίσει οὐρλιαξε.

— Γιατί μὲ τυρανᾶς ; εἶπε. Γιατί ; Εἶναι ἡ καλλίτερη στιγμή νὰ μὲ χτυπήσεις πισώπλατα. Σοῦ ἄφησα τὴν καρμπάνα μου. Γιατί δὲ μὲ σκοτώνεις ;

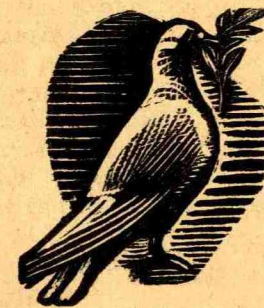
Ὁ Ἀνέστης δὲ σάλεψε. Συλλογίστηκε μονάχα πὼς καλὰ θᾶκανε νὰ κρατοῦσε γιὰ λόγου του τὸ γκρά. Τὴν τελευταία στιγμή, πρὶν στρίψει, γύρισε καὶ τοῦ φώναξε.

— Θωμᾶ-Μπάλα. Ἐ, Θωμᾶ-Μπάλα ! Πότε θὰ σὲ δῶ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ ποτάμι ; Κοντεύει χειμῶνας καὶ πρέπει ν' ἀρχίσουμε πρὶν ἀπ' τὶς μεγάλες κατεβασιές

Κ' ὕστερα βάλθηκε νὰ κοιτάζει σὰν χαμένος τὴ γυναίκα του, πού εἶχε τραβήξει τώρα τὴ γελάδα ἀπόξω ἀπ' τὸ παχνὶ καὶ τὴν ἄρμεγε μέσα σὲ μιὰ πῆλινη γαβάθα.

Μπροστὰ στὴ μουσούδα της ἓνας κάδος τοῦ νεροῦ γεμάτος ἔχασκε κ' ἐκείνη, πρὶν σκύψει νὰ πιεῖ, τοῦ μουκάνισε μὲ κάτι μακρόσυρτα μουκανητά, ἔτσι πού ὁ Ἀνέστης Γαυρανέστης δὲν κατάλαβε ἐτούτῃ τὴ φορὰ ἂν σ' ἀλήθεια τὸν δίκωνε ἢ τὸν μάλλονε ἢ Ἀγγέλκα του.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

Η ΓΕΡΑΚΙΝΑ

Χάϊ - χάϊ - χά ! Έτσι 'ναι καλά — έτσι 'ναι καλά !
Γεώργια — Γεώργια !
έτσι 'ναι καλά με τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ
ἀπλωμένα στὸ στήθος τῆς γλυκοφιλούσας
Παναγιά μου τοῦ δεκαπενταύγουστου μετὸ μεγάλο πρόσωπο
ζωγραφισμένο στὰ μάτια τῶν πέντε Ἡπείρων
Παναγιά μου τοῦ δεκαπενταύγουστου
ξυπνημένη θρύλε μετὶς πίπιζες καὶ τὰ νταούλια σου
παίζω τὸ γιὸ-γιὸ χρυσὸ κορδόνι μετὶς στὸ χάος
οἱ ἴσκιαι ντύθηκαν τὰ γιορτινά τους
τὶ νὰ κάνω τώρα πλάϊ σὲ τοῦτες τὶς γκάϊδες
ἀμέτοχο φάντασμα τοῦ πανηγυριοῦ
πλάϊ στὴν καρδιά τοῦ παληκαριοῦ ποὺ χορεύει τὴ Γεώργια του
ντρούγκου - ντρούγκου - ντρούγκου - ντροῦν
τὰ βραχιόλια τῆς βροντοῦν ...
κύλισε στὰ πόδια μου ἕνα καρπούζι
νᾶσπαζε τουλάχιστον ἔτοῦτο

ν' ἄσπαζε
νὰ χαμογελάσει ἡ μεγάλη Κυρὰ τῆς ἔγνιας
νὰ φορέσει σταυροὺς καὶ δαχτυλίδια μετὰ γαλάζιες πέτρες
Γεώργια - Γεώργια στὴν ποδιά σου τὴν καινώρια ...
χάϊ - χάϊ - χά ! Έτσι 'ναι καλά - έτσι 'ναι καλά !
χοροπηδάει ἡ φωνὴ γύρω ἀπ' τὰ σουραύλια
δὲν τηνε φτάνει πιά ἡ ξανθὴ κυρία, ὄχι
σαλεύει ἡ φουστα ἡ μακρὰ κάτι θὰ πεῖ
ὄχι
ἡ φαντασία
ὄχι
σφίγγεται ἡ ζακέττα κλείνεται. Ὅχι.
Δὲν ἔχω 'να μαχαίρι ἕνα ραβδί
δὲν ἔχω καὶ κάτι νὰ ξεσκίσω
νὰ φανεῖ τὸ γιοφύρι μετὶς τοὺς δώδεκα θόλους
νὰ με πᾶει στὴν ἀπέναντι ὄχτη
φορᾶει τὴ μπόλια τῆς τῆ χρυσοκεντημένη
κι' ἔχει δέσει τὴν καρδιά μου στίς πλεξοῦδες τῆς
μ' ἕνα φιδόγκο μεγάλο θαλασσὶ
μ' ἕνα φιδόγκο μεγάλο θαλασσὶ
δὲν ἔχω 'να μαχαίρι.

Ἔσκυψε μετὶς στὸ πηγάδι
κι' ἔβγαλε φωνὴ μεγάλη . . .
κ' ἡ φωνὴ τῆς φώλιασε στὴν κουφάλα
γέρακας ἀρσενικὸς ὀρθώθηκε στὸ μεγάλο πλάτανο
κι' ἐπιβλέπει τὴ φαντασία μου
πρὶν ἀπὸ τὸ δρόμο μετὶς τὴν ἄσφαλο
εἶναι ἕνας δρόμος γεμάτος ἀδιαφορία καὶ σκόνη
ἄσπρος σὰν τὸ πεθαμένο πρόσωπο τοῦ φεγγαριοῦ
σὰν τὸ ἀγέλαστο πρόσωπο τῆς ξένης γυναίκας
δὺο ξυπόλυτα ποδαράκια κρέμονται στὰ πλαϊνὰ τῆς μούλας
ντρούγκου - ντρούγκου - ντρούγκου - ντροῦν
ὄλοι οἱ δρόμοι τῆς ζωῆς μου εἶναι ἀδιάφοροι
κ' οἱ δρόμοι τοῦ οὐράνιου θόλου εἶναι ἀνύπαρχοι
μήτε οἱ συστάδες τῶν δέντρων ἔχουνε κανένα νόημα
ὅταν δὲν καταλαβαίνεις τίποτα ἀπὸ πεῦκα
βέβαια πρέπει νᾶχεις διαβάσει Beaudelaire ἢ Claudel
γιὰ νὰ νιώθεις ἀπὸ φοίνικες κρεολὲς δαιμόνια καὶ ὀπτασίες
Παναγιά μου τοῦ δεκαπενταύγουστου
ὄλοι οἱ δρόμοι βγάζουνε σ' ἕνα δωμάτιο τρία ἐπὶ τρία
μπροστὰ σ' ἕνα ραγισμένο ἀνθοδοχεῖο
μετ' ἀπομεινάρη τοῦ «ψιλοῦ» ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα
πότε θὰ ἡσυχάσουμε πιά ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς μετακίνησης
νὰ καθίσουμε ἡσυχά-ἡσυχά πάνω στὴν κουρελοῦ
πλάϊ στὸ ξεζεμμένο ἄλογο.

Ντρούγκου - ντρούγκου - ντρούγκου ντροῦν
τὰ βραχιόλια τῆς βροντοῦν . . .
δεκα ἔχτῶ χρονῶ κίνησεν ἡ Γερακίνα
δέκα ἔχτῶ χρονῶ
στὴ ρίζα τοῦ μεγάλου πλάτανου ἔσπασεν ἡ στάμνα τῆς
Παναγιά μου τοῦ δεκαπενταύγουστου
σεργιανάει τώρα στίς βιβλιοθήκες
βλέπει τὸ πρόσωπό σου στὸ πλαίσιο τοῦ ζωγράφου
χαίρεται τὶς πετυχημένες ἀποχρώσεις
καὶ δέεται
νὰ γίνουν τὰ μάτια τῆς ἀπὸ μαλακὴ ἀνθρώπινη ζελατίνα
νὰ σὲ περιφέρουνε δίχως φαντασία
νὰ σὲ δεχτοῦνε δίχως φαντασία
Χάϊ—Χάϊ—Χά ! Έτσι 'ναι καλά—έτσι 'ναι καλά !
τάζει τὰ βραχιόλια τῆς καὶ τὰ σκουλαρίκια τῆς
τάζει καὶ τὴν καρδιά τῆς

σκαλισμένη σὲ σκληρὸν ἀχάτη.

ΓΙΑΝΝΑ ΧΡΙΣΤΟΦΗ

ΕΩΘΙΝΟ ΠΟΙΗΤΗ

Ρίξτε μιὰ χαρά· πεινώ
όδυνήρως κοιμάται ὁ ἄνθρωπος
τὴν ψυχὴ μου πῶς νὰ τὴ χορτάσω ;
Ρατίζουν ἀπὸ ἄχνα γλυκὰ
τὰ φύλλα τῆς φοινικιάς
κι' ἀκούγονται μπροτίζοι νὰ χτυπᾶν
στ' ἀναχλά τῆς θάλασσας μὲ τὸ φῶς.
Ὁ ποιητὴς αἰῶνες δὲ ρωτήθηκα
γιὰ τὰ αἵματα τῆς λύρας μου
καὶ τοὺς ἀνθούς τῆς πυρκαγιᾶς μου.
Δὲν τὸν μπορῶ τὸν ὕπνο πιά.
Εἶμαι ἕνας μικρὸς στρόβιλος σκόνης
διασκορπισμένος
ἀπ' τὴν ἴδια δόξα μου.
Θεὲ μου
πῶς νὰ σοῦ παραδώσω τέτοιο πνεῦμα ;
Δὲς πῶς ἀντιχτυπᾶνε τὰ χεράκια του
στὸν τρελλὸ δρόμο τοῦ χιονιοῦ . . .
Θριαμβικὰ δυστύχησα ὁ ἄνθρωπος
γελασμένος κι' ἀνάσιτατος
ἀπὸ τὴ γοητεία μου.
Τὶ ἀλλόκοτα τρυφερὰ ποῦ αἰσθάνομαι
καθὼς γύρω μου προσπέφτουν
οἱ αἰῶνες
νὰ μοῦ ὑποστοῦν τὸ μεγαλεῖο !
Ὅμως σὰν τὸ λαγὸ
φοβᾶμαι πάρα πολὺ,
φορτῶστε μαλακὰ τὰ συντρίμια μου
στὶς ποδίτσες τῶν παιδιῶν !
Θριαμβικὰ δυστύχησα ὁ ἄνθρωπος !
Εἰς τ' ὄνομα τοῦ πατρὸς
ἢ ἔωθινή μου κατάνυξη

Τελείωσε !

ΒΑΡΟΣ

Ὅσα κατόρθωσα
ὄλα γιὰ νὰ ἐνδύσω
τὴν τραγικὴ μοῖρα μου
φτωχὰ μου ἐπιτεύγματα,
στὴ βλάστηση τῶν τάφων
τελειώνουν οἱ δρόμοι.
Ἄλυσσοδεμένος ! Ἄλυσσοδεμένος
μὲ τοὺς θριάμβους τῆς σκόνης
φυλάχτε μου καθαρὸ νερὸ
ἢ δόξα μου τίποτα δὲ θὰ φέρει πίσω.
Καρδιά μου
σὲ κάποια γωνιά σὲ σταμάτησαν
σὲ πλάγιασαν σὲ χειμῶνα
σοῦ κλέψαν τὴν ἐρημίᾶ σου,
ποῦ ἀποκοιμήθηκες δὲν εἶδες.
Ἄχ ! πιά τὰ μάτια μου
δὲν βλέπουν ἄθῶα
ἐπικαλοῦνται σκοτώνουν καὶ κοιμοῦνται,
τουλάχιστο ξύπνησα κάποιο πρωῖ
τουλάχιστο τὴ λύπη μου ἐμαστίγωσα
γιὰ νὰ τελειώσει τὸ δρόμο τῶν δακρύων.
Τουλάχιστον . . . ἀντίο.
Ἐκεῖ ὅπου σμίγουν
θύελλες μὲ καρδιές
χαιρετίστε τὸν ἥσκιο μου.

Τὴν ἐλπίδα περιφρόνησα
τὶς ἄξαφνες γέννες εὐλόγησα
ἀγαπῶ δὲν περιμένω
ὑπομένω τὴν τιμωρία τῆς καλωσύνης μου
πιδὸς μεγάλος ἀπὸ Θεό,
δὲν καταδέχομαι φοβέρες.
ὦ ! βλαστημῶ τόσο σεμνὰ
συντριμμένη δύναμη
εἶναι ἡ τύχη μας.

Κ. ΣΥΡΙΓΟΣ

λοι σάν άντρείκελα, καθλωμένοι στη τρομερή διαταγή της. Μιά τέτοια ποίηση παραλύει, συντράζει, κι' άνοίγει τούς πόρους της καρδιάς μας και του νου, για να διαφύγει όλη ή καθημαγμένη άγωνία μας ύγρη και ζεστή σάν το αίμα τών φλεβών εκείνου. Δέν εκμυστηρεύεται, δέ μιλάει. Δέ φωνάζει ξίσω. Κραυγάζει, άφηνιάζει, παραγγέλλει σάν το εύαγγέλιο, διατάζει: «Έγώ είμαι εκείνος, πού βρίζοντας σπρώχνω άντρες και γυναίκες και φωνάζω: Τίναχτείτε άπ' τ'α καθίσματα σας κι' άγωνιστείτε για τή ζωή σας. Έγώ είμαι ό προπονητής τών άθλητών, κι' εκείνος πού θά φαρδύνει τό στήθος του με τό έργο μου, περισσότερο άπ' τό δικό μου, μαρτυράει τήν ένταση του' δικού μου στήθους». Μιά τέτοια ποίηση ξαναλέω, είναι μοιραίο και φυσικό νάναι σκληρή, γεμάτη άπό ένταση κι' έκταση πάνω στά πιό άπρόοπτα πλαίσια της ποίησης, μεγαλόστομη και μ' ένα πλάτος, πού να θυμίζει τις όροσειρές και τούς συμπαντικούς πλανητικούς κόσμους.

Είναι άδρδς ό Ούϊτμαν, άρρενωπός, τετράγωνος, σάν χρίστης και σάν άγρότης, στερεός και υπεράνθρωπος, γήϊνος και σκαλιστής, έτοιμος να καθήσει και να στερεώσει τά οικοδομήματα τών στίχων του, όπως σκάρωνε και κάθιζε τά γερά ξύλινα τραπέζια, άπ' τούς μεγάλους κορμούς τών δέντρων. Και μία τέτοια φωνή, πόσο ήταν εύκολο κι' επικίνδυνο να καταρρεύσει άπό φόρτο και ρητορεία στά πιό χαμηλά όρόσημα, να μεταβληθεί σε διανοητική άποξήραση, σε άντιποιηκά κατασκευάσματα λογικών κηρυγμάτων. Μά έρχεται ή έξοχος σπινθήρας της έρής ψυχικότητάς του, ό ποιητής πού κλείνει τό μεγαλείο του και κάμει να γίνονται τά πιό ούδέτερα άντικείμενα ζεστά, τά λόγια του τ' άπέριτα θαυμάσιοι ήχοι και τά μεγάλα κηρύγματα προφητείες άπό άγάπη και ποίηση.

Συχνά δοκιμάζει ένα είδος ήδονής να έξομολογείται για τή σκληρή και βαρβαρική φωνή της ποιήσεώς του. Δέν τό κάμει, φυσικά, άπό μία ματαιοδοξία, ή από μία άνάγκη ν' άπολογηθεί. Άντίθετα, είναι ή πίστη στο μεγαλείο του, στην άποστολή πού νοιώθει πώς έχει και πάνω άπό τή γνωστή και καθιερωμένη μορφή μιās τέχνης, πού τήν προσπέρασε με τό πρωτό του βήμα. Άκόμα και μία διάθεση να εϊρωνευτεί τήν άδύνατη και μικρή ποίηση, πού κρύβει τά σπέρματά της σε μικροσκοπικά κι' αδύνατα ένδιαφέροντα. Εκείνος έχει τεράστια σκοπία, βλέπει άπό πελώριο ύψος και κάτω οι άποστάσεις του κάμουν μικρές τις ύπάρξεις και τά άποτελέσματα. «Έγώ είμαι γενειοφόρος, χάλκινος, με λαϊμό μελαψό. Έγώ έφτασα έδω κάτω με άποκρουστική όψη. Κι' έχει να παλαίψει κανένas μαζί μου, καθώς

περνά από τούτη τή γη, για να κατακτήσω τά στερεά βραβεία του σύμπαντος»,

Είναι φυσικό και δίκαιο να πιστεύουν, πώς τά τερατώδη τούτα και μεγαλόστομα όργια τών λέξεων και τών νοημάτων του Ούϊτμαν, δέν είναι μόνο ποίηση. Είναι και κάτι άλλο: κάτι σά χρησμός, σά κοσμογονικό μεγαλείο, σά φως υπερέκτισμο πού κατακύλησε για να μας άφαιρέσει τό δικό μας φως και τή θέα του κόσμου. Γιατί δέν κάμει μία ποίηση τμηματική, αίσθηματική, καταμοιρασμένη σε περιοχές και όρισμένα μέρη, μά ποίηση πού περικλείει όλον τόν κόσμο. Τό λέει άλλως τε μόνος του, άπερίφραστα, με τή γνωστή λευτεριά και ώμότητά του: «Δέ θα κάμω τραγούδια πού θ' αναφέρονται σόρισμένα τμήματα, αλλά τραγούδια πού θα μιλάνε για όλον τόν κόσμο και τραγούδια όχι για μέρες, μά για όλη τή ζωή». Πολλές φορές έχω διαπιστώσει, πώς ολάκερο τό έργο, ή τό περισσότερο και τών πιό σπουδαίων ποιητών, είναι μικρές-μικρές στιγμές, διαμοιρασμένες σε λυρικές περιπέτειες κομματισμένες σε περιστατικά και σε μονομερείς εκμυστηρεύσεις. Λιγοστά είναι τά μονοκόμματα κι' ολοκληρωτικά συγκροτημένα σύνολα πού περικλείουν τή ζωή άκέργια. Κι' άπ' αυτά τά περισσότερα είναι κατασκευασμένα ρητορικά σύνολα, με πολλές δυσαναλογίες κι' άνεπάρκειες και υπερβολές. Πρϊωτος, και μοναδικός μεγαλόστομος και μεγαλοπράγμονας λυρικός είναι ό Ούϊτμαν. Εκείνου ή φύση, ή μιλιάν δέν μπορεί νάναι άλλοιώςική. Η άναπνοή του είναι μεγάλη πράξη. Η κίνηση του σύνθεση. Τό βλέμμα του σύμπαν. Όλα όσα λέει εκείνος με τή βίαιη κι' άνυπότακτη αίσθησή του, είναι σά μία ένιαία μάζα, σάν ένας καθαρός αούτούσιος χειμαρρός άπό νερά, άφρους και λάμπεις. Όπως κάθε καινούργια ποίηση, κάθε νέα αλήθεια, κι' εκείνη του Ούϊτμαν κουβαλά μαζί της τό βαρβαρικό και γενειοφυρικό σπέρμα, πού δικαιούνται να κραυγάζει πρδς τούς άνθρώπους κάτι παρόμοιο με τά λόγια του Χριστού: «Δέν ήρθα έδω για να με νοιώσουν οι γυναίκες σας, τά κορίτσια σας, κι' οι αίσθηματικές υπηρέτριες. Δέν ήρθα για να σ'αs χαϊδέσω και να έξυπηρετήσω τά τρυφερά και καλοκάγαθα γούστα σας. Έγώ ήρθα έδω κάτω για να παλαίψω μαζί σας και να σ'as νικήσω...».

Διηγείται ό Ούϊτμαν πώς ή Μοϋσα μία μέρα του είπε: «Έλα τραγούδησέ μου ένα τραγούδι, πού κανένas ποιητής δέν τραγούδησε ακόμα. Τραγούδησέ μου τό σύμπαν». Και πραγματικά από τότε άρπάζει άπ' τόν κόσμο τά πιό άπρόσιτα και κυκλικά μυστικά και τά προσφέρει στα κατάπληχτα μάτια μας σάν παράξενους όγκολίθους, πού τούς βρήκαμε μία

φορά στους άγριους κρημνούς της ζωής μας, και μας ένώνει με τό σύμπαν.

Άπό πρώτη όψη, φαίνεται ό Ούϊτμαν έξωκεντρικός. Στο «τραγούδι του έαυτού μου», λέει: «Έγώ ύμνω τόν έαυτό μου, έγώ τραγουδά ένα άπλό και χωριστό πρόσωπο... Μά τούτο γίνεται όχι από προσωπολατρεία ή από ναρκισισμό, όπως συχνά βλέπομε σε άλλους ποιητές, αλλά για να χωρέσει μέσα άπό τόν έαυτό του, ό κόσμος. Πιό γενικός, πιό όμαδικός, πιό άντικειμενικός, πιό άπέριαντος ποιητής από κείνον δέν ύπάρχει. Είναι γεμάτος από τις πέντε αισθήσεις του άνθρώπου. Άτόφιος, άπερίφραστος, με σάρκες και όσθα, με νεύρα, μεπιθυμίες, φτιασμένος μόνο για να τρώει, να πίνει και να αναπαράγει με τή φύση τ' άνθρώπινο γένος. Ό χωρικός τούτος με τήν προούτζινη όψη, μαυτά τά γκρίζα μάτια, τά γένεια, τήν άφθονη κυματιστή κόμη, όπως τόν περιγράφει ό Παπίνι, τά μαύρα χέρια του, όπως ό ίδιος αυτοπεριγράφεται, και τή σιωπηλή κι' άδέξια συμπεριφορά του, κι' όπως τόν άντίκρουσε μία μέρα σε μία διαδήλωση ό πρόεδρος Λίνκολν, γίνεται ό πλατύτερος πολίτης του κόσμου πού φτάνει κι' άγγίζει τά πιό άπρόσιτα σύνορα του στερεώματος. Ό φαινομενικά άπλόχωρος και μονόπλευρος χωριάτης της Μανχάττα, φτάνει στην πιό μεγαλειώδη έκίνηση της προφητικής άποστολής του, όταν λέει: «Έγώ είμαι θεός και μέσα κι' έξω κι' άγιοποιώ κάθε τι πού άγγίζω και μάγγίζει. Και τό κεφάλι μου άξίζει περισσότερο από τις εκκλησίες, τή βίβλο κι' όλα τά πιστεύω». Φυσικά όλο αυτό τό άπροσκόμιστο βάρος της πίστεώς του, μολοντί ό ίδιος με τή ζωή του, τό άμοιαστο ήθος του και τή βαθειά όμολογία της πίστεώς του, πώς είναι κι' αυτός ένα κοματάκι μέσα στο σύμπαν, άποτελεί όπωσδήποτε ένα είδος μεγάλης υπερβολής και ανατάσεως του άτομικού στοιχείου προς τό άπομονωμένο σύνολο της δημιουργίας. Τομω να διαφωνήσω πρδς τήν άποψη του Παπίνι, πού λάτρευσε τόν Ούϊτμαν και τό διακήρυξε με υπερηφάνεια τό αίσθημά του τούτο. Η δικαιολογία του, πώς ή έρηκτική τούτη έξύψωση του ποιητή πρδς τά ύπερβατικά όρια άποτελεί μία φυσική πορεία, άφοϋ ό Ούϊτμαν λατρεύει τόν έαυτό του, γιατί λατρεύει τό σύμπαν, και βλέπει τό σύμπαν άντανακλόμενο στον έαυτό του πού τόν αισθάνεται με οικειότητα συγκεχυμένο μ' αυτό, είναι νομίζω μία θεληματική άοριστολογία, πού δέν πέθει. Η μόνη φυσική και ποιητική δικαιολογία, άν χρειάζεται τέτοια, για τόν Ούϊτμαν, τό ρεαλιστή, τόν όραματιστή, είναι μόνο τό γεγονός πώς ένας ισχυρότατος ποιητής σάν κι' αυτόν, δέ μπορούσε ποτέ να κάμει συμβιβαστικές

διστακτικότητες, ταπεινές σεμνοτυφίες και τό θέλησε, τό επεδίωξε νάναι έτσι, προφητικός, υπερέκτισμος, φλογισμένος από τήν πιό πλατειά έννοια της λευτεριάς, άφοϋ μπορούσε να μεγαλώσει τόν έαυτό του περισσότερο από τόν κόσμο. Όταν λέει πώς πηδάει χαρωπά κι' εύκολα πάνω άπ' τις φλόγες της κολάσεως, ή ξεπερνάει τόν ευωδιασμένο παράδεισο, μόνο με τήν άναπνοή του, ή όταν άπορεί για τό τί θα γινόταν ό Θεός και τό σύμπαν χωρίς αυτόν, (τό τελευταίο τό φωνάζει πιό σπαραχτικά, πιό άνθρώπινα και πιό διάτορα ό Ρίλκε μ' ένα περιήρημο στίχο του: «mein gott mein gott, was würdest du ohne mich!), θαρρείς πώς κατεβαίνει έπίτηδες άπ' τόν ποιητικό τόνο του κι' άπό τήν άντεπίγνωση, πού δίνει τό δικαίωμα σε μερικούς ποιητές, να μιλούν κάποτε προσταχτικά, ακόμα και στο σύμπαν. Δέ χρειάζεται λοιπόν δικαιολογία, γιατί τούτη ή προσπάθεια θάτανε σάν πονηριά και δειλία, γιατί ολάκερος ό Ούϊτμαν, συχνά γίνεται σά μεγαλομανής και πρόθυμος για παραλήρημα. Ό πιό θεός Θεός είμαι έγώ. Εκείνος ό θεός, λέει ό Ούϊτμαν, πού προείπαν οι προφήτες κι' οι ποιητές. Τέτοια έπαρση δικαιολογείται μόνο από ένα ποιητικό μεγαλείο. Κι' οι όμιλίες του τούτες είναι άπό τις πιό δυναμικές του τυμπανοκροτούν, σε τοιχώματα ψυχικά, γεμάτες από μία τρελλή έλευθερία θά έλεγα, πού τήν εκσφενδονίζει μία τέτοια μεγαλοφυία. Είναι τά σημεία τούτα της ποιήσεώς του, πού έκρηγνύονται με θυμούς και αγανάκτηση ένάντια ακόμα και στα ύπόλοιπα ποιητικά βήματά του. Γιατί ένας τέτοιος τόπος μία τόσο ισχυρή και τιτάνια φύση χρειάζεται ίσως για να έρμηγέψει τά μεγάλα και συμπαντιακά θεωρήματα έξωκεντρισμό και μεγαλομανία. Έχει άλλο δρόμο κάποτε σιγαλότερο και με πιό διαπεραστικά μιλήματά, όσο μπορεί για ν' άντιλαλήσει ένας τέτοιος καταρράχτης φωνής ισάξιος με τό Νιαγάρα πού ρίχνει τούς ύγρους κι' άγριους ρυθμούς, όπως εκείνος τά λόγια και τήν ψυχή του. Άκούτε πόσο ρυθμικό συγκλονισμό κατεβάζει ή μουσική του σε τέτοιες όρες: «Ένας ποντικός είναι ένα θαύμα πού κλονίζει στρατιές άπίστων. Κι' έγώ τί άλλο είμαι παρά ένα παιδάκι πού γοητεύεται ν' άκούει τόν ήχο του δνόματός του;» Δέ ζημιώνεται καθόλου αυτό τό μεγαλόθερο συγκρότημα, άπό τόν αληθινό και θερμό τούτο τόνο του ταπεινού εκμυστηρευτικού μεγαλείου. Στα «Φύλλα χλόης», τό περιήρημο έργο του Ούϊτμαν ύπάρχουν όλα τά όράματα και οι άναζητήσεις του ποιητή. Βέβαια ή μουσική κι' ό τόπος του Ούϊτμαν, είναι πάντα άνοιχτός, μεγαλόπρεπος, λευτερόστομος, προφητικός. Μά λίγες είναι οι

έγωκεντρικές περιπτώσεις. Στις «*Ινδίες*» του, στο «*διαβαίνοντας τη γέφυρα του Μπρούκλιν*», ή έκταση κι' οι διαστάσεις της ποιήσεώς του άγκαλιάζουν τους ώκεανούς, τις ήπειρους του κόσμου, τα νέα μηχανικά τερατουργήματα που σκέπασαν κι' εξασθένησαν το μικροσκοπικό μόριο της δημιουργίας, τον άνθρωπο. Ο Ούιτμαν είδε το νέο κόσμο κατάματα. Μέσα του βούιξε όλος ο πολιτισμός, ή πρόοδος, οι μηχανές, τα άρματα, τα καινούργια μέσα της ζωής. Το κλίμα του δεν σταμάτησε στο τραγούδι. Ούτε στη γνωστή σύνθεση, που περιόριζε πάντα την ποίηση σε γνωστά περιθώρια. Έτοῦτος έβγαλε το καπέλο του, πέταξε το παλτό του, ανασκούμπωσε τα μανίκια του και σαν πραγματικές χειρόνακτας εργάτης, άρπαξε όλα τα άμεσα γεγονότα, τη μηχανική και τη σύγχρονη πρόοδο, άνοιξε τις πόρτες της ποιήσεως και πέρασε μέσα σ' αυτήν όλη την αναταραχή και την εξέλιξη του νέου κόσμου. Νά, γιατί έγινε προφήτης κι' έθνικός ποιητής ο Ούιτμαν, και γιατί είναι συμπαντικός και παγκόσμιος, να γιατί και οι άλλοι έγωκεντρισμοί του δεν είναι άχρηστοι ή υπερβολικοί... Ο Ούιτμαν μπορεί άφοβα να όνομαστέι έραστής θαυμάσιος του σύμπαντος και της παγκοσμιοτήτας. Μά σίγουρα ο μέγας τουτός τίτλος, που βασιλεύει στο μέτωπό του, δε γράφτηκε άπ' τους στίχους που κραυγάζουν σα μεγάφωνα, καλώντας το άπειρο άπ' την πιο άκρεια αίχμη του κόσμου, μά άπ' τα φοβερά ποιητικά φετουργήματα των συγκλονιστικών του έξομολογήσεων. Τών έξομολογήσεων που άποτελούν για όλους τους ποιητές την άληθινή όμολογία τους, μ' οποιαδήποτε φωνή κι' άν προσφέρονται στον κόσμο.

Η ποίηση του Ούιτμαν έκλεισε μέσα τους διάσημα σύνολα. Σύνολα αισθήσεων, σύνολα αντίθεσεων, σύνολα θρησκευτών, σύνολα από μαντικές διαιθήσεις, από εποχές και κηρύγματα, σύνολα από τη νέα εποχή, σύνολα από άδρα και άντρικά συμβάντα, και όλα όττα μαζί τα σύνολα σφυρίζουν από τους ανέμους του κόσμου. Όλο το ποιητικό οικοδόμημα, έχει τις αναλογίες του χρισμάτος του Δόν-Κιχώτη, της *Divina Commedia*, των «*Νεκρών ψυχών*» του Γκόγκολ. Μά μέσα από την ψυχή και τη διάσταση του θεμελιακού τούτου έπιφώνηματος, περνά μια ψυχή άδρη και όλόσωμη περνά άκέργεια ή σημερινή εποχή μας, ή πρόοδος ως την πιο προχωρημένη ρεαλιστική πραγματώση. Η ποιητική όργή του μοιάζει με το μουσικό συνοφρώμα του των άσυγκράτητων μπετοβενικών έκρήξεων, καθώς και με το όργανιστικό παραλήρημα των μουσικών όρθών του Βάγκνερ. Όλοι τουτοί που μάς άφισαν τα

καταπληκτικά τους μεγαουργήματα, για να φύγουν από ανάμεσά μας, κρατούν από μια παλάμη άνοιχτή, ζητώντας έλεημοσύνη από τον μεγάλο ήλιο. Η ίδια ψυχική υπερένταση, το ίδιο έκρηκτικό μεγαλείο για το υπεράνθρωπο, που το βρίσκουμε σχηματισμένο κάποτε σε συνθετικό ψυχολογικό δημιούργημα, στον ποιητή του Ζαροτούστρα. Ο Νίτσε κλείνει μια εποχή που άνοιξε την παλάμη της έλεημοσύνης της προς το μεγάλο ήλιο. Κι' άλλοι παιδιά της εποχής εκείνης, μπροστά άπ' αυτόν, στην ποίηση, στη μουσική, μούσκεψαν τις βλεφαρίδες των όραμάτων τους, με την πολυπράγμονη θέα του διονυσιασμού, του μεγάλου τραγουδιού του υπερανθρώπου, του υπέρλογου άλλαλαγμού προς την κλασική Έλληνική αισιοδοξία. Ο Ούιτμαν είχε άναπνεύσει την ψυχή του Νίτσε. Είχε μιλήσει στα σύσκια των τιτανικών δασών με την άκατάλυτη ψυχή της φρενιτιδας και του πάθους της χαράς. Ο διονυσιασμός του Ούιτμαν, το βαρύ εκείνο κι' άγέρωχο περπάτημά του μέσα στα γήινα και τα χαμηλά, ήρθε σαν μεγάλο τραγούδι, που θα στεφάνωνε την έμφάνιση του Νίτσε με την «*Γέννηση της Τραγωδίας*» στα 1886. Πόσο μάς φαίνεται κάποτε λογιάς ρήτορας, και μάς κουράζει το τρομερό τούτο κήρυγμα της μεγαλοστομίας του. Όπως όταν άκούμε όρες πολλές μια πολύφωνη συναυλία, έρχεται πιά μια ξεθεωτική όρχηση φρικαλέων φθόγγων, έτσι και στον Ούιτμαν φτάνει ή στιγμή, που όλο το μεγαλείο του καταλήγει σε μια φοβερή ένόχληση και ή έπιθυμία να κλείσεις τ' αυτιά σου σε κάθε ήχο κι' ίσως να στριγγίσεις από εξέγερση και υπερδιέγερση μουσικής πλησμονής. Τότε είναι που άναζητάς την άλλη φωνή του κόσμου, τη φωνή των ποιητών που δεν έχουν την πολυόργανη ένορχήστρωση του Ούιτμαν, τη φωνή εκείνη που μάς έδωσε ο συμπατριώτης του, ο άλλοιιώτικος και κατατρεγμένος Έδγαρ Άλλαν Πόε. Το νοιώθει ίσως κι' ο ίδιος ο ποιητής κι' όπως κι' έμεεις ζητάμε μια βαθύτερη κι' άπαλότερη συμπόνοια άπ' τους φθόγγους, άπ' τα λόγια κι' άπ' τους ανθρώπους, έρχεται κι' ο ποιητής, έρχεται κι' αυτός ο μεγαλόσωμος βράχος της Μανχάτα πιο κοντά μας, πιο χαμηλά, πιο άπλοποιημένα και μιλάει με τη φωνή των ποιητών που δε γνώρισε, των ανθρώπων που δεν άκουσε την τρυφερή έξομολόγησή τους: «*Ήρθε πάνω σου ποτέ μια ξαφνική λάμψη, για ν' αδειάσει όλα τα μαλόνια του πλούτου και της μόδας; Κι' αυτές οι άύχηρες σελίδες, βιβλία, πολιτική, τέχνη, αγάπη, ήρθαν ποτέ να σου ψιθυρίσουν στ' αυτό την άνυπαρξία; Νάσαι ένας ναύτης σ' όλα τα λιμάνια της γής...*»

Η φωνή του Ούιτμαν έχει το μέγεθος και τον εύρύ ρυθμό των θρησκευτικών ποιημάτων, και μοιάζει μ' εκείνην του προφητάνακτα Δαυίδ. Ένας προφητικός τόνος, μια ιερή έξομολόγηση, κάμει την ποίησή του όλάκερη, περισσότερο κήρυγμα, παρά λυρική ιδιαίτερη όμιλία. Γεννήθηκε στα 1819, δέκα χρόνια ύστερα από τον Πόε και δεν ξέρομε άν συναντήθηκαν ποτέ, άν ο νεαρός Ούιτμαν ένοιωσε ποτέ του, τον υπέροχο άποστάτη του Ρίτσμοντ. Έπρεπε να τον είχε δοκιμάσει βαθιά του. Τριάντα έννηά χρονών όταν πέθανε ο Πόε, ο Ούιτμαν ήταν πιά άντρας, τριάντα περίπου χρονών. Όριμος και σαν άνθρωπος και σαν ποιητής. Κι' όμως δεν είδα, έγω τουλάχιστο, πουθενά να πλησιάζει ο Ούιτμαν, το θαυμάσιο ποιητή, που είχε γεννήσει και κάμει τόσο δυστυχισμένο ή πατρίδα του.

Στην Ελλάδα ή ποίηση του Ούιτμαν δεν έχει άμεσα έπηρεάσει τους ποιητές μας. Γαλλομαθημένοι καθώς είμαστε έδω κάτω, από πολλές γενιές, άνοποφιαστοί, θεωρούσαμε τον Ούιτμαν (όσοι βέβαια μπορούσαν να τον ξέρουν) καθώς κι' άλλες όμόγλωσσες μ' αυτόν φωνές, σαν άδιάφορους τόνους, σαν ποιητές, που δεν ταιριάζουν στα γούστα μας. Όμως με τις τελευταίες γενιές μας, ή ποίησή μας, πήρε πιά άλλους δρόμους, άλλους μέρους της πρωτοπορίας μας, κυλιέται και χαριεντίζεται με τις έξωφρενικές καρικατούρες της παρισινής συμβατικότητας, τροποποιώντας την περιτέχνη έκδήλωση, όταν δε μπορεί να συλλάβει την ουσία και την ποίηση, έν τούτοις ζήτησε και τους πραγματικούς ποιητές μέσα στους αιώνες και παντού όπου βρίσκονται οι πραγματικά καινούργιες και καταγωγικές φωνές τους. Έτσι μαζί με άλλους καινούργιους κορυφαίους, μεταφέρον στη γλώσσα μας κι' ένα μέρος από την ποίηση του Ούιτμαν. Ο Νίκος Προεστόπουλος κατά πρώτο λόγο, μετάφρασε ένα σημαντικό μέρος άπ' τα ποιήματά του κι' ο Γιάννης Σφακιανάκης έπίσης. Ο πρώτος έχει φυσικά μια σκληρότητα κι' ένα άδρό, που θάχει περισσότερη ιδιοσυγκρασιακή συγγένεια με τον άμερικάνο βάρδο, όμως ή καλλιτεχνική αίσθηση και το ποιητικό ρίγος, βρίσκεται έντονάτα το και στις μεταφράσεις του Σφακιανάκη. Κι' οι δύο έχουν προσφέρει άληθινόν πλούτο στη μουσα μας, γνωρίζοντας τον Ούιτμαν στη χώρα μας. Η δουλειά τούτη δεν είναι ένας έρασιτεχνισμός, ή μια μεγάλη προσπάθεια.

Η μεταφορά του ποιητικού έργου του Ούιτμαν άπ' τη μια γλώσσα στην άλλη άποτελεί νέα οικοδομή, καινούργιο συγκρότημα, που θα τα μεταφέρει άπ' τα θεμέλιά του ως τη σκεπή στο ίδιο σχέ-

διο και στα ίδια ή έστω ανάλογα μεγέθη. Το φαινόμενο που σημειώσαμε πιο πάνω, για την άγνοια μας, έδω κάτω, όλων έκτός των γαλλικών προτύπων, είναι ως ένα βαθμό δικαιολογημένο. Γλωσσικά και ψυχικά, άλλα και κοινωνικά είμαστε πιο κοντότερα στο Παρίσι άπ' την Ούάσιγκτων και τη Λόντρα. Πιο προσίτοι είναι οι γαλλικοί στίχοι, μονολότι από γλωσσική άδυναμία, ίσως δεν πλησιάσαμε ποτέ μ' έγκαρδιότητα σε μια ποίηση γιομάτη πάθος και καινούργιους τόνους, στη νέα ρωσική ποίηση και στη νέα ισπανική. Για τον Ούιτμαν όπηρεξε, βέβαια, μεγάλη δυσκολία νάρθει στα μάτια μας ή άκτινοβολία του κι' άκόμα περισσότερο να μπει και στην καρδιά μας. Νέος λαός, με νεανική λογοτεχνία, λιγάκι βιαστικοί και μοιρασμένοι προς όλα καθώς είμαστε, ψευτολυρικοί, τραγουδιστάδες, που δυσκολευόμαστε να χτίσουμε ψηλά και στέρεα οικοδομήματα, ρωμαντικά άπωθημένοι άπ' το νέο ρεαλισμό, ήταν μοιραίο να ζητάμε τεχνοτροπίες και αισθητικές ίκανοποιήσεις περισσότερο, παρά φωνές ουντορακτικές και πάγιες με το μεγαλείο του μεγιστάνα στέφανωμένες. Η φωνή του Ούιτμαν ποδοπατεί τις αισθητικές, διαλύει τα λυρικά συμπτώματα, γκρεμίζει με άσθαιρεσία τη μικρή προσοχή και προσήλωσε προς εκείνα που έμας συγκινούσαν ψυχικότερα. Έμεεις άναζητούσαμε, έμεεις γυρεύσαμε ποικιλίες και προσανατολισμούς, για να βγοῦμε από ένα δημιουργικό άδιέξοδο. Μόλις τώρα μπορούμε, μια περιορισμένη κι' έπίλεκτη μειοψηφία άκόμα, να κυτάζουμε σε πάγιες και καθολικές μορφές μακριά από τεχνοτροπίες και που ξεχωρίζουν με τους καταρράχτες που έρριξαν στη γή τα μεγάλα νερά, με τα όποια ποτίζονται και τ' άλλα ποτάμια. Δεν μπορούσαμε να συλλογιστούμε ποτέ πως ή παληκαριά, ή Δημοκρατία, τα τεχνικά έργα, μια τρομαχτική ναυμαχία, ένα ξεκίνημα για τις Ινδίες πραγματικό ή συμβολικό ή και μικτό, τα πολιτικά γεγονότα, οι καπετανέοι, οι τεχνίτες, οι μηχανικοί, οι έπαναστάτες, τα γιοφύρια του Μπρούκλιν, όλάκερη ή ζωή, πως μπορούσαν να γίνουν ποίηση και να τραντάξουν την άπαλότητα των ρεμβασιμών μας, με μια στερεότητα, που άναβλύζει τόση ποίηση. Άργήσαμε πολύ να κατανοήσουμε, πως το μεγάλο ποιητικό βλέμμα μπορεί να καλύψει άπέραντες έκτάσεις και ποικιλίες γεγονότων. Άργήσαμε πολύ ν' άπομακρυνόμαστε από τα λουλούδια, τις ψευτοευσαιθησίες, από τις τυπικές νεολογικές πρωτοπορίες και τις τεχνοτροπίες που έρχότανε κάθε τόσο, για να κοιτάζουμε την ποίηση κατάματα σ' όλη την άχανή έκτασή της. Και σήμερα άκόμα υπάρχουν πολλοί που δεν κατα-

νοούν τον Ούιτμαν, που είναι έτοιμοι να μη τον συμπαθήσουν, κι' ακόμα άλλοι μονοί, να μην τον προτιμήσουν από τον Παύλο Βερλάιν! "Αργήσαμε ωστόσο κι' απ' την άλλη μεριά ν' απαλλαχτούμε απ' τους σκληρούς κι' επίμονους συντηρητικούς και ν' απομονώσουμε τους πεισματάρηδες κουρελιήδες του άμετουσίωτου ρεαλισμού που νόμιζαν και νομίζουν δυστυχώς, ότι τα όμα γεγονότα αυτούσια μεταφερόμενα, με μια κάποια ζέστα, χωρίς την έπεξεργασία της τέχνης, χωρίς το άνεβασμα της άνασύνθεσης στην περιοχή του δημιουργικού στοιχείου, αποτελούνε τέχνη ζωντανή και πρωτοποριακή. "Ο Ντοστογιέφσκυ έλεγε: »Είμαι κι' εγώ ρεαλιστής μα μ' έναν κάποιο κάποιο ρεαλισμό που άγγίζει τη φαντασμαγορία». Είναι ολοφάνερο τί έννοουσε ο Αϊσχύλος της πεζογραφίας του νεώτερου κόσμου και σε ποιά σημείο προωθούσε τη δύναμη και τη μορφή του ρεαλισμού στην τέχνη. Ξέρω ακόμα πόση παρανόηση και κατάχρηση γίνεται στον τομέα της λαϊκής παράδοσης και πώς, έπισείουν μερικοί τάχα ζωντανό κι' επαναστάτες διανοούμενοι και συγγραφείς το μπαμπούλα του λαϊκού παράγοντος, για να σκεπάζουν την άμετουσίωτη δουλειά τους με τη δικαιολογία του δήθεν άπλου και κατανότητος, και να περνούν τά χρονογραφημάτια τους, οι έμμετρους περιγραφές ή τά σκιτσάκια της για τέχνη. Θα τά πούμε όλα τούτα με άλλες μελέτες, γιατί είναι τόσο ζωτικό κι' άπαραίτητο τόσημείο τούτο στην πνευματική μας ζωή. "Ο άγώνας μας είναι πολυμέτωπος, προς τά δεξιά, προς τ' άριστερά προς την παράδοση, προς την αίσθητική πρωτοπορία, μα και προς τ' άνωσία κατασκευάσματα των δήθεν ζωντανών ρεαλιστών πρωτοπόρων, που έξακολουθούν να κολακεύουν τά χειρότερα γούστα του λαού, που δείχτηκε σ' άλλες τις εκδηλώσεις του άνωτερου απ' τους άρχηγούς του κι' έτοιμος να δειχτεί τις πιο επίλεκτες προσφορές, όταν είναι γνήσιες κι' άληθινές.

Έδω ήταν άπαραίτητη τούτη ή παρεμβολή γιατί ο Ούιτμαν μ' έναν άληθινό ποιητικό τρόπο, περνάει μέσα απ' τον πιο τρομερό και άγριο ρεαλισμό: Ρεαλισμό της φύσης και της δημιουργίας. Ρεαλισμό του άνθρώπου, της πολιτείας, της τεχνικής, όλων των γεγονότων, Φυσικά δέν είναι εύκολο να μιμείται, να συνεχίζει ή να παραποιεί κανέναν τη φωνή του Ούιτμαν. Μπορούμε όμως και μας έπιβάλλεται, να γυρίσουμε τη ματιά μας και προς αυτό τό μεγαλόπρεπο οικοδόμημα, όπως την τριγωνάμε και μέσα στα λυρικά προχωρημένα κλίματα και φτάνουμε στις τολμηρές από άλλη πλευρά ποιητικές πραγματώσεις, για να γιομώσουμε την ψυχή και την αίσθαντικότητα μας,

με τό πολυάνθρωπο και πολύβουο άρχοντολόι της μούσας του Ούιτμαν. Μέσα στα έχτεταμένα σχέδια των τεράστιων τούτων συνθέσεών του, νοιώθουμε τί θα πεί πραγματικός άντρισεμός, τί σημαίνει άληθινή γνώση, ως που μπορούν και μιλούν με ποίηση τά ζωντανά συμβάντα και πόσο μέγεθος κουβαλάει πάνωθέτης ή ζωή. Έργάτης, οικοδόμος, ποιητής, μύστης, θνητός, άθάνατος' άπλός και πολυσύνθετος, μονόηχος και πολύφωνος, όλα μαζί περνούν από την καταγράφουσα τροχιά του, δίνοντας τό συναίσθημα της μεγαλοσύνης στα πιο άπλά κι' άγνοημένα πράγματα, που φτάνουν συχνά τά όρια της πανθειστικής μεγαλοσύνης.

"Ετσι γίνονται τά τριχωτά στήθεια δάση δλάκερα, οι μασχάλες φωλιές για τά πετεινά, τά γεννητικά όργανα του άντρα όργανα φυσιολογικής άκμης και άνανεωτικής δημιουργίας, τό κεφάλι του άνθρώπου έκκλησιά και κάτι πιά πάνω από τις θρησκείες δλάκερες, ο λόγος μας Εύαγγέλιο, τό άνθρώπινο, κορμί στερεός κορμός δέντρινος, για να φυτευθεί και να ξανακλαθήσει, έτσι γίνεται ο άνθρωπος δημιουργός, ο τραγουδιστής ποιητής και τά άπλά έξωτερικά γεγονότα άθάνατες πραγματώσεις. "Οποιος έχει συναίσθηση, βέβαια, τρέμει από τέτοια μεγέθη. Μα ο δάσκαλος έχει δλάκερη την καλωσύνη του Χριστού και καλεί τά παιδιά να πάνε κοντά του, κι' είναι τό κρίμα δικό μας όταν γυρνάμε σε ξένες γειτονίες, στα χαγιάτια και τά κομψά οικοδομήματα κι' άρκούμαστε να κατευθυνθούμε στους πελώριους βράχους και τις άγριες γρανιτινές σπηλιές της κατοικίας του.

Οι έπιρροές που έχει δεχτεί ή νεοελληνική μουσα από τον Ούιτμαν είναι της τρέχουσας ώρας. Οι παλιότεροι τον άγνοούσαν. Μονάχα μια άσυνείδηση ιδιοσυγκρασιακή συγγένεια του Παλαμά, έφθνε κάποτε τη μνήμη μας προς τά κείμενά του. "Η περίπτωση όμως ήταν συμπωματική κι' έξωτερική. Νομίζω έν τούτοις πως μ' όλα ταύτα ή παγαματική νέα στροφή και πλάτυση του λυρικού στοιχείου προς τά έσω και τά έξω, προς τη λαϊκή μας παράδοση και τά έπικά στοιχεία, που προστίθεται τελευταία στη λυρική μας μουσα, έρχονται κατ' εύθεια από κείνον.

Δυό απ' τους μεγαλύτερους ποιητές μας, ο "Αγγελος Σικελιανός κι' ο Νίκος Καζαντζάκης είναι άληθινόι, ως πούμε, άπόγονοί του. "Ο Καζαντζάκης κι' ο Σικελιανός μολονότι άντίθετοι ποιητές μεταξύ τους, έχουν πολλά κοινά σημεία, στα όποια συναντιένται. "Η πρώτη πηγή τους, ή νερομάννα της γής μας, ή άρρενωπότητα της γλώσσας τους, τό έπίκεντρο της έξώρωσής της, είναι πολύ συγκυρικά όλα τούτα. Διαφερετικοί όμως οι

δρόμοι τους, ξένες οι συγκινήσεις τους, άλλο τό βλέμμα στον καθένα τους, τό ίδιο κι' ή ποίηση των δυό τους, προς την ποίηση του Ούιτμαν. "Αλλη τεχντροπία, άλλη μουσική, άλλος κόσμος, κι' άλλη μοίρα. "Ομως στα κεντρικά σημεία μιας άφειτηρίας, συναντιένται με πολλή συγγενικότητα. Για την Ελλάδα ο Σικελιανός κι' ο Καζαντζάκης, είναι εκείνο που είναι για την "Αμερική ο Ούιτμαν.

"Εμείς δέν είμαστε νέος κόσμος, με τεχνικές επαναστάσεις, με ιστορίες ωπέδες και πολυάθρωπες. Είμαστε κόσμος παλιός, (ως την ώρα εκείνη φυσικά) με παράδοση μεγάλη, με ιστορία, με λαϊκούς μύθους και χρησιμούς, μέσα από τους όποιους περνάει ή φυλή μας. "Οπως ο Ούιτμαν άρπαξε όλο κείνο τό ύλικό και τό έκσφενδόνισε με τον άντρικότροπο τρόπο στην ποίησή του, έτσι κι' ο Καζαντζάκης με τό Σικελιανό, έχτισαν δλάκερη την πνευματική τους δημιουργία στο καθαρό και γνήσιο ύλικό, που τους προσφερότανε. "Η προσπάθειά τους είναι άνάλογη. Με μεγάλες φτερουγες, με συνθετικές γραμμές, με άρρενωπότητα, με σιδερένια γλώσσα, με πίνακες καθολικούς και πολυπρόσωπους, γιόμισαν μια ποίηση, τον καιρό που οι προηγούμενοι κι' οι σύγχρονοί τους καταγινότανε με έκμυστερεύσεις λυρικές, με κοματάκια απ' τη ζωή τους, με αισθητικές άναπροσαρμογές και με τά έφήμερα καμώματα του δημοκοπικού ρεαλισμού. Για πολύ καιρό ή ποίηση του Σικελιανού και του Καζαντζάκη, εϊτανε μακριά απ' τό θόρυβο και την άναγνώριση, ακόμα δε και σήμερα στέκεται για πολλούς άπαχμακη, σαν άντιλυρική και σαν άνάμηχη. Διπλούς έχθρους συνάντησαν κι' οι δυό τους. "Από την γνώριμη και στείρα παράδοση, που δέν κατάφερνε να βγάλει τά ρουθούνια της έξω απ' τό καβούκι της, για να ρουφήξει πρωτόπόρους, που άντικατέστησαν κατά καιρούς την ποίηση με την τεχντροπία. Και για τους δυό, ο Καζαντζάκης με τό Σικελιανό ήταν δυό φαινόμενα ποιητών που μεγαλοπιάνονται, που στρέφουν την ποίηση προς τό λυρικό κατασκευάσμα και για τους τελευταίους αυτούς δέν έκφράζουν τό νέο πνεύμα της λυρικής κραυγής. Μα ήρθαν οι νεώτεροι καιροί.

Στην άρχή μια ύποσυνείδητη κι' άφωνη καταφυγή ενός θαυμασμού γεμάτου από φόβο και σεβασμό, προς τους δυό μεγάλους, άργότερα ένα βουητό όλων μας προς τη θέση τους. Και σιγά—σιγά, μια διάπιστωση, μια όμοφονία, πως τό άληθινά καινούργιο στην ποίησή μας έρχεται απ' τους δυό αυτούς. Σήμερα είναι βέβαιο, πως ή πραγματικά νέα ποίησή μας, ξεκινάει απ' τό δρόμο που άνοιξε ή ποίηση του Σικελιανού και Καζαντζά-

κη. Μπορεί ίσως ή ποίησή τους, να μην άποτελεί ή ίδια μια νέα μορφή, ένα κίνημα, όμως είναι ολοφάνερο, πως από κείνη την ποίηση, πάμε στην καινούργια. "Εχει περικλείσει τά άληθινότερα στοιχεία: Τη γνήσια παράδοση, τη λαϊκή γλώσσα, τό άληθινό Έλληνικό ιστορήμα, την άρρενωπή μορφή, τό μεγάλο συνθετικό σχέδιο. Βέβαια τό νέο που έρχεται στη λυρική μας ποίηση, τραβάει πιο πέρα, μαζεύει κι' άλλωίωτικά στοιχεία, όμως είναι ξεκαθαρισμένο πιά, πως δέν μπορεί να γίνη νέα ποίηση στην Ελλάδα, αν δέν βαφτιστεί στα στοιχεία της λεωφόρου που άνοιξαν ο Καζαντζάκης με τον Σικελιανό.

"Ετσι και με τον Ούιτμαν. Αυτή καθ' αυτή ή ποίησή του, δέν έφερνε τό νέο στοιχείο, μολονότι ήταν πιο προχωρημένη απ' την ποίηση των δυό δικών μας, μα απ' αυτήν ή παγκόσμια ποίηση ξεκίνησε για τό πιο έχτεταμένο λυρικό—ποιητικό αποτέλεσμα. "Ολάκερη ή νέα ποίηση έχει τό βάρος της προσωπικότητας του Ούιτμαν. "Αν έξάρσει κανέναν κείνον που περιώρισαν τις πιο τυπικές έκφραστικές άθαιρεσίες τό νέο στοιχείο της ποίησης και τό άπογύνωσαν από κάθε χρώμα και χυμό, όλοι οι ποιητές της Ευρώπης και της "Ασίας και της μακρυνής "Ανατολής, κι' οι πιο προχωρημένοι, έχουν τό ολοκάθαρο σφράγισμα της έπιρροής του. "Ο "Απολλινάιρ, ο Μαγιακόφσκυ, μερικοί νέοι "Αμερικάνοι, κι' αυτός ακόμα ο "Ελιοτ, έχουν προσχτείνει τους τόνους τους, άνάλογα με τά σημάδια που έφερε ο Ούιτμαν.

Σήμερα μπαίνουμε σε νέα δημιουργική φάση. "Ο μεγάλος παγκόσμιος πόλεμος άνατάραξε τη ζωή των λαών και των ήπειρων. Νέο κύμα από άνθρώπινο δράμα εισρέει στις φλέβες μας και ζητάει τη δικαίωσή του. "Ενας ρεαλισμός από πάλη, από συγκρούσεις, από αίματα, από νέα κηρύγματα, από κείνα που είδαν τά μάτια μας και βλέπουν ακόμα, ένα χρέος για άγώνα και λευτεριά, περνάει από την άξίωση της Τέχνης, για να μεγαλώσει τη συνταραχτική κραυγή της. Τίποτα πιά δέν μένει απ' τη ζωή, που να μην χωράει σήμερα στην Τέχνη. Φτάνει να τό πιάνει ο άληθινός ποιητής. "Ο Ούιτμαν, για την εποχή του άνοιξε τό μεγάλο δρόμο της ποίησης ο Σικελιανός κι' ο Καζαντζάκης άνοιξαν την άληθινότερη παράδοση για τον τόπο μας. Σε μας έφτασε τό μεγάλο χρέος της δάνοιχτης εποχής μας. Σε σάς νεοί, με τη ματωμένη καρδιά, τά σπασμένα όνειρα, τη φριχτή ψευτιά του σημερινού κόσμου, σε σάς άνοίγεται ο μεγάλος και τρομερός δρόμος. "Η φωνή του άμερικάνου Ούιτμαν έσπασε τά ποιητικά δεσμά, φάρδυνε τους δρόμους, ξερίζωσε τά λουλούδια,

διάλυσε τὰ σύννεφα καὶ τοὺς καπνοὺς τοῦ
ρεμβασμοῦ. Ἡ γνήσια φωνὴ τοῦ ἀνθρώ-
που, καταλύει σήμερα τὶς αἰσθητικὰς
προλήψεις καὶ τὶς ἀλχημίας τῶν ἀντιρεα-
λιστικῶν ὑπερρεαλισμῶν. Ὁ ποιητὴς ἔφτα-
σε στὸν ἀπώτατο προορισμὸν του, ὅπως
τὸν ὀραματίσθηκε ὁ Λωτρεαμόν. Εἶναι
ὁ ποιητὴς ποὺ παρηγορεῖ τὴν ἀνθρωπό-

τητα, μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀδυναμίες, τοὺς
ρωμαντισμοὺς καὶ τὰ ἐξωζωϊκὰ κίτρι-
νιασμένα πρότυπα. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ κυ-
ρίαρχος μεγιστάνας τῆς ζωῆς, ζητάει ν'
ἀνεβῆι στὸ δίκαιωματικὸ θρόνον του. Ἄς
τὸν ἀνεβάσουμε ἑμεῖς, μὲ τὰ ἀδύναμα
καὶ μουσικὰ μας χέρια...

1944

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΠΑΣ

Φ Υ Γ Η

Ἡ ἀνοιξη ἀπόθηκε τὸ «χαῖρε» τῆς
στὴν ἀφημένη ἀπόγνωση τοῦ ἴσκιου μου
κι' αἰσθάνθηκε τὸν τρόπο τῆς.

Τὸ σμάρι τῶν χελιδονιῶν
προσπέρασε τὴ νέα καρδιά γιομάτη γούος
ἀφημένη ἀμίλητη
στὸ σκαλοπάτι τῆς φυγῆς.

Στὶς λύρες τοῦ χαμοῦ
ἀγγίξανε μὲ θλίψη
ἀπάνθρωπη
τὴ συντεφένια κόρδα
τῆς γαλήνης
καὶ τὴ θραύσανε.

Στὶς ἀνένδοτες νύχτες τῆς ὀδύνης σου
ἔπεσε ὁ χιτώνας τῆς προσπάθειας
καὶ σκίστηκε.

Τ' ὄνειρο σούφερε
σὲ μαργαριταρένιες χοῦφτες
πραμάτεια πλούσια
τὴ μνήμη τῶν χαμένων ἡμερῶν μας
καὶ τὴν ἀπόδιωξε ἢ περιφάνεια
ποὺ κοιμόταν στὴν καρδιά σου.
Καὶ ράϊσε τὸ διαμαντένιο βέλος
τῆς ἐπιθυμίας σου
τὸ ἐξαίσιον κρύσταλλο τοῦ ἔρωτά μου.

Νὰ σέ 'βρῃ πάλε ἡ ἀνοιξη
ὀρθὸ στὸ σκαλοπάτι τῆς ψυχῆς μου
μὲ τὰ μαλλιά γιομάτα χελιδόνια.

ΜΠΕΜΠΑ ΜΠΟΥΤΙΝΙΩΤΟΥ

Ἀθήνα καλοκαίρι

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

Ἄποψε ὁ ἄνεμος ἀνοιξε τὸ παράθυρό μου
νοτιᾶς θαλασσινὸς
βραδυνὸ μῆνυμα ἀπὸ μαγκανοπήγαδα καὶ γρούλους
καὶ πιά δὲν τὰ μπορῶ τὰ πολλὰ χαρτιὰ καὶ τὰ μελανωμένα δάχτυλα
σάν ἓνα μικρὸ γυφτόπουλο σφυρίζει
ἀργὰ τὸ βαρὺ τόμο τῆς μνήμης ξεφυλλίζοντας
οἱ φίλοι μου μείναν στὶς προθήκες τῶν σινεμᾶ
στὶς δημόσιες βιβλιοθήκες καὶ τὰ σφαιριστήρια
τὰ κορίτσια μὲ ξεχάσανε θαυμάζοντας τὸ τελευταῖο τους φόρεμα
τέτοια ὥρα τὰ ξαδέρφια μου ποτίζουνε τὰ περιβόλια
ἴσως ὁ ἥλιος νὰ φυλάει
ἀκόμα λίγα χαμόγελα πίσω ἀπ' τὰ σύννεφα
πρέπει νὰ φύγω μὲ τὸν ἄνεμο τῶν ἑπτὰ
οἱ ψηλὲς ἱτιές μὲ περιμένουνε τὸ βράδυ
κάθε βράδυ ἀραδιασμένες περιμένουνε
δέρνονται λυσίκομες καὶ ρωτᾶνε τὸν ἄνεμο

φοβᾶμαι τὰ ποτάμια τῆ νύχτα
χτές ἀφήσανε τὴν πατρίδα τῶν τσακαλιῶν
αὔριο θὰ κατεβοῦνε στὶς πλατεῖες
νὰ συναντήσουν τὴ μουσικὴ τοῦ δήμου καὶ τὶς προτομές

ἡ μικρὴ χορέφτρα μὲ τὶς καστανιέτες
ἀναγελοῦσε τὰ δειλὰ δάχτυλα τῶν ἀγοριῶν
ἔγνεφε μόνον στοὺς ἀψοὺς ἀτσιγγανούς
γδυνότανε τὶς ψηλὲς νότες
μιά μιά τινάζοντας τὰ λευκὰ χέρια τῆς

σφυρίζει ὁ ἄνεμος σφυρίζει
οἱ τυμβορῶχοι θὰ παίζουν τὴν τυφλόμυγα
μεθαῦριο στὸ μεγάλο δρυμόνα τοῦ παποῦ μας
θὰ ξετρυπώσουν τᾶχα τὸ μισοτελειωμένο μου ὄνειρο ;
τελευταῖα ὁ ἥλιος χαμογελάει στὶς προτομές

χτές περιπλανήθηκα στὸ πάρκο
ὄλα μου τὰ αἰσθήματα πεθάνανε
μὲ μικροὺς σπασμοὺς κάτω ἀπ' τὰ δέντρα
αὔριο θὰ παρακάμψομε τὴν πράσινη βλάστηση
ἢ μάταιη προοπτικὴ τῆς ἱστορίας μας περιμένει
μέρες ἀνώφελες νὰ ντύνονται νὰ γδύνονται
τὴν ἴδια μνήμη τοῦ πανηγυριοῦ
γεύση ἀσετυλίνης καὶ βανίλιας
τὰ δειλὰ δάχτυλα παίζαν ἓνα κατακόκκινο γαρούφαλο
τὰ ξαδέρφια μου σαστίζανε μὲ τὸν ταχυδακτυλουργὸ
τέτοια ὥρα τὰ ξαδέρφια μου ποτίζουνε τὰ περιβόλια
ποῦ θὰ βρεθοῦμε ἀτσιγγανοὶ
γιὰ τὴ μικρὴ χορέφτρα νὰ πιαστοῦμε ;

σάν ἓνα μικρὸ γυφτόπουλο σφυρίζει ὁ ἄνεμος
κι ἐγὼ δὲ θέλω ἀπόψε στὸ κρεβάτι μου νὰ πεθάνω.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΥΛΗΣ

ΣΤΗΛΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΙΤΕΡΛΙΓΚ

Ο απότομος θάνατος του Maurice Maeterlinck, στο παρυμθηνίο παλάτι του στο Όρλαμοντι, μάς έκαμε νά έννοήσομε μέ τό σκληρό του χτύπημα, πόσο ή επίδραση αυτού του μεγάλου καλλιτέχνη, έκυριάρχησε στη μορφοποίηση δλάκερης τής περιοχής τής σύγχρονης ευαισθησίας μας. Πλησιάζοντας περισσότερο από κάθε άλλο τό άδιαπέραστο μυστήριο τής ανθρώπινης μοίρας, εξέφρασε τήν αίχμηρή άνησυχία του νεώτερου ανθρώπου, του όποιου οί πιό τολμηρές έφευρέσεις είναι άνίκανες ν' άνασηκώσουν μιá πτυχή άπ' τόν αιώνιο πέπλο τής Ίσιδας.

Μέσα σ' ένα αιώνα που θριαμβεύει ή ύλη και οί συχνά φανερές πεποιθήσεις, ό Μαίτερλιγκ, κι' αυτό ύπήρξε τό μεγαλειό του, υποβάσταξε τό μυστικό κήπο μέ τίς πρωτόγονες άμφιβολίες και άγωνίες. Μέσα σ' ένα χώρο που ή βία όλοένα αύξαινε, εκείνος ξεκίνησε μέ πίστη για τήν έξερεύνηση του Άγνωστου, ένώνοντας στο μάκρος αυτής τής τολμηρής πορείας, τό Ruusbroeck l'Admirable, τό Novalis, και άλλα πνεύματα άπ' όλες τίς χώρες και τίς εποχές. Όλο του τό συγγραφικό έργο, δηλαδή ποιήματα, δράματα, δοκίμια, δέν είναι παρά μιá καρτερική κ' επίμονη έρευνα για τό Άπόλυτο που πάντα διαφεύγει. Νά τό άκατανίκητο θέλητρο που άσκει πάνω σ' όλους εκείνους που ψαύει ή άνησυχία, πάνω σ' όλους εκείνους που επαναλαμβάνουν τά προγονικά και όλο άγωνία έρωτηματικά, που θα είναι πάντα άχώριστα από κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο, άντίκρου στο άπροσμέτρητο του Σύμπαντος, και στην πρόσκαιρη λάμψη τής ζωής και τής αγάπης.

Επιζώντας άπ' τή μεγάλη γενιά των συμβολιστών, ό Μαίτερλιγκ, έ-

μεινε σταθερός στην εποχή μας, κι' αυτό γιατί τό έργο του, παρά τίς εύμετάβλητες και λίγο άσυγχρόνιστες έντυπώσεις που τό καλύπτουν σε ώρισμένα μέρη, θίγει όχι μόνο τίς αιώνιες άνησυχίες, αλλά προπάντων τήν πιό αιώνια άπ' όλες: Τήν έκμηδένισή μας μπροστά στο θάνατο, όπως είναι l'Intruse ένα από τά πιό διάσημα δράματα του ποιητή, που ύφαίνει τά νήματά του γύρω άπ' τίς μέρες μας και σκοτεινιάζει τίς πιό άπλές και άθώες χαρές μας. Οί ύλικές και κοινωνικές συμπτώσεις τής ζωής, έξασφάνίζονται μπροστά στα μεγάλα μεταφυσικά προβλήματα που θέτει τό έργο του Μαίτερλιγκ. Η τέχνη του άπέχει πολύ από κείνο που ό σύγχρονος συρμός άπαιτεί από ένα καλλιτέχνη Παρά τίς μεγάλες έπιτυχίες που του έδωσαν τά θεατρικά του έργα και τά βιβλία του, (μήν ξεχνούμε πώς τιμήθηκε μέ τό Βραβείο Νόμπελ) ό Μαίτερλιγκ έμεινε έρημίτης, βράχος άπροσπέλαστος, που τά κύματα τής φήμης του μπορούν νά τόν χτυπούν μέ μανία, δίχως νά προσβάλλουν τό βαθύ του γρανίτη.

Άν και διαμένοντας στη Γαλλία ανάμεσα σε πολυάριθμες πνευματικές λαμπρές διάνοιες και φώτα, ό Μαίτερλιγκ ποτέ δέν έλησμόνησε τήν καταγωγή του. Οί διάπλατες θύρες τής Γαλλικής Άκαδημίας που ήταν έτοιμες νά τόν δεχθούν, δέν μπόρεσαν έν τούτοις νά τόν κάμουν νάρνηθη τήν έθνικότητά του και τό αίμα του, γραμμένα μέ άκτινοβόλα κείμενα σε κάθε σελίδα του έργου του. Άληθινά ό Μαίτερλιγκ ξεχειλίζει από φλαμανδικό άταβισμό, και, άν κι' ένωμένος βαθιά μέ τίς γήϊνες δυνάμεις τής κα-

ταγωγής του, ξέρει νά έλευθερώνεται διά μιáς, για νά ριχτεί στις λεωφόρους του άγνωστου, και νά βυθιστεί στην όχι πρόσκαιρη άποκρυφιστική και άπορροφητική μελέτη.

Ό Ruusbroeck l'Admirable, που έργα του μετάφρασε ό Μαίτερλιγκ, είναι τό πιό περίφημο παράδειγμα τής δίψας του αυτής για τό άπειρο. Ό συγγραφέας που μάς άπασχολεί, δέν μπόρεσε έν τούτοις νά βρεί τόν κορεσμό τής κλίσης του για τό άγνωστο, μέσα στα βιβλία του πατροπαράδοτου χριστιανισμού. Πιό σημαντικός αυτός, συντρίβει όλα τά δόγματα, όλες τίς θεολογικές διαμορφώσεις, για νά κινήθι πιό άνετα μέσα στην terra incognita, που όλοένα κεντά τή φαντασία του και χτυπά δυνατά τή συνειδησή του.

Χωρίς άμφιβολία, κυριευμένος από τήν άυστηρά καρτεσιανή οικοδομητική, που όμως μάταια θ' άναζητούσαμε σ' αυτόν, τό φιλοσοφικό σύστημα του Μαίτερλιγκ άν και στην εμφάνισή του παράδοξο και έτερόκλητο, είναι καρπός των λειψάνων πολυάριθμων παραδόσεων, που συγχώνευσε για νά πλάσει μιá άνώτερη πανθειστική ένότητα, ικανή νάπορροφήσει τίς άμφιβολίες, που άθεράπευτα γεννούν τά άκαμπτα δόγματα και τά άυστηρά συστήματά. Η άνάγνωση των δοκιμίων του Μαίτερλιγκ γεννά άκόμα και στον πιό μεταπεισμένο και στον πιό σκεπτικιστή, έναν άναβρασμό ιδεών, και μάς άναγκάζει νά αυτοσυγκεντρωθούμε και νά σκεφθούμε. Τά κείμενα του μάς άπογυμνώνουν άπ' τήν ύπερηφάνειά μας και μάς άφήνουν νάγκομαχούμε μπροστά στα άβυθομέτρητα μυστήρια, άπ' τά όποια συχνά θέλομε νά ξεφύγομε μέ φρίκη, δίχως νά τό κατορθώνομε, γιατί αυτά διεισδύουν στο πνεύμα μας μέ μιá σκληρότητα άδυσώπητη, μη έπιτρέποντάς μας, ούτε τήν προσποίηση ούτε τή φυγή.

Επιμείναμε κιόλας πολύ στην πνευματική και φιλοσοφική πλευρά του έργου του Μαίτερλιγκ, που κυ-

ρίως θα μείνει για τίς αύριανές γενεές ένας λογοτέχνης πρώτης γραμμής, που πέτυχε νά διοχετεύσει στην ποίησή του και στα θεατρικά του έργα, ώρισμένες φευγαλέες εκλάμψεις του, γύρω άπ' τήν περιοχή του άπόρρητου. Άν άφήσομε κατά μέρος τήν καθαρά κορνηλιανή τραγωδία του «Μόνα Βάννα» και μερικά κομμάτια επικαιρότητας σαν τό «Μπουργκ-μέστρ ντε Στιλμόντ», όλα τά δράματα του Μαίτερλιγκ, κάτω άπ' τήν αρχαϊκή μορφή των λαϊκών cantilènes, εκφράζουν τήν ανθρώπινη άγωνία μπροστά στο μυστήριο του θανάτου, τήν πλάνη στην άναζήτηση μιáς βεβαιότητας, τήν προσφορά του μπροστά στις ταραγμένες και φοβερές δυνάμεις των χρησολόγων αίσθημάτων, που γεννιούνται, αύξάνονται και άφθονούν βαθιά ριζωμένες σ' αυτόν, μά και που ξεφεύγουν τόν έλεγχο του.

Η γλώσσα του Μαίτερλιγκ σ' αυτές τίς περιπτώσεις, παρουσιάζεται τριμένη, φτωχή, λαϊκή, αλλά αυτό είναι τό σημείο τής ύπέροχης ικανότητάς του. Άπό καθημερινές κοινές λέξεις άναζωογονημένες μέσα στην πρώτη τους παρθενικότητα, δημιουργείται μιá άτμόσφαιρα άτέρμονη κι' έξοχα ποιητική, που δίνει στη φράση, στη φωνή, άκόμα και στη σιωπή μιá δύναμη διαπεραστικής μαγείας, που μάς πραϋνει και μάς ύποτάσσει. Τά πρόσωπά του είναι σαν μαριονέτες, που μιá παρουσία άόρατη τραβά τους σπάγγους των. Πρόσωπα που προχωρούν τυφλά και άνήσυχια, από μονοπάτια που δέν γνωρίζουν τό μήκος τους. Αισθάνονται νά τους άγγίζουν πνοές δίχως νά ξέρουν από που έρχονται. Φθείρονται άπ' τίς άμφιβολίες και τους φόβους των, και ζούν μιá έσωτερική ζωή άκάρπη και τραγική, που και τά ίδια δέν τή νιώθουν. Ό Θάνατος ό αιώνιος αυτός άπρόσκλητος, τριγυρίζει γύρω στις έφήμερες εύτυχίες τους και κόβει άπότομα τό νήμα τής άυταπάτης τους. Τά όνόματά τους δανεισμένα συχνά

Η ΠΕΝΤΑΜΟΡΦΗ ΑΠΟΚΟΙΜΙΣΜΕΝΗ

Περιπέτεια χρωματιστή σε τρεις πράξεις
 ένα προανάκρουσμα και δυο διάμετρα

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

‘Ο πρώτος χοντρός.—Μπράβο! ‘Αλήθεια!
 ‘Ο δεύτερος χοντρός.—Σου χει ένα στόμα
 για τραγούδι!
 Κοκκινομούτης (ἀποχαυνωμένος).— Δέν ή-
 ξαιρα πώς είχε τόσον εύκολη μιλιά.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη (Πλησιάζει την
 πεντάμορφη, τή χαϊδεύει και τή φι-
 λάει στο μέτωπο).— ‘Ομορφη κόρη
 τής ψυχής μου! ‘Ετσι πάντα νά
 ‘σαι.
 ‘Η πεντάμορφη (Ξαναγυρνώντας στην α-
 πάθεια της).— ‘Εξαρτάται ...
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη.— Πώς;
 ‘Η Πεντάμορφη.— Νομίζω ἐγώ πώς ελα
 τέλειωσαν.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη.— Πώς; Τί λές;
 ‘Η Πεντάμορφη.— Τίποτε! Λέω πώς μου
 πονάει, ἐδῶ, τὸ πόδι.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη (στρέφεται πρὸς
 τοὺς δύο χοντροὺς μὲ ἓνα νεῦμα
 πὸν σημαίνει: «τώρα παραμιλάει»
 Μικρὴ σιωπὴ. ‘Επειτα πάλι στήν
 Πεντάμορφη). Φόρεσε τ’ ὄμορφο πε-
 ριδέριο ἀπ’ τὴ Συρακούσα πὸν σοῦ
 φερε κείνος ἐκεῖ ὁ ἀρχοντάνθρωπος.
 Θέλει κάτι νά σοῦ πεῖ μόνη και μό-
 νος ... ‘Ετσι δέν εἶναι ἀρχοντα;
 ‘Ο πρώτος χοντρός.— Ναί, βέβαια ἔτσι.
 Μονάχοι μας, ὅπως πρέπει ...
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη.— Πήγαινε, πήγαι-
 νε. Καί θά σ’ εὐχαριστήσῃ ...
 ‘Η Πεντάμορφη.— Νά μοῦ κόψουν τὰ πό-
 δια ἂν σηκωθῶ.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη.— Σε τσίμπησαν
 οἱ σφήκες; Τί τρόπος εἶναι αὐτός;
 Καλή κι’ εὐγενικιά πρῶτα, δαιμονι-
 σμένη τώρα; Δυὸ ἀρχοντάνθρωποι
 πὸν θέλουν νά χουν τὴν τιμὴ ...

‘Η Πεντάμορφη.— Νά κουσαθῶ ἂν ση-
 κωθῶ.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη (στὸν Κοκκινομού-
 τη).— ‘Ακουσες; Ρεζίλι! Τί λές ἐσὺ
 γέρο πίθηκε;
 Κοκκινομούτης.— Λέω πὸν δέν πρέπει νά
 παραπαίρνεις τὸ κορίτσι. (στὴν Πεν-
 τάμορφη) ‘Αν ἔρθεις στὸ παράθυρο
 θά δεῖς τοὺς ἀκροβάτες. Δυὸ ἀσχη-
 μοὶ κουτοπαληγάτσοι περιμένουν νά
 πιάσουν μὲ τὸ καπέλλο, ἂν τυχὸν
 πέσει, γυναίκα πὸν περπατάει στὸ
 σχοινί. ‘Ελα στὸ παράθυρο γιὰ νά
 γελάσεις.
 ‘Η κυρά Μελανιασμένη (τσικίζεται ζητών-
 τας συγγνώμη στοὺς δύο χοντροὺς.
 Σιγά). Πέντε ἢ ἕξι μέρες τώρα, εἴ-
 ναι νευρική. Νά μᾶς συγχωρεῖτε.
 Πρῶτα κοιμόταν πάντα κι’ ἦταν αὐ-
 τὸ καλλίτερο. Τώρα θαρρεῖ κανείς,
 πὸν πάει ζητώντας νά ξυπνήσει. Νά
 μὲ συμπαθᾶτε, δὲ φταίω ἐγώ ...
 Κοκκινομούτης (στὴν Πεντάμορφη, ἐνῶ στὸ
 μεταξὺ ἀκούγονται κρότοι, σφυρίγ-
 ματα, σάλπιγγες ἀπ’ ἔξω). ‘Ολα εἴ-
 ναι μιὰ γιορτὴ. Κι’ ἂν φανεῖς ἐσὺ,
 ὁ κόσμος θά θαμπωθεῖ ἀπὸ τὴν ὁ-
 μορφιά σου. ‘Ελα στὸ παράθυρο.
 ‘Ελα στὸν ἀέρα, εἶναι ἀνάγκη νά
 βρισκεται ἐδῶ ὁ Νικολαντώνης, ὁ
 Μαῦρος, τοῦ θειαφορχειοῦ γιὰ νά
 γελάσεις λίγο; ‘Εμεινε ὁ ἀνθρωπος
 στή Βιλαρότσα, μιὰ πὸν χει διαφορὲς
 μὲ τὴ δικαιοσύνη. ‘Εκανε γκριμά-
 τσες κι’ ἔλεγε καυχησιὲς γιὰ νά γε-
 λᾶς ἐσὺ. Μονάχα μ’ αὐτὸν γελάς;
 ‘Οχι; δέν εἶναι ἀλήθεια. Τ’ ἀφεν-
 τικὸ ξαίρει νά σε κάνει εὐθυμη.
 Κι’ ἀπ’ τὸ Νικολαντώνη, καλλίτερα
 νομίζω.

ἀπὸ παληοὺς θρύλους, ἔχουν τὰ ἴχνη
 ἑνὸς θέλητρου κιόλας ἀποχρωματι-
 σμένου και μακρουτοῦ ἀπ’ τὴν πραγ-
 ματικότητα. ‘Ο Πελέας και Μελισσάνθη,
 ἢ ‘Αλδίνη και ὁ Παλομήδης, οἱ Τεντα-
 ζιλ, ὁ ‘Αγκλαβαῖν και ἡ Σελυζέτ, συχνά-
 ζουν στή μνήμη μας καθὼς φαντά-
 σματα και ἡ πρόσκαιρη ζωὴ τους
 ποτὲ δέν ἐξαφανίζεται, γιὰ τὸ λό-
 γοι τους ξυπνοῦν στίς καρδιές μας
 ἀντίλαλους, πὸν δέν σωπαίνουν, μᾶ
 δυναμώνουν μὲ τὴν ἀγωνία τους και
 τὴν ἀτομική μας ἀβεβαιότητα γιὰ τὴν
 ἀνθρώπινη μοῖρα.

Τὸ θέατρο τοῦ Μαίτερλιγκ, μοῦ
 φαίνεται σὰ μιὰ μοναδική και ἀσκη-
 τική δημιουργία. ‘Εχει μπεῖ σὲ μιὰ
 περιοχὴ ἀπαγορευμένη γιὰ νά συγ-
 κομίσει ἀπ’ αὐτὴν, καρποὺς ὑπερώ-
 ριμους, μᾶ πικροὺς ἀπ’ τὴν ἀνθρώ-
 πινη ἀγωνία. ‘Ακόμα και ἡ θελημα-
 τική ἀσάφεια τῆς τεκτονικῆς του, ἀ-
 νανεώνει τὴν εὐρύτητα τῶν συμβό-
 λων. ‘Η τέχνη του αὐτὴ, δέν ἔχει τί-
 ποτα τὸ λατινικὸ. ‘Εκτείνεται πέρα
 ἀπ’ τὰ οὐμανιστικὰ λίκνα τοῦ πολι-
 τισμοῦ μας: Μέσα στὰ σκοτεινὰ μυ-
 θικά δάση τῶν Μπρορελιάντ, πὸν τὰ
 νομίζαμε ξεχασμένα και χαμένα ἀπὸ
 αἰῶνες.

Εἶναι τίτλος δόξας γιὰ τὸ Βέλ-
 γιο, μιὰς τόσο μικρῆς χώρας, μᾶ σταυ-

ροδρόμῃ τῆς λατινικῆς, γερμανικῆς
 και ἀγγλοσαξωνικῆς κουλτούρας, τὸ
 νά ἀναδείξει στήν ἴδια γενιά, δυὸ
 παγκόσμια πνεύματα, τοῦ Βεράρεν
 και τοῦ Μαίτερλιγκ, ὀνόματα πὸν
 παρ’ ὄλη τους τὴ διαφορὰ στίς ἀντι-
 λήψεις και στίς ἐμπνεύσεις, θά μεί-
 νουν αἰῶνια και ἀρρηκτα συνδεδε-
 μένα. ‘Ο πρῶτος ποιητὴς τοῦ νέου
 ὄρθρου, τῶν ἰδεῶν, πὸν συντομεύουν
 τὴν ἐκκδλαψη ἑνὸς καινούργιου κό-
 σμου. ‘Ο δεύτερος εἶναι ὁ ποιητὴς
 πὸν ἀνανέωσε και εὐρυνε τὸ χῶρο
 τοῦ φλαμανδικοῦ μυστικισμοῦ.

‘Η ἀπώλεια τοῦ Μαίτερλιγκ μᾶς
 γεμίζει πένθος. ‘Ο ποιητὴς αὐτὸς ἦ-
 ταν ἡ ἔκφραση τῆς πιὸ εὐγενικῆς νε-
 ώτερης εὐαισθησίας. ‘Η μεγάλη του
 ἡλικία περιεῖχε μιὰ σπάνια χλωρίδα
 αἰσθήματος και μιὰ τέλεια γαλήνη,
 καρπὸ πείρας και σοφίας. ‘Ο χαμὸς
 του θά γίνει ζωηρὰ αἰσθητὸς ἀπὸ
 τὸν κόσμο, ἀπ’ ὄλους ἐκείνους (και
 εἶναι πολυάριθμοι) πὸν ὀρθώνουν τὴν
 πίστη τους, ἐνάντια στοὺς ἀνέμους
 και στίς παλίρροιες, μέσα ἀπὸ τάνα-
 στήματα ὀρισμένων μεγάλων ἀνθρω-
 πίνων ἀξιών, πὸν πετὲ τίποτα δὲ θά
 μπορέσει νά κλονίσει.

LOUIS BAKELANTS

Μετ. ΑΓΙΝΗΣ ΣΩΤΗΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

(Οἱ ἴδιοι. Ὁ Μαῦρος τοῦ θειαφορυχείου)

Δὲν τέλειωσε ὁ Κοκκινόμυθης τὶς τελευταῖες λέξεις, καὶ νὰ, ἀπ' τὰ δεξιὰ, ὁ Μαῦρος τοῦ θειαφορυχείου.

Ὁ Μαῦρος (Σὰ Μεφιστοφελῆς πὺν ξεπηδάει μέσα ἀπὸ τὴ θειάφινη φλόγα).
— Ἐδῶ ἴμαι!

Ἡ κυρὰ Μελανιασμένη (σταυροκοπιέται).
— Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ...

Κοκκινόμυθης. — Καὶ τοῦ Ἀγίου... Ἐδῶ ἴσαι!

Ὁ Μαῦρος. — Ἐδῶ.

Ὁ πρῶτος μάγκας (στὸ δεύτερο). Νομίζω πῶς τὸν ξαίρω.

Ὁ δεύτερος μάγκας. — Στὴ Φαθάρρα εἶναι ὀνομαστός. (Στὸ Μαῦρο) Τὰ σέβη μου στὴ λεβεντιά σου, σύντροφε ξακουσμένε.

Ὁ Μαῦρος (δυσνόητος τὸ βλέμμα) Μὲ γνωρίζετε;

Ὁ δεύτερος μάγκας. — Στὴ Φαθάρρα, σ' ἄσχημους καιρούς.

Ὁ Μαῦρος. — Ὅμως σύντροφους ἐγὼ δὲν ἔχω. Παρακαλῶ! Δέχομαι ὥστόσο τὸ χαιρετισμὸ ἐνῶ (ὑπονοῶντας τοὺς δυὸ χοιτρούς) σὲ μερικοὺς τὸ πάχος εἶναι φαίνεται ἐμπόδιο. Τοὺς σφίγγει τὸ λαρύγγι καὶ δὲν μποροῦν ν' ἀνοίξουν στόμα. Καὶ μῆτε νὰ χαιρετίσουν, μῆτε νὰ ὑποκλιθοῦν μποροῦν ἐξ αἰτίας τῆς κοιλιᾶς. (στὴν κυρὰ Μελανιασμένη) Τί συμβαίνει; Μοῦ φαίνεστε σὰ νὰ τάχετε χαμένα. Θαρρεῖς πῶς δὲ μὲ περιμένατε. Παίροντάς την ἀπ' τὸ πηγούνη καὶ γυρνώντας της τὸ κεφάλι ἀπ' τὴ μιὰ πλευρὰ στὴν ἄλλη). Πάει τὸ σπυρί; Ἡ κόλαση πού ναι μέσα σου ξέσπασε σὰν ἠφαιστεῖο στὸ πρόσωπό σου. Τὰ μάγουλά σου μένουν ὥστόσο πάντα μελανιασμένα.

Ὁ πρῶτος χοντρός (Ψιθυρίζοντας μὲ κλεισιὰ δόντια) Τοῦτος ἐδῶ μοιάζει ἀρέντης.

Ὁ Μαῦρος (πὺν κατάλαβε τὸν ψιθυροῦ)
Ὅριστε; Θέλετε νὰ ψάλετε; Ἐξηγηθῆτε. Μήπως σὰς θαράνει τὸ πάχος στὰ πλευρά;

Ὁ δεύτερος χοντρός. — Ἐμεῖς εἴρθαμε ἐ-

δῶ πρῶτα ἀπὸ σὰς. Καὶ καθόμαστε ν' ἀνκαυθοῦμε.

Ὁ μαῦρος. — ὦ, τούτη τὴ στιγμή δὲ μ' ἐνοχλεῖτε. Μπορεῖτε νὰ μείνετε. Ἐνας θειαφορύχος, γνήσιος, ἀληθινός, ἀν δὲν ξεφυλίστηκε, καὶ διατηρεῖ ἀκόμη τὸ γόητρο τῆς τάξης του, εἶναι εὐγενῆς καὶ ξαίρει πῶς νὰ φέρνεται. Δὲν ἀφήνει ὅμως μύγα ν' ἀκουμπήσει πάνω του. (Ὑπονοῶντας τοὺς δυὸ μάγκες). Εἶναι βέβαια καὶ μερικοὶ πὺν παριστάνουν τὸ θειαφορύχο, ἀλλ' ἢ μάννα καὶ ἢ γιαγιά τους ἦσαν κότες χωρικών, πὺν δούλευαν μὲ μεροκάματο στὰ μύγδαλα καὶ στίς ἐληές. Κι' αὐτοὺς ἀμέσως τοὺς γνωρίζεις, ἔτσι πὺν περπατᾶνε, ἢ κάθονται ἢ μιλάνε. Δὲν ξαίρουν νὰ φοροῦν κομψὸ παπούτσι, κι' ἔχουν σακκάκι χτίστη. Βλέπεις πῶς τοὺς πάει ἄσχημα ἢ φορεσιά! Καὶ φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ βάζουνε χρωματιστὸ γιλέκο! Ὁ ἄντρας ὁ σωστός, τοῦ ὄρυχείου, μαῦρο τὸ φοράει. Κι' ἂν θέλει νὰ στολίσει τὰ γιορτινά, ἔχει ἕνα ἀναμμένο, κόκκινο γαρύφαλλο. Κι' ἂν τὸ γαρύφαλλο δὲ φύτρωσε σὲ γῆ στεγνὴ, πὺν νὰ φωνάζει καὶ νὰ ναι σὰν αἷμα ζωντανό, μῆτε τὸ βάζει πάνω του. Στόμα σφαλιστὸ καὶ δλέμμα πὺν τρυπάει. Κοντὰ κομμένα τὰ μαλλιά καὶ καλοχτενισμένα, μὲ τὴ χωρίστρα πλάϊ. Καὶ μιὰ μικρὴ ἀφέλεια στὸ μέτωπο. Μῆτε τρίχα, μῆτε γένεια. Δόντια πὺν λάμπουν. Μύτη πὺν μιὰ στιγμή δὲν ἠσυχάζει. Λόγια, ναί, μὲ σκέψη ὅμως κι' αἴσθημα καὶ πάνω στὸ κρασί, καὶ δίχως τὸ κρασί. Μὰ πιότερο λιγόλογος καὶ ἔτοιμος, καφτερός πάντα. Πολλὰ ν' ἀκούει. Πάνω ἀπ' ἕλα ἱππότης μὲ τὶς ὁμορφες καὶ μὲ τοὺς ἀρχοντάνθρωπους. Στους ἄλλους μῆτε ἀκρόαση. Καὶ τὸ δίκιο του, μονάχος νὰ τὸ παίρνει.

Ὁ πρῶτος χοντρός (σηκώνεται). — Ἄς πᾶμε, φίλε.

Ἡ κυρὰ Μελανιασμένη. — Πρὸς θεοῦ, ἢ ἀφεντιά σας, μὴ μοῦ κάνετε τὴν προσβολή...

Ὁ πρῶτος χοντρός. — Δὲν εἶναι τόπος γιὰ μᾶς, κυρὰ μου. Εἴμαστε ἄνθρωποι ἡσυχαι κι' ἔχουμε οἰκογένεια.

Κοκκινόμυθης. — Τὸν λένε Μαῦρο τοῦ θειαφορυχείου γιατί εἶναι σὰν ἀράπης; μὰ ἢ καρδιά του εἶναι καλὴ. Ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ.

Ὁ δεύτερος χοντρός. — Ὁ φίλος μου δὲ θέλει νὰ ἐκτεθεῖ.

Ὁ Μαῦρος. — Ἔτσι καθὼς εἶμαι, μοῦ φαίνεται, ἢ ἀφεντιά σας ἀπὸ ἄλλη ράτσα. Μῆτε κἂν σὰς βλέπω. Δὲ στρίβουν στὰ γαλόπουλα τὸ λαιμό, παρὰ γιὰ νὰ τὰ ψήσουν. (Στρέφεται πρὸς τὴν Πεντάμορφη). Μποροῦμε νὰ ξαποστάσουμε λοιπὸν στὰ πόδια τῆς Πεντάμορφης; Ἐκείνη ἢ διαφορά στὴ Βιλαρόζα μ' ἐμπόδιζε νὰ ρθῶ πλάϊ σὲ τοῦτο τὸ λουλούδι. Ὅριστε βλέπετε! Ἄρκει νὰ καθήσω ἔτσι σταυροπόδι, κι' ἢ Πεντάμορφη γελάει, σὰ συννεφιασμένος οὐρανὸς μόλις φανεῖ ὁ ἥλιος.

Ἡ Πεντάμορφη (Στὸ Μαῦρο μειδιώντας, μὲ μιὰ λάμψη ζωντανίας μέσ' τὰ μάτια). Πιὸ κεῖ, πιὸ κεῖ... Ἡ μυρωδιὰ ἀπ' τὸ γαρύφαλλο ζαλίζει. (Κάνει πῶς σπρώχνει μὲ τὸ πόδι τὸ Μαῦρο πὺν κάθεται κοντὰ της, χάμου, στὸ μικρὸ χαλί).

Ὁ Μαῦρος. — Πιστεύετε στ' ἀλήθεια αὐτὸ πὺν λέει; Ξαίρω ἐγὼ τὶς πονηρίες της. Θέλει τὸ λουλούδι. (Βγάζει ἀπὸ πάνω του τὸ γαρύφαλλο καὶ τὸ προσφέρει στὴν πεντάμορφη). Ἀπὸ ἕνα θειαφορύχο δὲ θὰ παίρνει τὸ λουλούδι. Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, μῆτε βασιληᾶς, μῆτε αὐτοκράτορας. Μονάχος ὁ Θεὸς καὶ ἢ γυναῖκα. Ὅριστε: ἢ ἐξοχότητά σου διατάζει. (Ἡ Πεντάμορφη δέχεται τὸ λουλούδι τὸ παίρνει μὲ δύο δάχτυλα ἐλαφρὰ. Τ' ὀσφραίνεται κλείνοντας τὰ μάτια, καὶ τὸ βάζει στὸ στήθος της).

Ὁ πρῶτος χοντρός (ψιθυρίζοντας). — Φίλε, σοῦ εἶπα. Θέλω νὰ φύγω.

Ὁ δεύτερος χοντρός. — Δὲν θὰ πρεπε ὅμως νὰ σηκώνομε καὶ τέτοιες προσβολές.

Ἡ κυρὰ Μελανιασμένη. — Ἡ ἀφεντιά σας τὸ πήρατε μὲ τὸ κακό! Ὁ Μαῦρος

ἔτσι κάνει. Νὰ σὰς προσβάλλει ὅμως, ὄχι!

Κοκκινόμυθης. — Μαῦρε, ἐξήγησέ τους σύ. Γιὰ τὸ συμφέρον καὶ τὴν ἀξιοπρέπειά μας.

Ὁ χαζὸς μὲ τὰ φραγκόσουκα (μονολογώντας). — Τίποτε δὲν καταλαβαίνω. Ἄλλ' εἶναι ὁμορφα ἐδῶ.

Ὁ Μαῦρος. — Ἔχετε δεῖ ποτὲ χωράφι, πὺν δὲν τὸ χουν σπείρει; Εἶναι τὸ πιὸ ὠραῖο πρᾶγμα πὺν μπορεῖς νὰ δεῖς. Δίχως χωριάτη μὲ τὰ μοιρολόγια τ' ἀνόητα κι' ἀτέλειωτα, δίχως τὸ βόδι μὲ τὸ κλαψιάρικό του μάτι καὶ δίχως τ' ἄροτρο καὶ δίχως προσευχὴ πρὸς τὸ Θεό, νὰ βρέξει γιὰ τὸ στάρι. Φυτρώνουν ἔτσι κάθε λογῆς λουλούδια: δίχως χωριάτη δίχως ἄροτρο καὶ δίχως τὸ Θεό. Κι' εἶναι λουλούδια ἀπ' ἀγριάγκαθα, χοντρά, πλαδαρά, μελιτζανιά σὰν τὴ μύτη τ' ἀφεντικοῦ ἀπ' ἐδῶ καὶ φτέρες παχειές σὰν τὶς κοιλιές τῶν δύο χοντρῶν. Ἐπειτα, πάνω ἀπ' ἕλα, εἶναι δυὸ τρία, πὺν ὑψώνονται, θαρρεῖς πῶς δὲν πρέπει νὰ τὰ ἀγγίξεις, περήφανα, ἂν κι' ἔχουν λεπτὸ κι' ἀδύναμο τὸ μίσχο. Καὶ δεσπόζουν πάνω σ' ἕλα τ' ἄλλα, δίχως κανεὶς νὰ ξαίρει τὸ γιατί! Τώρα οἱ θειαφορύχοι, γιὰ νὰ μὴ βλέπουν κείνα τὰ δυὸ-τρία ἀνάκατα μὲ τ' ἄλλα, ἕλα μαζί τὰ καίουν: μίλια καὶ μίλια ὀλόγυρα. Τί ζητᾶτε ἐξήγηση; Γιατί ὁ θειαφορύχος καίει τ' ἀγριάγκαθα;

Ὁ πρῶτος χοντρός (ψιθυρίζοντας). — Μιλάει μεταφορικά. Ὅστόσο μᾶς λέει ἀγριάγκαθα.

Κοκκινόμυθης. — Συγγνώμη, ὄχι. Ἀγριάγκαθα δὲν τὸ πε στὴν ἀφεντιά σου. Ἦσυχάστε.

Ὁ δεύτερος χοντρός (ψιθυρίζοντας) Βέβαια, μᾶς θρῖζει... Κι' ἢ Πεντάμορφη δέχτηκε τὸ γαρύφαλλο.

Ὁ πρῶτος μάγκας (σιγὰ στὸ δεύτερο). — Ἄν εἶναι νὰ γίνει φασαρία, θὰ δοθῆσουμε τὸ Μαῦρο, κι' ἄς μᾶς μουντσοῦρωσε.

Ὁ δεύτερος μάγκας. — Μᾶς ἔδρισε. Ἄλλ' εἴμεθα κι' ἐμεῖς στὸ θειάφι.

πιά δέν τρέχει μέ μόνιππο, ίππεύει πυραύλους, δέν έχομε τήν άξίωση άπ' τά σεβαστά γεράματα νά τή φτάσουν ... "Όμως ή σιωπή είναι ό μόνος χρυσός πού τίποτα δέν κοστίζει ...

ΕΝ ΟΩΕΙ ΘΑΛΑΣΣΟΤΑΡΑΧΗΣ

Είναι γνωστό τι κάνουν οι καλοί καπετανέοι σάν τό καράβι τους είναι ξεφόρτωτο και όσφραίνονται τρικυμία ... Κάτι τέτοιο έγινε μέ τήν τελευταία άθρόα είσοδο ή νέων Μελών στην 'Εταιρεία 'Ελλήνων Λογοτεχνών, πού μονοκοπανιάς έμπασε στό Σωματείο καμμιά πενήνταριά άδικημένους ως τά τώρα ποιητές και πεζογράφους καθώς και νέα άστρα τής λογοτεχνίας μας.

Δέν μπορούμε νά καταλάβομε γιατί νάποκλεισθή ό πιό γραφικός, ό πιό άβλαβής και συμπαθητικός τύπος τής ελληνικής λογοτεχνικής οικογένειας, ό Μάριος Βαϊάνος, άφοι μάλιστα τόσο θερμά έπρότάθηκε άπ' τόν ποιητή Κώστα Βάρναλη ...

Ο ΓΚΑΪΤΕ

Ο Γκαϊτε, πού τά διακόσια χρόνια άπ' τή γέννησή του γιορτάζει ή Γερμανία και ό κόσμος, δέν είναι μόνο ένας μεγάλος ποιητής. Είναι άπό τά λιγοστά πνεύματα τής γήινης Ιστορίας, πού άφιέρωσαν όλάκερη και άδιάσπαστη τή ζωή τους, αναζητώντας νά επιτύχουν τή σωστή ανθρώπινη θέση, τήν κεντρική, άπέναντι στό σύμπαν και στόν άνθρωπο, και πού έπάσχισαν μέ άδάμαστη πίστη, νά κατακτήσουν τήν έσωτερική εκείνη πληρότητα στη ζωή, πού έξισώνει τό ανθρώπινο όν μέ τό Θεό. 'Απερίοριστος άπό έθνικά σύνορα και φυλετικά χρώματα, έξω άπό κάθε Ιστορία και πάντα συνεπής ως τήν τελευταία του στιγμή σ' εκείνη τής κοινής ανθρώπινης καταγωγής, μέ κορυφή τήν ποιητική λειτουργία, ό Ποιητής άπλώθηκε σ' όλη τή γή μέ τή συνείδηση του κοινού δεσμού και τής κοινής μοίρας τών ανθρώπων.

Μιά τέτοια πληρότητα προϋποθέτει σκληρή και Ισόβια άσκηση, έσωτερική, δίχως τήν όποία ή άπόκτηση κάθε δύναμης και Ικανότητας άπό τόν άνθρωπο είναι άδύνατη, κάθε όργανωση τών στοιχείων τής ανθρώπινης πείρας ματαιοπονία.

'Ο Γκαϊτε, είναι γνωστό, κατακτώντας σοφία σ' όλη τήν έκταση τής έποχής του, δέ χρησιμοποίησε άπ' ευθείας τά βιβλία τής ανθρώπινης γνώσης, για νά φτάσει. 'Ανάμεσα σ' αυτόν και σ' αυτά παρεμβάλλεται πάντα ή πείρα, ή έρευνα, ό πειρατισμός, ή πίστη πώς είναι δυνατό νά συμπιλωθεί ό άνθρωπος μέ κάθε συνόμιό του

και νά κατακτήσει τήν ευτυχία, τέλος, τό καθημερινό θέαμα τής ζωής, άπ' τό όποιο, άν προσωρινά άπομακρυνόταν σάν μάγος, ήτανε γιατί διψούσε νά τό επανασυνδέσει στό κοσμικό σύμπλεγμα.

Είναι έκπληκτικό, λέγει ό Ζύλ Ρομαίν, πώς ό Γκαϊτε διάλεξε τήν Ποίηση κι' όχι τήν 'Επιστήμη, για νά πυργώσει και νά επιβάλλει στό χρόνο αυτό τό θαυμάσιο σύνολο του πλήρους ανθρώπου. Σε τόσους αιδώνες πολιτισμού δέν έχει προσφερθεί στην Ποίηση πιό ύψηλή τιμή.

'Ο Γκαϊτε άπό μικρό παιδί, όταν για νά προσευχηθεί άναβε μιά δέσμη άπό ξερά στάχια μέ ήλιακές άκτίνες, χρησιμοποιώντας ένα φακό, πίστewσε βαθιά πώς ήταν ένας άπεσταλμένος, για νά έργασθεί και ν' άποδείξει πώς ή ένότητα του επίγειου κόσμου και ή ευτυχία τής ανθρωπότητας είναι δυνατά και μπορεί ευχερέστερα και πιό πειστικά νά τά διαδώσει στους ανθρώπους ή Ποίηση.

Για κανέναν άλλο ίσως ποιητή τών μετακλασσικών χρόνων, δέν είναι τόσο άπόλυτα σωστός ό χαρακτήρισμός πού έδωσε για τόν Ποιητή ό 'Εμπεδοκλής : Φ υ γ α ς θ ε ο θ ε ν .

'Η 'Ελλάδα, ιδιαίτερα ή νεώτερη ή ζωντανή, γιατί ή αρχαία φυσικό ήταν νά θρέψει ένα τέτοιο γίγαντα, στρέφει προς τή μνήμη του έρημίτη τής Βαϊμάρης τή σκέψη τής εύλαβική, όλόθερη κι' ένθουσιαστική. Γιατί μαζί μέ όλα δέν ξεχνά, πώς ό Γκαϊτε είναι ένας άπ' τούς πιό φανατικούς έραστής τής δημοτικής τής ποίησης, δηλαδή τής ψυχής τής, πολλά δειγμάτα άπ' τήν όποία γοητευμένος μετάφρασε πρώτος στό γερμανικά, φροντίζοντας κιόλας νά έκδοθούν τό 1823, έτσι πού νά κινηθή εύρωπαϊκό πιό ένδιαφέρον για τά άθάνατα τραγούδια του ελληνικού λαού και νά έπακολουθήσουν οι συλλογές τών Φωριέλ, Μύλλερ και τόσων άλλων.

ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Υστερα άπό τις προαναγγελθείσες και προετοιμαζόμενες έκθέσεις του ίδιου του συναισθηματισμού Τάκη Βαλσαμ στην 'Ιταλία, έχομε ν' άναγγείλλομε μέ μ' ευχαρίστηση και άλλες χώρες του έξωωτερικού, στις όποιες διοργανώνονται παρόμοιες έκθέσεις. Για τή Γαλλία ύπάρχει κι' όλας μιά τιμητική πρόταση, πού άν τελικά πραγματοποιηθεί θάχει νά σημειώσει μιά τιμή για τήν 'Ελληνική Τέχνη και τό νέο κίνημα του συναισθηματισμού. 'Ακόμα είναι γεγονός πώς τό Νοέμβριο άνοίγει στό Μπόστον τής 'Αμερικής ειδική έκθεση μέ συμμετοχή του Βαλσαμ δια τριάκοντα πινάκων του, ύστερα άπό πρόσκληση τής γνωστής 'Αμερικανίδας ζωγράφου κυρίας Λάντ,

πού οργανώνει για τιμή του άρχηγού του συναισθηματισμού τήν έκθεση τούτη.

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ κ. ΚΡΑΥΤΟΝ

Στό περασμένο «'Εθνος» και στην τόσο άγαπητή και έκλεκτή στήλη τών «Λογοτεχνικών Νέων», πού άπό καιρό τώρα διοργάνωσε και μέ τόση άντικειμενικότητα κι' επιμέλεια κατευθύνει ό κ. Μαμάκης, δημοσιεύτηκε μιά έπιστολή του κ. Κράυτον, του Βρετανικού 'Ινστιτούτου, άλλοτε του έν 'Αθήναις τμήματός του και τώρα του Βελγίου, πού ήρθε νά περάσει τό καλοκαίρι του στις Κυκλάδες.

Μέσα άπό τήν άνάπαυσή του κι' ύστερα άπό τις έξομολογήσεις για τήν αγάπη πού μάς έχει ό κ. Κράυτον, εκφράζει τή θλίψη του, γιατί μιά τέτοια λογοτεχνία σάν τή δική μας είναι ακόμα άγνωστη στό Βέλγιο, πού τόσο μάς εκτιμάει και μάς αγαπάει. Είναι πραγματικά συγκινητικό τό ένδιαφέρον του κ. Κράυτον. Μά δέ φτάνει μόνο αυτό. Χρειάζεται πρό πάντων καλή πίστις γνώση τών 'Ελληνικών πνευματικών πραγμάτων, άπομακρυνση τών πνευματικών παραγόντων τής 'Αγγλίας άπό τήν κλίκα του Σεφέρη και του 'Ελύτη, πού δέν έχει τίποτα νά εκπροσωπήσει άπ' τήν άληθινή λογοτεχνία μας.

Ποιός είπε του κ. Κράυτον πώς δέν φροντίζομε για τή διάδοση τής λογοτεχνίας μας στό έξωωτερικό; Οι κύριοι αυτοί, άφοι μετάφρασαν μέ τούς φίλους των τά κείμενά τους, τά περιφέρουν άπό χρόνια μόνοι τους και μέ τούς βοηθούς των σ' όλα τά μέρη τής γής. Μά ποιός δέν δώσει σημασία για τά ξαναζεσταμένα φαγητά τών ξένων οικοπεδοφάγων, πού ψεύτισαν τήν ποίησή μας μέ τά πιό άδύναμα πολιιάσματα τής εκάστοτε ξένης προσφοράς; Στο Βέλγιο, (θέλω νά πω στόν κ. Κράυτον) ύπάρχει πραγματική αγάπη και σωστή γνώση τής άληθινής νέας λογοτεχνίας μας. Και θά παρουσιαστούν σύντομα μελέτες για αυτήν και μεταφράσεις άληθινών ποιητών μας. 'Υπάρχει ακόμα κι' ό περίφημος Λουί Μπακελάν, ταχτικός συνεργάτης μας, κι' έλληνιστής περίφημος, γνωστός για τις μελέτες του για τόν Παλαμά. Πώς δέν τά ξέρει αυτό τά πράγματα ό κ. Κράυτον νά γνωρίσει κι' αυτός τήν άληθινή νέα λογοτεχνία μας και τότε θά μπορέσει χωρίς προκατάληψη, νά προσφέρει πραγματικές υπηρεσίες, για τήν Τέχνη μας στην μεγάλη πατρίδα του και στις άλλες πολιτισμένες χώρες, πού κάθε τόσο περνάει...

ΟΤΑΝ Η ΑΣΥΔΟΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΙΣΧΥΝΤΙΑ ΟΡΓΙΑΖΟΥΝ

Πώς νά χαρακτηρίσει κανείς τό «κρούσμα», όπως τό όνόμασε ό κ. Μαμάκης του περιοδικού «Τέχνη» τής Πόλης, για τό ζήτημα μέ τόν άρχισυντάκτη μας Γιάννη Σφακιανάκη; Κρούσμα ήταν στην άρτή, αλλά όταν ό δικολάβος τής «Τέχνης» πού άκούει στό όνομα Μάνος άνέλαβε μοξαδορικά και χωρίς τήν παραμικρή αιδώ ν'άπαντά μέ τά έπτάπηχα και σκοληκοειδή του γράμματα στό «'Εθνος» τότε είναι πιό μιά καταίσχυνη πού θά έπρεπε νά έσηκώσει τήν άγανάκτηση όλων τών πνευματικών ανθρώπων του τόπου. Νά ύβρίζεται πάνω στό δίκιο του ό Σφακιανάκης άπό κάποιον Μ... είναι άίσχος για τά γράμματα και για τήν ανθρωπιά μας. Και μόνον νά διερωτηθεί κανείς ποιός είναι ό Σφακιανάκης και ποιός ό «άντίπαλος» του άρκει για νά προκαλέσει τήν άγανάκτηση ή τό μειδίαμα για τό καυμένο το παιδί, πού βρήκε ευκαιρία νά τσαλιμπουρδέσει. Νά βρίζεται πάνω στό δίκιο τής μιά άπό τις καλύτερες πνευμοτικές αξίες του τόπου μέ 25 χρόνια συγγραφικής ζωής, μ'ένα έργο, άπό έναν άσημαντο φιλολόγικο, πώς σάς φαίνετε :

Και ή ιστορία; Γνωστή! Δέν συνέβη μόνο στόν Σφακιανάκη αλλά σχεδόν σε όλους μας. 'Εκείνος είχε τό κουράγιο νά διαμαρτυρηθεί: Δέν έχεις δώσει ποτέ χειρόγραφο συνεργασία σ'ένα περιοδικό πού βγώνει αίφνης στό Τάμ Τούμ και άξαφνα βλέπεις τό βιβλίο σου, πού τυπώθηκε έδώ και χρόνια, νά δημοσιεύεται σε συνέχειες σε άθλια εμφάνιση, μ' ένα σωρό λάθη, ανάμεσα σ'ένα συρφετό άπό δημοσιεύματα. 'Αν διαμαρτυρηθής άλλοιμόνοσου. Κάποιος Μ. θά βγει και θά «σε κολλήσει στόν τοίχο...» Θά σου πεί μαζί μέ τ'άλλα έξυπνα και κουτά του; 'Ο Σφακιανάκης δέ λέει άλήθεια πώς δέν ήρθε ποτέ σε έπαφή μέ τό περιοδικό. Κάθε άλλο : 'Αφοι έδωσε τό βιβλίο του στην άρχισυντάχτισσα και «πολύ γνωστή του δ. Μάγια Δρόσου και δη ποιός ξέρει μέ τί φιλαρέσκεια. Και τής έστειλε κι' ένα δελτάριο... και τής έστειλε και τό περιοδικό του...» και τής έστειλε - θά μπορούσε νά προσθέσει - εύχες για τό νέον έτος.... 'Όλα λοιπόν αυτά τά «τρομερά» σημαίνουν για τόν κ. Μ. έπαφή και συνεργασία μ'ένα περιοδικό. 'Όπως ξέρομε, ζητήθηκε συνεργασία άπό τόν Σφακιανάκη αλλά δέν έδωσε. Κατόπιν τούτου έμεις πιάνομε τό ψαλίδι και κάνομε τή δουλιά μας. 'Αλλά, συνεχίζει ό κ. Μ., πρωτοσέλιδος... ήθελε νά μπει ό Σφακιανάκης κι' έμεις του τή σκάσαμε. Τόν βάλαμε

λέξεων: Ἐποχή Ἀτόμου και ἰσομορφία, κίνημα πού ἀποσκοπεί τήν ἀπόκτηση τῶν ἐκφραστικῶν ἐκείνων μέσων στήν Τέχνη, πού θά εἶναι ἱκανά νά ἀνατρέφουν τίς μέχρι τώρα ἀντιλήψεις μας γιά τό σύμπαν, ἐπιτυχαίνοντας ἀκόλουθα τέτοια συναισθηματική και ἠθική ἰσορροπία, πού θά ἐπιτρέψει στόν δημιουργό νά βρεῖ τή δικαίωση και τό στήριγμα, ἀπ' ὅπου θά ἔμμεσα ν' ἀντιμετωπίσει πρόβλήματα ἀνυπολόγιστης σημασίας πού σήμερα θέτει ἡ δυσαναλογία και ἡ ἀσυμφωνία ἀνάμεσα ἀ λήθειας και ἐλευθερίας, ἔτσι ὅπως μᾶς τίς παραδίδουν μέχρι στιγμῆς ἡ ἐπιστήμη και ὁ καθυστερημένος και κληρονομημένος τόνος τῆς συναισθηματικῆς και ἠθικῆς μας ζωῆς.

— Στήν Ἀγγλία κυκλοφόρησε ἀπ' τοῦς Richard March and Tambimuttu τό βιβλίον «Συμπόσιον γιά τόν Ἐλιοτ», ὅπου ἀνθολογήθηκε κάθε γνώμη ἐπιφανοῦς ἀγγλοῦ ἤ ξένου και ἰδίως κάθε ποίημα γράμμενο γιά τόν ἀγγλοσάξωνα ποιητή. Στό βιβλίον ἐξετάζεται ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἐλιοτ, στήν ποίηση διαφόρων χωρῶν και στεγάζονται ἀκόμα και ἄρθρα τῶν ἀλλοεθνῶν μαθητῶν του μέσα στοῦς ὁποίους κι ὁ ἑλληνας ποιητής Γ. Σεφέρης.

— Στό Παρίσι ἰδρύθηκε Σύλλογος μέ σκοπό τήν καλλιέργεια τῆς μνήμης και τή διάδοση τοῦ ἔργου τοῦ ἀνθρωπιστή ποιητή Jules Romains, πού ἐκδίδει περιοδικά «Τετράδια», ὅπου συμπεριλαμβάνονται ποίηματα, και κυρίως ἡ ἀγνωστή ἀλληγογραφία τοῦ ποιητή. Στά τελευταία αὐτά Φύλλα, προλόγισε ὁ γνωστός ποιητής και ἀκαδημαϊκός Paul Claudel. Ἡ κίνηση τούτη γύρω ἀπ' τόν Ρομαίν μπορεί νά θεωρηθεῖ ὡς ἡ ἀποκατάσταση τῆς μεγάλης μορφῆς του και στήν πατρίδα του, πού ἔστω και ἀργά τοποθετεῖ ἕναν ποιητή ἐκεῖ πού τοῦ ἀξίζει.

— Τά διακόσια χρόνια ἀπ' τή γέννηση τοῦ μεγαλύτερου ποιητή τῆς Γερμανίας Γιόχαν Βόλφγανγκ Γκαίτε, γιορτάστηκαν σέ ὅλη τή Δυτική Γερμανία. Στή Φραγκφούρτη συστήθηκε μέ τήν εὐκαιρία Ἡμερομηνία Ποιήσεως. Χίλιοι περίπου διάσημοι διανοούμενοι ἀπ' ὅλες τίς χώρες τοῦ κόσμου, βρισκόνταν στήν τελετή τῆς ἰδρύσεως. Τό πρῶτο βραβεῖο Γκαίτε δόθηκε στό μυθιστοριογράφο και δραματικό συγγραφέα Τόμας Μάν. Κόπηκαν εἰδικά «μετάλλια Γκαίτε» πού δόθηκαν σέ διακεκριμένους γερμανοῦς και ξένους ποιητές και συγγραφείς.

Στό σπίτι τοῦ Γκαίτε στή Βαϊμάρη ἔγινε στό τέλος τῶν ἑορτῶν, προσκύνημα, μέ τό ὅποιο ἔκλεισε τό διεθνές Φεστιβάλ Γκαίτε. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες τῆς Γερμανίας δημοσίευσαν κύρια ἄρθρα γιά τόν Ποιητή.

— Ὁ γνωστός γάλλος συγγραφέας Ζάν Κασσού, ὕστερα ἀπό μακρόχρονη διαμονή του στή Γιουγκοσλαβία, γύρισε στό Παρίσι.

— Σέ κεντρική πλατεία τοῦ Βερολίνου, μέ νήν εὐκαιρία ἑνός συλλαλητηρίου γιά τήν εἰρήρη, πού γίνθηκε τελευταία ἐκεῖ, στήθηκε μαρματινός κίονας μένα περιστέρι στήν κορυφή, φιαγμένο και σταλμένο ἀπ' τόν Πικάσο.

— Σ' ἕνα πρόσωπο τοῦ Λονδίνου, πλάι στό τεράστιο ἄλσος τοῦ Χάμπετ, ζεῖ ἕνας ἀπόμαχος Ἑλληνας ναυτικός, ὁ Τηλέμαχος Παντελίδης, πού καλλιεργεῖ μέ πάθος τά γράμματα. Ἐτσι μᾶς ἔστειλε τελευταία μιᾶ ἔργασία γιά τό «Μεθυσμένο Καράδι» τοῦ Ρεμπώ, πού ἀποτελεῖται ἀπ' τή μετάφραση τοῦ ποιήματος, μιᾶ ἀπολογία τοῦ μεταφραστή καθώς και ἀπό μιᾶ ἀξιολογική μελέτη του γύρω ἀπό τόν γνωστό ἀριστοῦργημα τοῦ γάλλου ποιητή, μέ τή ρητή δέμωσ ἐντολή νά μή δημοσιευθεῖ. Ἐπειδή ἡ ἔργασία αὐτή και ἀπό τίς σοβαρότερες εἶναι και πολλές νέες διαφωτιστικές ἀπόψεις προβάλλει γύρω ἀπό τόν ποιητή και τήν ἐφηβεία τοῦ μεγάλου γάλλου ποιητή τῆς Σαρλεβίλ, ζητήσαμε τήν ἄδεια ἀπό τόν κ. Παντελίδη νά τή δημοσιεύσουμε στοῦς «Νέους Ρυθμούς».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Γιά τοῦς ποιητές Ada Negri, Corrado Govoni, Dino Campana, Lionello Fiumi, Auro d'Alba, Manzella Frontini, Giuseppe Villaroel, Nicola Vernieri, Mariano Rugo, Pier Luigi Mariani Luigi Fiorentino, Fernanda Regalia Fassy και Maria Lilith, πού ἀναφέρονται στό ἄρθρο τοῦ Lionello Fiumi «Ἡ θέση τῆς σύγχρονης Ἰταλικῆς ποιήσεως» ἔχει ἀσχοληθεῖ ἡ Ρίτα Μπούμη Παπᾶ, μέ ἄρθρα, βιβλιοκρισίες, βιογραφικά σημεῖωματα και μεταφράσεις ποιημάτων τους, στό περιοδικά «Ποιητική Τέχνη», «Ἐλευθερά Γράμματα» και «Νέοι Ρυθμοί». Ἐξ ἄλλου γιά δύο ἄλλους ἐξαιρετικούς ποιητές πού ἀναφέρει ἐπίσης τό ἄρθρο, τοῦς Ugo Betti και Aldo Capasso, εἰσιμάζει ἡ ἴδια ποιήτρια μελέτες και μεταφράσεις ἀπ' τόν λυρικό ἔργο τους.

Οἱ πρῶτοι ἕξι τόμοι τῆς
“ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ”
 πωλοῦνται στό γραφεῖο
 μας Θεμιστοκλέους 11, και
 στέλνονται ἐλεύθεροι ἀπό
 ταχυδρομικά τέλη ἀντί δρχ.
 20,000 ἕκαστος.

Ἐτοιμάζεται ὁ 7ος τόμος
 πού θά κυκλοφορήσει τό
 Δεκέμβριο μέ 500 σελίδες.